

จากจำนวนอำเภอและฮานี่ทั้งหมดที่ศาสตราจารย์ จี จุน เซา (Chi Jun Chao) นักวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์อำเภอแห่ง Yunnan Academy of Social Science ได้ประมาณไว้เมื่อปีค.ศ. 1996 (พ.ศ.2539) จำนวน 1,820,000 คน มีอำเภอและฮานี่อาศัยอยู่ในจีนแถบตะวันตกเฉียงใต้มากที่สุดคือ 1,260,000 คน หรือร้อยละ 69 ของพวกเขาทั้งหมด ในพม่า 380,000 คน (20%) ในลาวเหนือ 70,000 คน (3.8%) เวียดนามเหนือ 60,000 คน (3.2%) และในไทย 50,000 คน ซึ่งคิดเป็นเพียงร้อยละ 2.7 ของประชากรอำเภอและฮานี่ทั้งหมด ขณะที่เกอเซาประมาณไว้ในปีค.ศ. 1997 (พ.ศ.2540) ว่าน่าจะมีจำนวนอำเภอและฮานี่ทั้งสิ้น 2,500,000 คน อยู่ในจีนราว 2,000,000 คน และอยู่ในไทยราว 70,000 คน (Toyata, 1998 : 200-201) สำหรับจำนวนอำเภอในเมืองเชียงใหม่ไม่เป็นที่ทราบแน่ชัดแต่เท่าที่ประมาณไว้เมื่อค.ศ.1996 มีจำนวน 2,000 คน (เรื่องเดียวกัน : 197) ซึ่งค.ศ.2004 (พ.ศ.2547) หรือ 8 ปี ให้หลังที่ได้มีการเคลื่อนย้ายของอำเภอจากพื้นที่รอบนอก เช่นแม่จัน แม่สรวย แม่มาลัย ฯลฯ เข้ามาหาถิ่นในเมืองเชียงใหม่มากขึ้น จำนวนอำเภอในเมืองเชียงใหม่ก็น่าจะเพิ่มมากขึ้นและมากกว่า 2,000 คนที่เคยประมาณไว้

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าอำเภอในประเทศไทยสามารถจำแนกออกได้เป็น 8 กลุ่มย่อย โดยมีกลุ่มหลักอยู่ 3 กลุ่มคือ อุโละ โละมิ ผามิ และกลุ่มรองอีก 5 กลุ่มอันได้แก่ เบี้ย นาคา อุพี อาเค่อ และอาเจ๊ะ แต่อำเภอส่วนใหญ่ที่เข้ามาสู่เมืองเชียงใหม่มักนิยมระบุตนเองเป็นหนึ่งในสามกลุ่มหลัก

อำเภอได้เดินทางเข้ามายังเมืองเชียงใหม่มาแล้วในรูปของพ่อค้าทางไกลจากสิบสองปันนา ในคริสต์ทศวรรษที่ 1960 อำเภอบางคนก็ได้เดินทางมาค้าขายในเมืองเชียงใหม่จำนวนบางคนยังได้เคยเดินทางไปถึงกรุงเทพมหานครเพื่อแสดงการเดินรำให้คนไทยดู (Toyota, 1998 : 204 ; สุรพงษ์, 2506 : 27) ทว่าการมาของพวกเขาในช่วงนั้นมีลักษณะชั่วคราวชั่วคราว การเข้ามาตั้งรกรากอยู่อาศัยในเมืองเชียงใหม่ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1971 หรือ พ.ศ. 2514 เวลานั้นศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ได้นำอุโละอำเภอจากบ้านแสนใจ แสนสุข และประดู่ จำนวนหนึ่งมาไว้ที่ศูนย์เพื่อให้ทำงานเป็นผู้ขายความบันเทิงให้กับบรรดานักท่องเที่ยวผ่านภาพลักษณ์ที่ดูอนารยะ ปราศจากมลทินของอารยธรรมสมัยใหม่และดูแปลกตาน่าสนใจ ภาพลักษณ์เหล่านี้ถูกสื่อออกมาโดยผ่านการแสดงที่เรียกว่าเป็นการแสดงทางวัฒนธรรมที่ทางศูนย์จัดขึ้นเป็นประจำ นับแต่นั้นมาย่านที่อยู่อาศัยของพวกเขาซึ่งอยู่ถัดจากศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่จึงกลายเป็นที่พบปะระหว่างอำเภอเมืองเช่นพวกเขากับอำเภอจากบ้านบนดอยที่มาย้ายเยือน ช่วงนั้นน่าจะมีอำเภออยู่อาศัยในเมืองไม่ถึง 50 คน ส่วนใหญ่เป็นหญิงสาวที่มาทำงานเป็นนักแสดงโชว์และได้รับใช้ตามบ้าน (Toyota, 1998 : 204)

ในสังคมปีตาธิปไตยเช่น อาช่า ผู้หญิงได้รับการคาดหวังให้เป็นผู้สืบสายสกุลโดยการให้กำเนิดบุตรชาย หากแต่งงานแล้วมีบุตรชายไม่ได้สามีมีสิทธิ์จะแต่งงานกับหญิงอื่นได้อีกหรือหากมีการหย่าร้างผู้เป็นภรรยาจะต้องรีบแต่งงานใหม่ให้เร็วที่สุด ธรรมเนียมปฏิบัตินี้เป็นแรงผลักดันหนึ่งที่มากระตุ้นให้หญิงอาช่าจำนวนหนึ่งต้องอพยพมาสู่เมืองเพื่อเลี่ยงการแต่งงานที่ไม่พึงประสงค์ในหมู่บ้านบนดอย ซึ่งยังเกิดขึ้นอยู่บ่อยๆ ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1970-1980 (เรื่องเดียวกัน : 205)

ระหว่างคริสต์ทศวรรษที่ 1970 และ 1980 นี้ รัฐบาลและองค์กรเอกชนหลายแห่งพยายามผลักดันโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมหลายโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้อาช่าหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นทดแทนฝิ่นซึ่งจะช่วยให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นด้วย แต่ผลคือทำให้อาช่าหลายคนต้องเปลี่ยนสภาพจากผู้เพาะปลูกเพื่อยังชีพมาเป็นแรงงานรับจ้างเพื่อปลูกพืชทำเงินพวกกะหล่ำปลีและซิงให้กับผู้มีเงินทุน ทั้งพวกเขายังต้องซื้ออาหารหลักที่จำเป็นเช่นข้าวจากพื้นราบกันมากขึ้น ด้วย การมีรายได้ที่เป็นเงินสดจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับการจะมีชีวิตอยู่ต่อไปในอนาคต อาช่าหลายคนจึงพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยสำคัญนี้ (เรื่องเดียวกัน : 206)

การศึกษาเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ชักนำอาช่าให้เข้ามาสู่เมืองเชียงใหม่ ระหว่างคริสต์ทศวรรษที่ 1970 อาช่าส่วนใหญ่ในเชียงใหม่ไม่ได้รับการศึกษาสายสามัญตามกำหนดของกระทรวงศึกษาธิการและทักษะด้านภาษาไทยของพวกเขายู่ในเกณฑ์ไม่สู้ดี แต่พอเข้าสู่คริสต์ทศวรรษที่ 1980 อาช่าจำนวนหนึ่งที่เข้ามาทำงานในเชียงใหม่เริ่มวิ่งไล่ไขว่คว้าโอกาสในการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งใบเบิกทางหรือประกาศนียบัตรเพื่อโอกาสในการทำงานที่ดีขึ้น ความได้เปรียบอย่างหนึ่งของการได้เข้ามาอยู่ในเมืองเชียงใหม่คือ การมีโอกาสดูแลได้รับการศึกษาในขณะที่ทำงานไปด้วย การศึกษาภาคค่ำ การศึกษานอกโรงเรียนที่มีให้หาเรียนได้อย่างไม่ลำบากนักในตัวเมืองเชียงใหม่ทำให้พวกเขาสามารถทำงานในตอนกลางวันและไปเรียนในตอนกลางคืนได้ นอกจากการศึกษาภาคค่ำและการศึกษานอกโรงเรียนแล้วเชียงใหม่ยังมีวัด เช่น วัดศรีโสดาที่เตรียมทั้งที่พักอาศัย อาหาร รวมทั้งการศึกษาที่มีต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ไร้ให้กับเด็กชายชาวเขาอีกด้วย ซึ่งเด็กชายอาช่าบางคนก็ได้เข้ามาอยู่ในวัดเช่นนี้ สำหรับเด็กหญิงก็จะมีสมาคมหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับคริสตจักรเป็นตัวรองรับ (เรื่องเดียวกัน : 207-212)

การเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทางการผลิตบนดอยที่เกิดจากอำนาจทางการเมืองของรัฐเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่บีบบังคับให้อาช่าจำต้องลงมาหากินในเมือง ปี ค.ศ. 1898 หรือ พ.ศ. 2441 ซึ่งเป็นปีที่มีการขจัดลากขอบแดนอันตรายตัวของประเทศขึ้นมานั้น ที่ดินที่ปราศจากการถือครองที่ถูกต้องตามกฎหมายทั้งหมดรวมทั้งที่ทำกินตามป่าเขาของบรรดาชาวเขาได้ถูกกำหนดให้

เป็นที่ของกรรมปาไม้ไผ่ ปี ค.ศ. 1980 หรือ พ.ศ. 2523 พื้นที่ป่าบางส่วนได้รับการประกาศให้เป็น เขตคุ้มครองสัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ ปี ค.ศ. 1985 (พ.ศ. 2528) นโยบายป่าไม้ระดับชาติได้ จำแนกพื้นที่ป่าออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ ป่าสงวน ป่าเศรษฐกิจ และป่าเสื่อมโทรม ทั้งยังมีการ กำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในขอบเขตที่ขยายตัวมากขึ้นคือ จากร้อยละ 15 ในปี ค.ศ. 1985 (พ.ศ. 2528) เป็นร้อยละ 27.5 ในปี ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) ปรากฏการณ์นี้สื่อความหมายว่าไม่ควรมี หมู่บ้านใดได้รับอนุญาตให้ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์นี้ โครงการปลูกป่าห้าปี (2536-2541) บนที่สูง ที่มีการควบคุมการใช้ที่ดินที่เข้มงวดโดยรัฐเป็นอีกโครงการที่นำความรู้สึกไม่มั่นคงมาสู่ชาวเขา จำนวนของที่ดินเพื่อการทำกินและตั้งถิ่นฐานยังถูกทำให้ลดน้อยลงไปอีกโดยการเข้ามาของบรรดา นักธุรกิจและนักเก็งกำไรที่พยายามจะนำที่ดินบนเขาไปแปลงเป็นสวนเกษตรขนาดใหญ่ รีสอร์ท ท่องรับนักท่องเที่ยวหรือแม้แต่สนามกอล์ฟ ภายใต้ความกดดันเช่นนี้ชาวเขาจึงถูกบีบให้ละทิ้งถิ่น ฐานและเคลื่อนย้ายไปสู่ที่อื่นเพื่อดำเนินชีวิต พวกเขาจำนวนไม่น้อยจึงต้องลงมาอาศัยอยู่ในพื้น ราบ ในกรณีของอำเภอชาลาก็มีอำเภอลงมาสู่พื้นราบมากขึ้นทั้งเพื่อหางานทำและหาโอกาสในการศึกษา โดยเฉพาะอำเภอชาลารุ่นเยาว์อายุระหว่าง 15-35 ปี ในเมืองงานประเภทพนักงานเสิร์ฟ คนรับใช้ตาม บ้าน พนักงานปั้มน้ำมัน หรือยามรักษาความปลอดภัยไม่ใช่งานที่หายากนัก อย่างไรก็ตามชาวเขา รุนเยาว์ยังเป็นแรงงานที่ตลาดต้องการเนื่องจากส่วนใหญ่พวกเขาจะยอมรับอัตราค่าจ้างที่ต่ำกว่า มาตรฐาน (เรื่องเดียวกัน : 208-209)

ปัจจุบันการแพร่ระบาดของยาเสพติดในหมู่บ้านบนดอยได้กลายมาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ ผลักดันให้อาชาหญิงรุ่นสาวตัดสินใจลงมาใช้ชีวิตในเมือง ครอบครัวของอำเภอที่เสพยาจะมีปัญหา ความรุนแรงในครอบครัวคือ สามีทุบตีและรีดไถกรรยา อำเภอหญิงในฐานะบุตรสาวที่ขยาดกลัว เรื่องดังกล่าวจึงพยายามเลี่ยงการที่จะต้องแต่งงานกับชายอำเภอที่ติดยาหรือมีแนวโน้มว่าจะติดยา ในอนาคตด้วยการอพยพลงมาอยู่ในเมือง การจัดการแต่งงานแบบคลุมถุงชนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ ทำให้หญิงสาวอำเภอบางคนต้องหนีลงมาอยู่ในเมืองเพื่อเลี่ยงการแต่งงานกับชายที่ไม่ได้รักใคร่ชอบ พอมิว่าชายผู้นั้นจะเป็นอำเภอด้วยกันหรือชาวต่างประเทศที่แสดงความประสงค์ผ่านองค์กรหา คู่ระหว่างประเทศ ส่วนใหญ่ผู้ให้บริการผ่านองค์กรนี้จะเป็นชาวญี่ปุ่น ไต้หวัน และชาวตะวันตก (เรื่องเดียวกัน : 209-210)

กล่าวโดยรวมความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นทั้งในสังคมพื้นราบและสังคมบน ดอยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 (พ.ศ. 2513) จนถึงปัจจุบันคือสภาวะการณ์ที่ผลิตสร้างเงื่อนไขให้อาชา อพยพลงมาสู่เมืองเชียงใหม่ สำหรับอำเภอหลายคนเมืองเชียงใหม่คือที่ที่ให้โอกาสในการทำกิน ทดแทนที่ดินที่เคยมีอยู่มากมายบนดอย ทว่าเมืองเชียงใหม่อาจไม่ใช่ชุมทองของอำเภอ การทำมา

หากินในเมืองไม่ใช่เรื่องง่ายบ่อยครั้งที่พวกเขาจำเป็นต้องปกปิดความเป็นอาชญากรของตนเพื่อผลประโยชน์ในหน้าที่การงาน แต่พื้นที่บางพื้นที่ภายในเมืองกลับเปิดโอกาสให้พวกเขาเลือกแสดงความเป็นอาชญากรออกมาในการทำมาหากินได้

### สุโนทบาซาร์

เมื่อ พ.ศ. 2514 ที่ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่นำอุโละอาชญากรจำนวนหนึ่งจากบ้านแสนสุขแสนใจ และประตู ซึ่งอยู่บนดอยในจังหวัดเชียงใหม่มาไว้ที่ศูนย์นั้น พวกเขานอกจากจะแสดงโชว์ให้กับนักท่องเที่ยวแล้วยังได้นำเอางานหัตถกรรมเล็กๆ น้อยๆ ออกมาวางจำหน่ายให้แก่ นักท่องเที่ยวเพื่อหารายได้เสริมด้วย ตอนนั้นยังไม่มีอาชญากรคนใดกล้ามาเปิดร้านขายของที่ไนท์บาซาร์ จนในปี ค.ศ. 1975 หรือ พ.ศ. 2518 ฆาตกรอาชญากรที่เป็นสตรีนางหนึ่งได้มาเปิดร้านขายสินค้าประเภทหัตถกรรมให้กับบรรดานักท่องเที่ยวที่นี่เป็นครั้งแรก จากนั้นมาหญิงอาชญากรหลายคนซึ่งในตอนแรกคือพวกอาชญากรที่อยู่ที่ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ก็ได้ค่อยๆ ออกมาเปิดร้านขายสินค้าตามอย่างเธอ ทำให้เชียงใหม่ไนท์บาซาร์กลายเป็นที่พบปะกันของอาชญากรเมืองกับบรรดานักท่องเที่ยว ช่วงนั้นแม้อาชญากรส่วนใหญ่จะยังไม่ค่อยได้รับการศึกษาแบบไทยและมีทักษะทางภาษาไทยที่อ่อนด้อย แต่อาชญากรที่ค้าขายอยู่ที่ไนท์บาซาร์บางคนกลับสามารถเรียนรู้การพูดภาษาอังกฤษอันเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการทำธุรกิจกับนักท่องเที่ยวที่นี่ได้เป็นอย่างดี ข้าบางคนยังสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดีกว่าภาษาไทยอีกด้วย (Toyota, 1998 : 205-206)

กำเนิดของไนท์บาซาร์แห่งจังหวัดเชียงใหม่ค่อนข้างรางเลือน ในอดีตนักท่องเที่ยวที่มายังจังหวัดเชียงใหม่จะนิยมมาเดินถนนท่าแพซึ่งเป็นถนนสายหลักที่มีทั้งวัดเก่าแก่อีกคือ วัดมหาวัน วัดบุพพาราม วัดแสนฝาง และร้านขายสินค้าพื้นเมืองจำนวนหนึ่งตั้งอยู่ ความเจริญเติบโตของธุรกิจบนถนนสายนี้ส่งผลให้ถนนอีกสายหนึ่งที่บรรจบกันคือ ถนนช้างคลานค่อยๆ กลายเป็นจุดศูนย์กลางของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะในยามค่ำคืน ถนนช้างคลานเติบโตขึ้นมาเป็นระยะๆ จากเดิมที่มีเพียงตึกแถวกับร้านค้าก็เริ่มมีโรงแรมชั้นหนึ่งที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกทุกอย่างไม่ต่างจากกรุงเทพมหานคร มีร้านค้าขายของที่ระลึกให้แก่ นักท่องเที่ยวมากมายทั้งงานหัตถกรรมพื้นเมืองไปจนถึงแฮม หมูยอ ลูกท้อดอง ฯลฯ มีร้านอาหารหลายระดับ มีพ่อค้าแม่ค้าแผงลอยชาวพื้นราบและโต๊ะจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมชาวเขาของม้งที่ลงมาจากดอยปุยยามเย็นตั้งกระจายตัวอยู่ตามริมฟุตบาทของถนนช้างคลานเกิดขึ้นรองรับนักท่องเที่ยวต่อไป มา (บริสุทธิ์, 2522 : 24) ขณะนั้นพื้นที่ที่เรียกว่าไนท์บาซาร์ยังไม่มีตัวอาคารจำหน่ายสินค้าที่ดูทันสมัยเช่นในทุกวันนี้ การตั้งโต๊ะจำหน่ายสินค้าและแผงลอยตามริมทางเท้ารวมทั้งร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกในย่านนั้นยังให้ภาพ

แค่เพียงตลาดนัดยามค่ำคืนที่ธรรมดาสามัญ ปรากฏการณ์นี้น่าจะเกิดขึ้นแล้วในปี พ.ศ. 2516 หรือ 2517 เพราะชาวเขากลุ่มแรกสุดที่เข้ามาค้าขายที่นี่คือม้งดอยปุย ส่วนอำเภอเจ้าแรกได้ปรากฏตัวขึ้นที่นี่เมื่อปี พ.ศ. 2518 (Toyota, 1988 : 205) ตอนที่ถนนช้างคลานเริ่มมีชีวิตชีวาด้วยธุรกิจของที่ระลึกยามค่ำคืนนั้นยังมีที่ดินประมาณ 2 ไร่ที่อยู่ตรงข้ามกับโรงแรมศรีโตเกียวเดิมหรือ ส.การค้าในปัจจุบัน อยู่ด้านขวาของโรงแรมเชียงใหม่กว้างเปล่าอยู่ พ.ศ. 2520 ที่ดิน 2 ไร่นี้ถูกเปลี่ยนสภาพจากที่ว่างเปล่าให้เป็นราดคอนกรีตยกพื้นพร้อมกับตีเส้นแบ่งเป็นช่องๆ เอาไว้ ช่องหนึ่งประมาณ 6 ตารางเมตร ทั้งนี้เพื่อจัดเป็นช่องให้พ่อค้าแม่ค้าเข้าจับจองเปิดเป็นศูนย์สินค้าพื้นเมืองเจ้าของที่ดินผืนนี้คือมูลนิธิของฟ้าชินเชิง นับตั้งแต่มีการปรับปรุงพื้นที่ใหม่ถนนช้างคลานที่เคยแจด้วยยวดยานและร้านแผงลอยแบกะดินอยู่แล้วยิ่งดูหนาแน่นขึ้น จนถึง พ.ศ. 2524 บริษัทนครพิงค์ไนท์บาซาร์จำกัด ซึ่งทำสัญญาเช่าพื้นที่กับมูลนิธิของฟ้าชินเชิงได้ทำการปรับปรุงพื้นที่แห่งนี้จากราดคอนกรีตยกพื้นมาเป็นอาคารศูนย์การค้าสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองโดยใช้ชื่อว่า "เชียงใหม่ไนท์บาซาร์" นับแต่นั้นอาณาบริเวณที่เรียกว่า ไนต์บาซาร์จึงมีอาคารทันสมัยจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองที่ทั้งชาวไทยและเทศรู้จักกันดีในนามของไนท์บาซาร์ปรากฏขึ้นมา ที่กล่าวว่า "เท่าที่ได้มีการบันทึกมาไนท์บาซาร์ถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2524" จึงหมายถึงการเกิดขึ้นของไนท์บาซาร์เฉพาะส่วนที่เป็นตัวอาคารที่เรียกว่า เชียงใหม่ไนท์บาซาร์ แต่มิได้หมายถึงการเกิดขึ้นของพื้นที่ที่เรียกว่า ไนต์บาซาร์โดยรวม พื้นที่ที่เรียกว่าไนท์บาซาร์จึงประกอบไปด้วยตัวอาคารหลักของเชียงใหม่ไนท์บาซาร์ ศูนย์การค้ากาแล็กซี่เซ็นเตอร์ ตลาดอนุสาร เวียงพิงค์พลาซ่าซึ่งปัจจุบันถูกรื้อไปแล้วแต่มีเดอะฟิคชั่นมาแทนรวมทั้งร้านแผงลอยติดล้อและร้านตั้งโต๊ะ ร้านแบกะดินที่กระจายตัวต่อเนื่องกันไปตั้งแต่สี่แยกวัดอุปคุตไปจนถึงวัดศรีดอนไชยตรงสี่แยกแสงตะวัน

ณ พื้นที่แห่งนี้แม้ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มาก่อนแต่ชาวเขากลุ่มอื่น เช่น ลีซู ลาฮู และอำซาก็ได้ค่อยๆ เบียดแทรกตัวเข้ามาโดยเฉพาะอำซานั้นปัจจุบันได้กลายมาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สร้างสีสันยามค่ำคืนให้กับพื้นที่นี้ได้เป็นอย่างดี

หลังจากการบุกเบิกตั้งร้านของผ้ามี่อำซาร์ไนท์บาซาร์ในปี พ.ศ. 2518 แล้ว อุโละอำซาร์จำนวนหนึ่งจากศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ก็พากันออกมาค้าขายที่นี่ จากการค้าเล็กๆ น้อยๆ ของอำซาร์ไม่กี่คนในช่วงนั้นก็ค่อยๆ ขยายมาเป็นร้านค้าที่มีสินค้าหลากหลายขึ้นและมีอำซาร์ที่เป็นผู้ประกอบการมากขึ้นในปัจจุบัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ที่กำหนดให้เชียงใหม่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของภาคเหนือรวมทั้งเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดอุปสงค์และอุปทานในตลาดการท่องเที่ยวที่หลากหลายขึ้นไม่เว้นแม้แต่ในแวดวงของสินค้าหัตถกรรมชาวเขาที่ถูกนำมาจำหน่าย ส่งผลให้ร้านค้าหัตถกรรม

ชาวเขารวมทั้งร้านค้าของอำเภอจำเป็นต้องจัดหาสินค้าที่หลากหลายขึ้นมาปรนเปรอสุนทรีย์ของลูกค้า การอพยพลงสู่เมืองเชียงใหม่ด้วยปัจจัยที่กล่าวไปข้างต้นโดยผ่านโครงข่ายเครือญาติและคนรู้จักของบรรดาอำเภอเมื่อมาบรรจบกับการลงหลักทำมาหากินในพื้นที่พิเศษเช่น ในทิวเขาของอำเภอขุนยวมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีอำเภอที่เป็นผู้ประกอบการในพื้นที่นี้มากขึ้น

ปนัดดา บุญยะสภาระนัย ได้จำแนกอำเภอในทิวเขารวมออกเป็น 3 กลุ่มตามเงื่อนไขทางเวลาที่แผ่กระจายทางอำนาจที่ต่างกัน (ปนัดดา, 2546 : 108-111)

กลุ่มแรกคือ กลุ่มผู้นำ เป็นอำเภอที่โยกย้ายลงมาทำงานในเมืองเชียงใหม่เป็นกลุ่มแรกๆ เป็นเวลาประมาณ 10-15 ปีขึ้นไป ปัจจุบันชาวอำเภอกลุ่มนี้มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีเนื่องจากทำการค้ามานาน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ค้าและเจ้าของร้านค้าสินค้าหัตถกรรมรายได้จากการขายส่งมากกว่าขายปลีก เป็นกลุ่มที่ชักชวนหรือเป็นตัวอย่างให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านในหมู่บ้านย้ายเข้ามาอยู่ในเมือง จึงมักเป็นกลุ่มที่มีเครือข่ายญาติพี่น้องอยู่มาก

กลุ่มที่สองคือกลุ่มอำเภอชั้นกลาง เป็นอำเภอที่เข้ามาอยู่ในเมืองได้ประมาณ 5-10 ปี ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติของอำเภอกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่ในเมืองก่อนและมีบัตรประชาชน มีทุนในระดับปานกลางพอที่จะเช่าที่เล็กๆ เพื่อจัดวางสินค้าเช่นตามบริเวณบันไดทางขึ้นอาคารหรือพื้นที่ว่างบริเวณลานการแสดงของศูนย์อาหารอำเภอกลุ่มนี้มักไม่จำเป็นต้องแต่งกายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว แต่ในบางเวลาเจ้าของพื้นที่เช่าจะบอกให้ทุกคนแต่งตัวดึงดูดความสนใจบ้าง บางช่วงที่นักท่องเที่ยวในเชียงใหม่มีไม่มากหญิงอำเภอกลุ่มนี้จะเดินทางไปยังเมืองท่องเที่ยวอื่น เช่น พัทยา ภูเก็ต ครั้งละ 1 สัปดาห์ถึง 1 เดือน โดยจะแสดงตัวตนทางชาติพันธุ์ด้วยการแต่งกายในชุดหญิงอำเภอเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวตามแหล่งนั้นๆ

กลุ่มที่สามคือกลุ่มอำเภอที่เพิ่งเข้ามาในเมืองเชียงใหม่ ยังมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ไม่มีเงินทุนในการเช่าที่เล็กๆ เพื่อวางสินค้าแต่ละคนจะไปมาตลอดเส้นทางบนถนนในทิวเขา บางพวกเข้ามาในเมืองเป็นครั้งคราว คราวละ 1 สัปดาห์ถึง 1 เดือน แล้วแต่ช่วงว่างงานและฤดูกาลท่องเที่ยว หญิงอำเภอกลุ่มนี้จะแต่งตัวในชุดประจำเผ่าเพื่อแสดงความเป็นอำเภออย่างเด่นชัดเฉพาะเวลาที่มาขายของที่ในทิวเขาเท่านั้น แต่ในเวลาและสถานที่อื่นจะไม่แต่งชุดอำเภอเพื่อแสดงตัวตนที่ชัดเจน

ขณะเดียวกันผู้วิจัยก็ได้จำแนกอำเภอในทิวเขารวมออกเป็น 3 กลุ่มเช่นกันแต่เป็นการจำแนกบนเงื่อนไขทางพื้นที่หรือทำเลในการทำการค้า

กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่ขายสินค้าชาติพันธุ์ในทำเลที่ดีที่สุดคือ บันไดด้านซ้ายขวาทางด้านหน้าของอาคารศูนย์การค้าเชียงใหม่ในทิวเขา อำเภอกลุ่มนี้คืออำเภอกลุ่มที่ปนัดดาจัดให้อยู่ใน

กลุ่มอำเภอชั้นกลางปกติจะมีอำเภอที่นั่งขายสินค้าอยู่ที่นี้ประมาณ 8-10 คน โดยบันไดแต่ละด้านจะประกอบไปด้วยร้าน 4 ร้าน หรือมีเจ้าของ 4 คน ใน 1 บันได รวมทั้งบันไดด้านซ้ายและขวา จึงมีร้านอำเภอรวมทั้งสิ้น 8 ร้าน แต่ละร้านจะวางสินค้าได้ในเนื้อที่ 3 ชั้นบันได โดยต้องวางเรียงสินค้าให้ชิดราวบันไดด้านซ้าย (หากเดินขึ้นบันได) แต่ดูเหมือนสินค้าที่วางต้องไม่เกินที่เกิน 1 เมตรจากราว บันไดออกมา หากมองเพียงผิวเผินจะรู้สึกเสมือนว่าบันไดแต่ละด้านคือร้านเพียง 1 ร้าน เนื่องจากสินค้าจะวางเรียงต่อกันไป โดยไม่มีการแบ่งเขตด้วยวัตถุใด ๆ ทั้งสิ้น

กลุ่มที่สองเป็นอำเภอที่ขายสินค้าชาติพันธุ์ในทำเลที่เป็นกิ่งขายขอบและขายขอบของไนท์บาซาร์ พวกที่เป็นกิ่งขายขอบคือพวกที่เช่าพื้นที่ของกาแลฟู้ดเซ็นเตอร์เปิดเป็นร้านค้าย่อยแบ่งเป็นลิ้นคๆ โดยบางเจ้าจะจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง หรือพวกที่เช่าที่ว่างของฟู้ดเซ็นเตอร์วางสินค้าขายพวกนี้มีทั้งอำเภอกลุ่มผู้นำและอำเภอชั้นกลาง ส่วนพวกขายขอบคืออำเภอที่ไม่ต้องการเสียเงินไปซื้อสิทธิ์ (เช่า) ของร้านค้าที่เป็นของฟู้ดเซ็นเตอร์หรือเช่าที่ของฟู้ดเซ็นเตอร์หรือของนายทุนนักธุรกิจคนอื่น หรือเป็นอำเภอที่ไม่มีเงินพอที่จะไปซื้อสิทธิ์ที่ร้านนั้นได้ อำเภอเหล่านี้จึงต้องพากันมาจับจองทางเท้าหน้าอาคารพาณิชย์และริมถนนซึ่งก็มีตั้งแต่ริมถนนท่าแพช่วงที่ค่อนข้างมาทางสี่แยกวัดอุปคุตรวมทั้งทางเท้าหน้าห้องแถวเก่าด้านถนนลอยเคราะห์ กลุ่มนี้มีประมาณ 40 คน หมู่อำเภอขายขอบบางคนก็แต่งกายด้วยชุดอำเภอแต่มีน้อยมากเท่าที่พบมีเพียงคนเดียว

กลุ่มที่สามคืออำเภอที่เดินเร่ขายสินค้าชาติพันธุ์ไปตามทางเท้าและถนนของไนท์บาซาร์ บางคนก็เดินขายมาจนถึงย่านผับบาร์ถนนลอยเคราะห์ ถนนท่าแพ และข้ามประตูท่าแพไปเดินขายบนถนนคชสารก็มี แต่ส่วนใหญ่จะมากกระจุกตัวกันขายในย่านไนท์บาซาร์ เท่าที่สังเกตเห็นกลุ่มนี้จะมีประมาณ 30 คนขึ้นไป แต่บางวันอาจมากหรือน้อยกว่าที่สังเกตเห็นได้ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่นิยมแต่งกายด้วยชุดอำเภอและชุดที่ทำให้ดูเป็นอำเภอซึ่งช่วยแต่งเติมสีสันให้กับไนท์บาซาร์ได้เป็นอย่างดี

ในภาพรวมเราอาจประมาณได้ว่ามีอำเภอที่เข้ามาทำการค้าในไนท์บาซาร์อยู่เป็นประจำในแต่ละคืนไม่ต่ำกว่า 70 คน

แน่นอนว่า การจำแนกอำเภอไนท์บาซาร์ออกเป็น 3 กลุ่มนี้เป็นการจำแนกเพียงเพื่อให้เกิดความสะดวกในการอธิบาย เพราะในความเป็นจริงทั้ง 3 กลุ่มก็มีความคาบเกี่ยวกัน จำนวนของแต่ละกลุ่มก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงเชิงสัมพัทธ์ซึ่งกันและกัน ทั้งอำเภอที่เข้าออกไนท์บาซาร์ในแต่ละวันก็เชื่อว่าจะมีเฉพาะอำเภอที่ทำมาค้าขายที่นี้ประจำเท่านั้น อำเภอชาจรที่ปกติไม่ได้ค้าขายที่นี้ก็มักจะมาปรากฏตัวขึ้นที่นี้เป็นระยะๆ ทั้งเพื่อประโยชน์ทางการค้าและเพื่อสานสร้างหรือต่อยอดเครือข่ายทางสังคมของพวกเขา

กลุ่มลูกค้าหลักของอำเภอในทาบซาร์มักเป็นชาวต่างประเทศ ทุกคนดูเหมือนจะตระหนักถึงประเด็นนี้เป็นอย่างดี ต่างกลุ่มต่างก็พยายามดึงดูดเส้นทางเทคนิคการขายของตนขึ้นมาใช้เช่น กลุ่มบันไดหน้าในทาบซาร์ก็ใช้ความได้เปรียบด้านทำเลที่ตั้งมาเป็นจุดขาย พวกเดินเร่ก็ให้การแต่งกายบวกกับการเคลื่อนไหวที่ กลุ่มอำเภอผู้นำที่ดำเนินกิจการในพื้นที่กิ่งชายขอบจะมีร้านที่เป็นงานเป็นการ เน้นการขายทั้งแบบขายส่งให้ลูกค้าประจำและขายปลีกให้ลูกค้าจร ส่วนกลุ่มชายขอบเป็นกลุ่มที่ทำเลการขายไม่สู้ดีไม่มีจุดเด่นทั้งความได้เปรียบด้านทำเลที่ตั้งและการนำเสนอตัวเอง เป็นเหมือนอำเภอในพื้นที่สี่เท้าแต่กลับยังสามารถทำการค้าสินค้าชาติดินแดนมาได้จนถึงทุกวันนี้ งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาอำเภอกลุ่มนี้เป็นหลักโดยเลือกศึกษาอำเภอชายขอบของในทาบซาร์กลุ่มหนึ่งซึ่งมีสมาชิกอยู่ประมาณ 7 คนคือ

อาเอ เป็นอุโละอำเภอเพศหญิง บ้านเดิมอยู่ที่ดอยแสนใจ ลงมาใช้ชีวิตในเมืองเชียงใหม่ตั้งแต่อายุได้ประมาณ 8 ขวบ ตอนแรกมาอาศัยอยู่กับญาติแล้วได้รับการฝากงานให้เป็นเด็กล้างจานร้านข้าวแกงที่เวียงพิงค์พลาซา (ปัจจุบันไม่มีแล้ว) ซึ่งอยู่ใกล้ๆ ร้านของญาติที่ตอนนั้นขายสินค้าหัตถกรรมอยู่ที่เวียงพิงค์พลาซาเช่นกัน จากนั้นไปเป็นเด็กรับใช้บ้านเศรษฐีชาวฮ่อ ทำไปได้ระยะหนึ่งก็ไปเป็นลูกจ้างล้างจานและรับเลี้ยงลูกให้กับร้านผักบั้งลอยฟ้าที่ตลาดอนุสาร หลังจากนั้นผันตัวเองมาค้าขายสินค้าหัตถกรรมที่ออกไปในแนวชาตินิพนธ์จนถึงทุกวันนี้ ไม่มีโอกาสเข้าเรียนในตอเด็กๆ ปัจจุบันเข้าเรียนในระบบการศึกษานอกโรงเรียน

อาบี เป็นน้องสาวของอาเอ ลงจากดอยมาเรียนการศึกษานอกโรงเรียนในเมืองจันจัมมัธยมต้น ในระหว่างเรียนเคยทำงานที่ปั๊มน้ำมัน และงานล้างจานเช่นที่ร้านผักบั้งลอยฟ้า จากนั้นช่วยพี่สาวขายของอยู่ที่ร้านจันทุกวันนี้ หากมีโอกาสเธอจะเดินทางลงไปขายของที่หัวหิน ภูเก็ต ถนนข้าวสาร

อาซี เป็นน้องชายของอาเอ เข้ามาเรียนภาคปกติในเมืองจันจัมมัธยมปลาย ระหว่างนั้นก็ช่วยพี่สาวขายของมาโดยตลอด แต่ปัจจุบันทำงานเป็นพนักงานของโรงแรมช่วงมีเวลาว่างก็จะมาช่วยขายของและดูแลร้านบ้าง

อาดี เป็นอุโละอำเภอลูกชายของอาของอาเอ ซึ่งก็คือญาติคนที่รับอาเอลงมาอยู่ด้วยในตอเด็กๆ เกิดในเมืองเชียงใหม่ จบมัธยมศึกษาที่ 6 แล้วไม่เรียนต่อ แต่ทำงานเป็นลูกจ้างของบริษัท หลังเลิกงานตอนเย็นจะมาตั้งร้านขายของติดกับอาเอ ทุกวันนี้ลาออกจากงานมาขายของเต็มตัว

อาอี เป็นอุโละอำชำเพศชายจากดอยแสนสุข จังหวัดเชียงราย ตอนเด็กเคยมาเป็นเด็กวัด อยู่ที่วัดศรีโสดาได้รับการศึกษาจากที่นั่น ตอนโตออกจากวัดมาก็ทำงานหลายอย่าง ตั้งแต่พนักงานบริษัท ขายของจิปาตะ เคยลงไปค้าขายที่สืลัมกับประตุน้ำอยู่ 2 ปี แต่ในที่สุดก็กลับมาเชียงใหม่ขายของอยู่ติดร้านของอาเอ ทำไร่ชาบนดอยที่เชียงราย ควบคู่ไปกับการขายของ ปัจจุบันหันมานับถือศาสนาคริสต์

อาเอฟ เป็นโละมีอำชำมาจากพม่าข้ามมาอยู่บ้านเทิดไทยเป็นภรรยาของอาอี เดิมขายของอยู่ที่กาแลฟูดเซ็นเตอร์ หลังจากแต่งงานแล้วก็มาขายของที่นี่ ไม่ได้เข้ารับการศึกษเป็นทางการ เคยสมัครเรียนการศึกษานอกโรงเรียนแต่พอคลอดบุตรก็เลิกไป

อาจี เป็นน้องชายต่างบิดาของอาอี เกิดที่พม่า แต่อาอีข้ามไปรับกลับมาอยู่ฝั่งไทยพร้อมทั้งมารดาตั้งแต่ยังเล็กๆ ตอนลงมาเมืองช่วงแรกเป็นลูกจ้างจิปาตะ ปัจจุบันเป็นพนักงานของคอนโดมิเนียมที่กระเดียดไปทางโรงแรมแห่งหนึ่ง เลิกงานก็มาช่วยพี่ชายพี่สะใภ้ขายของ บางวันก็ตระเวนขายปลาหมึกปิ้ง

งานวิจัยนี้จะศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นไปในเรื่องอัตลักษณ์ของอำชำ ความสัมพันธ์ระหว่างการขึ้นลงทางอำนาจกับการผลิตสร้างพื้นที่ทางสังคมของพวกเขาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่การท่องเที่ยวแห่งยุคโลกาภิวัตน์อย่างไนท์บาซาร์ โดยจะมองผ่านปฏิบัติการทางการค้า รวมทั้งปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการทำการค้าของทั้ง 7 คนเป็นสำคัญ

### บทที่ 3 เชียงใหม่ในท้นาชาธิ

#### เมืองเชียงใหม่กับการท่องเที่ยวนานาชาติ

นับแต่ปีพ.ศ. 1839 ที่พญามังรายกษัตริย์องค์ที่ 25 แห่งราชวงศ์ลาวได้ทรงสร้างเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ขึ้น ณ ที่ราบระหว่างดอยสุเทพกับแม่น้ำปิงซึ่งเป็นอาณาบริเวณที่มีชัยมงคล 7 ประการ อันหมายถึงการเป็นชัยภูมิและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่แห่งนี้ (สมโชติ, 2540 : 87) แล้ว กาลเวลา ก็ได้ผ่านพ้นไปกว่า 700 ปี ห้วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่า 700 ปี ได้ค่อย ๆ นำพาความหลากหลายวัฒนธรรมและหลายเผ่าพันธุ์มาสะสมไว้ในเชียงใหม่ยังผลให้เชียงใหม่กลายมาเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยความหลากหลายมาแต่โบราณกาล นี่คือนิคุณลักษณะพื้นฐานอันหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ที่ไม่ควรถูกมองข้าม

เวลากว่า 700 ปี คือตั้งแต่พ.ศ. 1839 จนถึงปัจจุบัน ยาวนานมากพอที่จะช่วยยืนยันถึงความสามารถในการปรับตัวตามสภาวะการณ์ของเชียงใหม่ ขณะเดียวกันเวลาเกือบ 700 ปีที่ผ่านมา คือตั้งแต่พ.ศ. 1839 จนถึงพ.ศ. 2509 ก็เป็นตัวชี้ให้เห็นด้วยว่ากว่าจะทำให้เชียงใหม่กลายเป็นเมืองที่รู้จักกันในระดับโลกในฐานะที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งได้นั้นเชียงใหม่ต้องสะสมความพร้อมและใช้เวลารอคอยนานเท่าใด ปีพ.ศ. 2510 คือจุดเปลี่ยนอันสำคัญขงเมืองเชียงใหม่ในเวทีการท่องเที่ยวระดับสากลเมื่อรัฐบาลได้มอบให้องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยหรือ อ.ท. เข้ามาพัฒนาเชียงใหม่ให้เป็น “เมืองท่องเที่ยวนานาชาติ” แห่งที่ 2 รองจากกรุงเทพมหานครแน่นอนว่าก่อนหน้านั้นย่อมมีผู้คนเดินทางมาท่องเที่ยวเชียงใหม่แต่ส่วนใหญ่จะเป็นประชาชนคนไทย หากเปรียบเชียงใหม่เป็นกุหลาบแห่งลานนากุหลาบดอกนี้ในยุคนั้นคงส่งกลิ่นกำจายได้แค่ขอบขันทสี่มาของประเทศไทย

ผู้คนต่างถิ่นโดยเฉพาะคนไทยจากภาคอื่นเริ่มเดินทางมาเยือนเชียงใหม่กันมากขึ้นภายหลังการมาถึงของทางรถไฟเมื่อปีพ.ศ. 2464 เช่นในปีพ.ศ. 2478 พระยากำแพงเพชรอิทธิไธนาได้จัดนำเที่ยวสงกรานต์เชียงใหม่โดยขบวนรถด่วน แต่จุดเริ่มต้นที่ทำให้เชียงใหม่เป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งท่องเที่ยวอันมีเสน่ห์สำหรับชาวไทยน่าจะมาจากการนำภาพยนตร์เรื่อง “สามปอยหลวง” ซึ่งถ่ายทำที่จังหวัดเชียงใหม่ออกฉายตามโรงภาพยนตร์ต่าง ๆ ในปีพ.ศ. 2483 (สันทัดและคณะ, 2529 : 1-2 ; พลอยศรี, 2545 : 8) เมื่อก่อนนักท่องเที่ยวจะนิยมมาเที่ยวเชียงใหม่ในช่วง 3 เทศกาลหลักคือเทศกาลงานฤดูหนาว สงกรานต์และงานยี่เป็งหรือลอยกระทง ซึ่งในแต่ละช่วงจะมีผู้คนมุ่งมาเที่ยวเชียงใหม่กันอย่างแน่นหนา แต่พอพ้นจาก 3 ช่วงดังกล่าวไป เชียงใหม่ก็จะว่างเว้นจากนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามก็ต่อก่อนปีพ.ศ. 2510 จะมาถึงก็ได้มีผู้คนเริ่มนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวเชียงใหม่ในระยะนอกฤดูกาลหรือ 3 เทศกาลหลักกันประปรายแล้ว ประมาณปีพ.ศ. 2503-2506

เริ่มมีในทศลับและสถานอาบอบนวดให้เห็นในเชียงใหม่ ตามมาด้วยสถานโบว์ลิง ปีพ.ศ.2507 ได้เริ่มมีโรงแรมขึ้นหนึ่งอันได้แก่โรงแรมสุริวงส์และโรงแรมรถไฟเกิดขึ้น แต่ก็ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่าโฉมหน้าการท่องเที่ยวของเชียงใหม่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเมื่อกลางปีพ.ศ.2510 เมื่ออ.ส.ท. ประกาศว่าจะพัฒนาเชียงใหม่ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวนานาชาติแห่งที่ 2 รองจากกรุงเทพมหานคร ภายในระยะเวลา 2 ปี เนื่องจากได้พิจารณาเห็นว่าเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวสูงมาก สามารถที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวนานาชาติที่ดีได้ ทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างประเทศให้อยู่ในประเทศไทยได้นานวันขึ้นและเงินทองของนักท่องเที่ยวก็จะตกอยู่แก่คนไทยมากขึ้นเป็นทวีคูณโดยเฉพาะคนไทยในต่างจังหวัด ซึ่งนับเป็นการกระจายรายได้สู่ชนบทโดยตรงด้วยวิธีอันรวดเร็ว และได้ผลยิ่งกว่าวิธีใด ๆ ทั้งสิ้น เดิมทีนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวเมืองไทยมักจะท่องเที่ยวกันอยู่ในกรุงเทพมหานครหรืออาจจะเลยออกไปเที่ยวจังหวัดใกล้เคียง เช่น นครปฐม กาญจนบุรี อยุธยาและพัทยา จากนั้นก็เดินทางกลับออกไป ถึงแม้ว่านักท่องเที่ยวบางรายอยากจะเดินทางท่องเที่ยวต่อไปแต่ประเทศไทยก็ไม่มีสถานที่ที่จะให้พวกเขาไปได้ สภาพการณ์นี้ทำให้ประเทศไทยเสียโอกาสที่จะได้เงินจากชาวต่างประเทศมากขึ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องดึงดูดนักท่องเที่ยวนานาชาติให้เดินทางมาสู่เมืองเชียงใหม่อย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี (อายุธ, 2518 : 14-72 ; ปราโมทย์ , 2516 : 75)

สิ่งที่ต้องเกิดขึ้นมาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวนานาชาติคือธุรกิจการบริการด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดเตรียมเส้นทางเดินทางอันสะดวกรวดเร็ว ที่พักอันดีเยี่ยม อาหารที่ถูกสุขลักษณะ การนำเที่ยวที่ดี มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นอันน่าสนใจ มีความปลอดภัยตลอดระยะเวลาที่ท่องเที่ยวอยู่เหล่านี้คือสิ่งที่อ.ส.ท. รัฐบาลและเอกชนต้องร่วมมือกันผลักดันให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา และในปีพ.ศ.2512 โฉมหน้าการท่องเที่ยวของเชียงใหม่ก็ได้ถูกทำให้เปลี่ยนไปอีกครั้งหนึ่งอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อ อ.ส.ท. ได้นำการประชุมภาควิชาการของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคแปซิฟิกหรือพาด้า ครั้งที่9 มาสู่เชียงใหม่ได้สำเร็จ การประชุมนี้จัดขึ้นเมื่อเดือนมกราคม 2512 ที่หอประชุมแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีบุคคลชั้นนำในวงการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนานาชาติจาก 35 ประเทศเข้าร่วมประชุมกว่า 500 คน ต่อมาอ.ส.ท.ยังได้ร่วมกับคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่จัดการสัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวขึ้นเพื่อเร่งพัฒนาและแก้ปัญหาต่าง ๆ จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการถาวรว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งอาเซียนครั้งที่ 3 โดยมีผู้แทนของประเทศต่าง ๆ ในกลุ่มอาเซียนเข้าร่วมประชุม เปิดหลักสูตรแนะแนวอาชีพในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวขึ้น ณ พุทธสถานเชียงใหม่ จัดสัมมนาเรื่องกฎแห่งความสำเร็จทางการท่องเที่ยวของลานนา เพื่อหาช่องทางขยายการท่องเที่ยวมาสู่เชียงใหม่ให้มากที่สุด ร่วมกับคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดอบรมมัคคุเทศก์รุ่น 1 ขึ้น กิจกรรมเหล่านี้ล้วนมีขึ้นมาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวนานาชาติให้มาเชียงใหม่มากที่สุด ผลจากการประชุม

พาด้าครั้งที่ 9 เริ่มปรากฏให้เห็นนับตั้งแต่ปีพ.ศ.2513 นั่นคือนับแต่ปีนี้ก็เริ่มมีนักท่องเที่ยว นานาชาติจากโพ้นทะเลทยอยเดินทางมาสู่เชียงใหม่อย่างสม่ำเสมอไม่เหมือนนักท่องเที่ยวชุดเดิม ที่มาเชียงใหม่เฉพาะช่วงงานเทศกาลเท่านั้น ความพยายามของอ.ส.ท.ประสบความสำเร็จเพราะ นับแต่นั้นมาคำว่าเชียงใหม่ก็ไปปรากฏตัวอยู่ในแผนที่การท่องเที่ยวของโลก (อายุธ, 2518 : 71 ; ณรงค์ , 2518 : 38-39)

ช่วงนั้นได้เกิดศูนย์วัฒนธรรมที่รวบรวมของดีของพื้นบ้านล้านนามาไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ ชมในเชียงใหม่ขึ้น 2 แห่งคือลัดดาแลนด์กับศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ (อายุธ, 2518 : 71) โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ ถนนวัวลายหรือ Old Chiangmai Cultural Center เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2514 นั้นนับเป็นจุดสำคัญที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้เริ่มก้าวเข้ามา มีบทบาทต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของเชียงใหม่ในฐานะ "ผู้ดึงดูด" นักท่องเที่ยวที่สำคัญกลุ่ม หนึ่ง ข้อความโฆษณาที่ว่า "แห่งเดียวเท่านั้นในเชียงใหม่ที่ท่านจะได้ชมลานสาวกอดของชาวเขา เผ่าอีเก้อและชมการแสดงของชาวเขาเผ่าอื่นอีก 5 เผ่า คือ แม้ว เย้า มูเซอ ลีซอ กะเหรี่ยง ที่ศูนย์ วัฒนธรรมเชียงใหม่เวลา 21.00 น. นอกจากนี้ยังมีการจัดอาหารแบบชนโตกพร้อมการแสดงฟ้อน รำแบบพื้นเมืองทุกคืน ตั้งแต่เวลา 19.00 น. ...." (อ.ส.ท. ปีที่ 15 ฉบับที่ 10, 2518 : 62) หรือที่ว่า "We were pioneers in the idea of the Kantoke Dinner Restaurant, which allows guests to experience northern food while viewing cultural and hilltribe shows" (Passport to Suvannaphoum Vol 1. No 10, 2002) คือตัวอย่างหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพวกเขาใน ในฐานะผู้เพิ่มสีสันให้กับบรรยากาศแบบล้านนา

การเกิดขึ้นของศูนย์วัฒนธรรมย่อมไม่ใช่ปัจจัยเพียงอันเดียวที่ช่วยนำพานักท่องเที่ยวทั้ง ไทยและเทศมาสู่เมืองเชียงใหม่

ปีพ.ศ.2510 ถนนสุขุมวิทไฮเวย์หรือทางหลวงจากกรุงเทพมหานครสู่เชียงใหม่ได้รับการ ก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์ ทางหลวงสายนี้มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวของเชียงใหม่มาหลายเพราะได้ เข้ามาเป็นทางเลือกหนึ่งที่อำนวยความสะดวกให้กับการเดินทางมาเชียงใหม่ การเดินทางโดยทาง บกระหว่างกรุงเทพฯกับเชียงใหม่ได้เพิ่มมากขึ้นเป็นประวัติการณ์ เกิดบริษัทรับส่งผู้โดยสารโดยใช้ รถโดยสารประจำทางและรถโดยสารปรับอากาศหรือที่รู้จักกันในนามของรถทัวร์วิ่งรับส่งผู้โดยสาร ระหว่างกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความนิยมในการ เดินทางมาจังหวัดเชียงใหม่โดยรถยนต์ส่วนตัวมากขึ้น (พลอยศรี, 2545 : 18-19)

อีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการนำนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวนานาชาติมาสู่ เชียงใหม่คืออากาศยาม เดิมที่ตั้งทำอากาศยานเชียงใหม่เป็นสนามกีฬาและใช้เป็นที่พักของ เครื่องบินเล็กแบบเครื่องยนต์เดียว ทำอากาศยานเชียงใหม่ได้รับการปรับปรุงหลายครั้งเพื่อใช้งาน ทั้งด้านทหารและพลเรือน (เรื่องเดียวกัน : 19) เมื่อปีพ.ศ.2513 รัฐบาลได้ประกาศยกฐานะทำ

อากาศยานเชียงใหม่ให้เป็นที่ทำอากาศยานนานาชาติ แต่รัฐบาลก็แทบไม่ได้ดำเนินการอะไรที่จะทำ  
ให้ทำอากาศยานเชียงใหม่เป็นทำอากาศยานที่สมบูรณ์แบบตามมาตรฐานสากล เช่น ไม่ขยาย  
ลานบินและลานจอด ไม่ปรับปรุงการรับน้ำหนักของทางวิ่ง ไม่จัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการขึ้นลง  
ที่ได้มาตรฐานสากลมาใช้ เหล่านี้ล้วนทำให้เครื่องบินขนาดใหญ่ไม่สามารถที่จะลงจอดได้จนทำให้  
เกิดความวิตกว่าหากไม่รีบปรับปรุงให้สามารถตอบสนองต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมการ  
ท่องเที่ยวที่อ.ส.ท.พยายามผลักดัน เชียงใหม่ก็จะพลาดโอกาสทองของการเป็นศูนย์กลางการ  
ท่องเที่ยวนานาชาติแห่งที่ 2 รองจากกรุงเทพมหานครไปอย่างน่าเสียดาย (ณรงค์, 2518 : 40-49)  
จวบจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ถูกประกาศใช้  
กรมการบินพาณิชย์จึงได้เริ่มพัฒนาทำอากาศยานเชียงใหม่ให้มีขีดความสามารถรองรับเครื่องบิน  
พาณิชย์ขนาดใหญ่ที่ใช้ในการบินระหว่างประเทศได้ทุกรูปแบบ โดยในปัจจุบันทำอากาศยาน  
เชียงใหม่มีขีดความสามารถรองรับการเดินทางเข้าทางอากาศได้สัปดาห์ละ 17,500 ที่นั่ง (พลอย  
ศรี, 2545 : 20-21) ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เชียงใหม่กลายมาเป็นจุดเชื่อมประสานของ  
เครือข่ายการท่องเที่ยวระดับโลกที่สำคัญในภูมิภาคนี้ และนี่คือคุณลักษณะหนึ่งของเมืองเชียงใหม่  
ที่เป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนบนดอยและในหุบเขาได้โคจรมาปฏิสัมพันธ์กันด้วยทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทาง  
สังคมและวัฒนธรรมที่ต่างกัน

#### การท่องเที่ยวกับกำเนิดของเชียงใหม่ในตำนาน

เชียงใหม่ในตำนานคืออาณาบริเวณของตลาดนัดยามค่ำคืนที่มีให้เห็นตั้งแต่สี่แยกวัดอุป  
คุตเรื่อยไปตามถนนช้างคลานจนถึงวัดศรีดอนไชยตรงสี่แยกแสงตะวัน ตลาดนัดยามค่ำคืนนี้ถือ  
กำเนิดขึ้นมาก่อนที่บริษัทนครพิงค์ในตำนานจะลงทุนสร้างตัวอาคารกลางที่ขึ้นป้ายว่า “เชียงใหม่  
ในตำนาน” เมื่อปีพ.ศ.2524 อยู่หลายปี

ตลาดนัดยามค่ำคืนแห่งนี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร

เมื่อกลางปีพ.ศ.2500 สะพานนวรัฐยังเป็นสะพานแคบ ๆ ที่มีโครงเหล็กสีดำสนิทยู่เบื้อง  
บน พุทธสถานเชิงสะพานนวรัฐเพิ่งสร้างเสร็จยังไม่ทันเรียบร้อยดีและได้ถูกใช้เป็นที่พักแรมสำหรับ  
นักท่องเที่ยวชาวไทยต่างถิ่นควบคู่กันไป สมัยนั้นโรงแรมชัยณรงค์คือโรงแรมชั้นดีซึ่งมีแต่  
นักท่องเที่ยวระดับเศรษฐีที่เข้าพัก ถนนท่าแพเป็นถนนสายเดียวที่เป็นย่านการค้าที่มีร้านขาย  
สินค้าพื้นเมืองนับได้ไม่เกิน 10 ร้าน ราคาสินค้าพื้นเมืองถูกอย่างน่าใจหาย ตลอดแนวถนนท่าแพ  
นาน ๆ จะมีรถยนต์ผ่านไปสักคัน รถม้าล้อถีบและจักรยานคือสิ่งที่ชาวเชียงใหม่ในยุคนั้นนิยมกัน  
เป็นอันดับหนึ่ง พ.ศ.2510 ที่อ.ส.ท.ประกาศจะพัฒนาเชียงใหม่ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวนานาชาติ  
แห่งที่สองรองจากกรุงเทพมหานคร (อายุธ, 2518 : 14-16) ก็เป็นปีที่ทางหลวงจาก  
กรุงเทพมหานครถึงเชียงใหม่ได้รับการก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์ ถนนสุขุมวิทไฮเวย์สายนี้ค่อย ๆ

นำพานักท่องเที่ยวต่างถิ่นขึ้นมาสู่เชียงใหม่มากขึ้นเป็นลำดับ หนึ่งในพาหนะที่มีบทบาทมากคือรถโดยสารประจำทางปรับอากาศหรือรถทัวร์ และรถทัวร์นี้เองคือสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นของตลาดนัดยามค่ำคืนบนถนนช้างคลานอย่างแนบแน่น

ปีพ.ศ.2518 ถนนในตัวเมืองเชียงใหม่หลายสายคือถนนท่าแพ ถนนช้างคลานและถนนวิชยานนท์มีสินค้าพื้นเมืองวางจำหน่ายกันตลอดทั้งสาย ถนนเหล่านี้เป็นถนนที่ผู้เดินสามารถเดินติดต่อกันไปได้เพราะอยู่ในละแวกเดียวกัน สินค้าพื้นเมืองที่มีขายในย่านนี้จะเป็นพวกเสื้อผ้า ไม้แกะสลัก หัตถดอง กระเทียมดอง รวมทั้งของอื่น ๆ ที่เป็นของหอบหิ้วสะดวก ปกติร้านค้าตามถนนเหล่านี้จะปิดร้านกันค่อนข้างดึกคือประมาณ 4 ทุ่ม เพื่อคอยต้อนรับลูกค้าที่มีเวลาเดินซื้อของหลังอาหารค่ำและจะออกเดินทางเช้าวันรุ่งขึ้น อย่างไรก็ตามสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาเดินซื้อของเฉพาะตอนกลางวัน เมืองเชียงใหม่ก็มีตลาดนัดกลางวันไว้คอยบริการ ตลาดนัดกลางวันแห่งนี้ติดตลาดเรียงรายอยู่สองฝั่งของถนนช้างคลานเกือบตลอดทั้งสาย แม้ค้าพ่อค้าเจ้าของมาวางขายกันบนทางเดินริมถนนและหน้าร้านค้า ตลาดนัดกลางวันแห่งนี้จะมีเมื่อไม่นานมานี้ นับเป็นความพยายามของพ่อค้าแม่ค้าชาวบ่อสร้างและสันกำแพงที่พยายามจะขายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยว เพราะถนนช้างคลานนี้เป็นถนนที่มีบริษัทรถทัวร์นำรถเข้ามาจอดรับ-ส่งนักท่องเที่ยวหลายบริษัท รถจอดเรียงเป็นแถวยาวเหยียดเกือบสุดถนน (จำไพพรรณ, 2518 :33-34)

ข้อความจากอนุสาร อ.ส.ท.เมื่อปีพ.ศ.2518 ให้ภาพของตลาดนัดยามค่ำคืนบนถนนช้างคลานว่า

1. เกิดขึ้นมาโดยพ่อค้าแม่ค้าชาวบ่อสร้างและสันกำแพงที่พอมีเวลารว่างหรืออยากหางานอดิเรกทำจึงไปจัดหาสินค้าพื้นเมืองมาวางจำหน่ายตามทางเท้า

2. เกิดขึ้นมาได้เพราะมีผู้ซื้อซึ่งเป็นผู้มาเยือนจากต่างถิ่นซึ่งรถทัวร์นำพามา การเป็นจุดเชื่อมประสานด้านการขนส่งทางบกที่สำคัญอันหนึ่งในยุคนั้นทำให้ถนนช้างคลานกลายมาเป็นจุดเชื่อมต่อและส่งผ่านผู้คนระหว่างในกับนอกเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวและคนต่างถิ่นเดินทางเข้ามาเชียงใหม่และออกจากเชียงใหม่ไปโดยใช้อาณาบริเวณของถนนช้างคลานเป็นที่เริ่มและที่สิ้นสุดของการสัมผัสเชียงใหม่ ถนนช้างคลานในยุคนั้นจึงได้เริ่มเติบโตและดึงดูดให้การค้าสินค้าพื้นเมืองที่เดิมกระจุกตัวอยู่บนถนนท่าแพเป็นหลักขยายออกมาสู่ตัวเมืองมากขึ้น ๆ

การมาถึงของรถทัวร์ การมาถึงของคนต่างถิ่นและการเข้ามาจากชานเมืองของพ่อค้าแม่ค้าในยามเย็นคือเงื่อนไขเบื้องต้นที่ทำให้ถนนช้างคลานค่อย ๆ เติบโตมาเป็นถนนแห่งสินค้าพื้นเมืองสายหนึ่งของเชียงใหม่ในยุคนั้น และนั่นก็คือจุดกำเนิดของเชียงใหม่ไนท์บาซาร์หรือช้างคลานไนท์บาซาร์

ประมาณปีพ.ศ.2516 ได้เริ่มมีรถทัวร์ซึ่งเดิมเป็นรถโดยสารไม่ประจำทางแต่ผู้คนให้ความนิยมวิ่งรับส่งผู้โดยสารมาถึงจังหวัดเชียงใหม่แล้ว เช่น พัทธน์ทัวร์ คอสมอสทัวร์ เกษมพลทัวร์

บริษัทรถทัวร์เหล่านี้จัดรับส่งผู้โดยสารอยู่บริเวณสี่แยกช้างม่อย ถนนราชวิถี โรงแรมมนตรี สี่แยกท่าแพและสี่แยกสมเพชร ต่อมาบริษัทรถทัวร์ประมาณ 4-5 บริษัท เช่น สมบัติทัวร์ เศรษฐีทัวร์ ได้ใช้ถนนช้างคลานเป็นที่รับส่งผู้โดยสาร ซึ่งในบรรดาผู้โดยสารย่อมมีนักท่องเที่ยวบางคนที่ต้องการของฝากเป็นสินค้าพื้นเมืองติดมือกลับบ้านแต่ด้วยความที่ไม่มีเวลามากพอที่จะไปเดินซื้อหาได้ถึงแหล่งผลิตและจำหน่าย ตลาดริมทางอันเรียบง่ายยามค่ำคืนจึงได้ก้าวเข้ามามีบทบาทตอบสนองความต้องการให้กับผู้คนเหล่านี้

ฉะนั้นอาณาบริเวณที่เรียกว่าไนท์บาซาร์ของจังหวัดเชียงใหม่จึงได้เริ่มก่อรูปขึ้นมาอย่างน้อยในปีพ.ศ.2518 มันก็มีลักษณะเป็นตลาดชั่วคราวริมทางเท้าของถนนช้างคลานแล้ว

### ปมที่ถูกมองข้ามมาตั้งแต่เกิดของเชียงใหม่ไนท์บาซาร์

ข้อความจากอนุสาร อ.ส.ท. ข้างต้นสร้างภาพการกำเนิดของเชียงใหม่ไนท์บาซาร์ซึ่งขณะนั้นไม่ได้ถูกเรียกขานด้วยนาม ไนต์บาซาร์ ว่าเป็นผลผลิตของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวที่มาพร้อมกับรถทัวร์กับพ่อค้าแม่ค้าพื้นเมืองที่ “ตอนเย็นจะเช่าเหมารถสองแถวเล็กขนของออกมาขาย ค่ำรถเจ็ลยไปกลับคนละ 5 บาท ของที่เอามาขายก็ขายได้ไม่ขาดทุน” (รำไพพรรณ, 2518 : 34) แต่ภาพการก่อเกิดภาพนั้นละเลยหรือมองข้ามตัวละครที่สำคัญไปกลุ่มหนึ่ง ตัวละครกลุ่มนี้คือบรรดาชนชาวเขาซึ่งได้เข้ามามีบทบาทต่อการก่อร่างสร้างรูปของตลาดริมทางยามราตรีแห่งนี้มาตั้งแต่ต้น ทั้งยังเป็นผู้จุดประกายความคิดให้กับนายทุนนักธุรกิจที่พยายามจะพัฒนาอาณาบริเวณนี้ให้เป็นศูนย์สินค้าพื้นเมืองที่สำคัญแห่งหนึ่งของเชียงใหม่ในเวลาต่อมา

จากเดิมที่เป็นเพียงจุดพักและค้าขายสินค้าพื้นบ้านของชาวเขาชาวดอยรวมทั้งชาวบ้านที่มีฐานะยากจนและคนที่ต้องการหางานอดิเรกทำบนถนนช้างคลาน ปัจจุบันไนท์บาซาร์ของจังหวัดเชียงใหม่กลับกลายมาเป็นตลาดราตรีที่รู้จักกันทั้งในระดับชาติและระดับโลก ประโยคเช่น “เมื่อกล่าวถึงจังหวัดเชียงใหม่ สิ่งที่หลายคนนึกถึงเป็นอันดับต้น ๆ คงหนีไม่พ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพและศูนย์การค้าไนท์บาซาร์” (ผู้จัดการรายวัน, 21 ต.ค.2539 : 13) คือตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความหมายในการมีอยู่ของสถานที่แห่งนี้ได้เป็นอย่างดี บ่อยครั้งที่หนังสือแนะนำเที่ยวจะแนะนำไนท์บาซาร์ขึ้นมาในฐานะเม็กกะของนักช้อป (a Mecca for shoppers) หรือสวรรค์ของนักช้อปปิ้งผู้ชื่นชอบสินค้าอันแปลกตา ภาพของไนท์บาซาร์ที่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปคือการเป็นตลาดกลางยามราตรีของของฝากของที่ระลึกของเชียงใหม่ ซึ่งถูกจัดให้เป็นศูนย์กลางในทุกด้านของล้านนาไทย สินค้าที่วางจำหน่าย ณ ที่นี้มีตั้งแต่ของใช้ประจำตัว ของกิน ของพื้นเมือง สินค้าหัตถกรรมนานาชนิดตั้งแต่ผ้าผืนท่อนสไบ ผ้าไหมมัดหมี่ ของเก่าโบราณ ของที่ทำให้ดูเก่าโบราณ ฯลฯ นอกจากความโดดเด่นด้านสินค้าแล้วไนท์บาซาร์ยังมีความได้เปรียบในเชิงทำเลที่ตั้งด้วย กล่าวคือตั้งอยู่ในใจกลางของย่านธุรกิจบริการของเมืองเชียงใหม่ แวดล้อมไปด้วยโรงแรมและ

เกสต์เฮาส์จำนวนมากซึ่งทำให้ง่ายต่อการมาเยือนของนักท่องเที่ยว ยิ่งการติดตลาดเกิดขึ้นในเวลา กลางคืนยิ่งทำให้นักท่องเที่ยวมีต้องกังวลกับการออกท่องเที่ยวไปยังที่ห่างไกลในช่วงกลางวัน เพราะสามารถกลับมาจับจ่ายได้ทันในช่วงกลางวัน ทั้งกลางวันยังทำให้ผู้ซื้อผู้ท่องเที่ยวไม่ต้องเผชิญ กับแสงแดดที่แผดร้อนในตอนกลางวันอีกด้วย

เงื่อนไขทางพื้นที่และเวลาส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของไนท์บาซาร์ในฐานะ ศูนย์สินค้าพื้นเมืองอันโดดเด่นของเชียงใหม่ อย่างไรก็ตามการดำรงอยู่ของไนท์บาซาร์ก็หาได้เป็น เพียงการดำรงอยู่ที่เรียบง่ายตายตัว ภายได้แสงสีและสิ่งตระการตานานาชนิดมีเรื่องราวของความ เป็นมาและความเป็นไปที่มากมายรอคอยให้เราค้นหา

ในอดีตถนนสายหลักที่นักท่องเที่ยวต้องหาเวลามาเดินยามมาเชียงใหม่คือถนนท่าแพ เพราะมีทั้งวัดเก่าอันงดงามให้ชมและสินค้าพื้นเมืองนานาชนิดให้ซื้อหา ห้างต้นตราภณท์ท่าแพ ในสมัยนั้นคือองค์กรเชื่อมประสานที่สำคัญอีกอันหนึ่งที่ดึงดูดผู้คนเข้ามาสู่ถนนท่าแพ คิวรถขนส่ง ที่จอแจและร้านตั้งโต๊ะแบบกะดินที่กระจายตัวอยู่หน้าห้างคือสิ่งที่มาเติมการเคลื่อนไหวและการ ปฏิสัมพันธ์ให้กับถนนสายนี้ยิ่งขึ้นไปอีก และแล้วความเจริญเติบโตของถนนท่าแพก็ได้แผ่ขยายเข้าสู่ ถนนอีกเส้นหนึ่งที่บรรจบกับมันตรงสี่แยกวัดอุปคุต นั่นคือถนนช้างคลาน

จากสี่แยกวัดอุปคุตจุดสี่แยกโรงแรมมีเลียสุริวงศ์เดิมที่ทางเท้าบริเวณนั้นเป็นเพียงจุด ทำนักค้าขายสินค้าพื้นเมืองของชาวดอยชาวเขา ชาวบ้านที่มีฐานะยากจน หอบหิ้วสินค้ามาวาง จำหน่ายในลักษณะแบบกะดิน (แนวหน้า, 23 พ.ศ.2537 : 7) ซึ่งลูกค้าสำคัญของพวกเขาย่อมเป็น นักท่องเที่ยวต่างถิ่นที่รถทัวร์ชักพามารวมกันที่นี่

เมื่อก่อนถนนช้างคลานมีแต่ตึกแถวกับร้านค้า เมื่อความเติบโตคือบคลานมาสภาพ "การ คละเคล้ากันไปหมดทุกระดับ" เริ่มปรากฏให้เห็น

คือมีโรงแรมชั้นหนึ่งที่มีสิ่งเอื้ออำนวยทุกอย่างไม่ต่างกับกรุงเทพฯ มีร้านค้าของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าพื้นเมือง เชียงใหม่ไปจนถึงแหนม หมูยอ กระเทียมดอง ลูกท้อดอง ฯลฯ นอกจากนั้น ก็มีร้านอาหารเป็นห้องแอร์ในตึกแถวหรือไม่ก็ประเภทติดพัดลมไปจนถึง ประเภทใต้ร่มในเพิงหลังคาสังกะสี กระทั่งต่อ ๆ มาแม้แต่ริมฟุตบาทของ ถนนช้างคลานเองก็กลายเป็นถนนธุรกิจสำหรับนักท่องเที่ยวไป โดยเฉพาะ สิ่งที่เกิดขึ้นกับธุรกิจแขนงนี้ก็คือพ่อค้าแผงลอยกับการเคลื่อนย้ายงาน อาชีพของชาวเขาเผ่าแม้วจากดอยปุยลงสู่ถนนช้างคลาน นี่คือการมาของการเริ่มต้นของ "ช้างคลานไนท์บาซาร์" หรือศูนย์สินค้าพื้นเมือง (บริสุทธิ์, 2522 : 24)

ข้อความนี้ฉายภาพชาวเขาเผ่าม้งจากดอยปุยซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทต่อการสร้างตลาดตั้งโต๊ะแบกะดินริมถนนข้างคลานตั้งแต่ยุคเริ่มต้นได้ค่อนข้างชัดเจน ม้งดอยปุยคือตัวละครที่มีอาจไม่กล่าวถึงในยามที่กล่าวถึงกำเนิดของไนท์บาซาร์ หรือหากจะกล่าวว่าไนท์บาซาร์ของทุกวันนี้ถือกำเนิดขึ้นมาโดยการทำการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ของชาวเขากลุ่มหนึ่งคือม้งดอยปุยก็ไม่ผิด

ข้างร้านของอาเอมีร้านแบกะดินของม้งตั้งอยู่ร้านหนึ่ง เมื่อถามลุงชาวม้งเจ้าของร้านว่ารู้จักม้งคนแรกหรือกลุ่มแรกที่ลงมาขายของที่ไนท์บาซาร์ไหม แกตอบมาโดยทันทีว่า “ผมนี่แหละที่มาขายของที่นี่เป็นคนแรก” แล้วแกก็เริ่มเล่าเรื่องราวแต่หนหลังให้ฟัง “ความจริงเมื่อก่อนบนดอยปุยจะมีม้งชายของอยู่ 2 เจ้า เจ้าก็เอาของมาตั้งขายหน้าบ้านค่านะแหละของพวกนั้นก็ไม่มีอะไรมากมีแต่แหวนกับกำไล เจ้าทำเองนะตอนนั้นนะ แล้วต่อมาก็มีสร้อยแต่สร้อยนี้ของเจ้าเป็นเงินแท้ฝรั่งก็ไม่ค่อยซื้อเพราะมันแพง หลัง ๆ คนอื่นก็มาขายตามเจ้า ขายอยู่ที่ดอยปุยแล้วต่อมาก็ย้ายมาขายกันที่ภูพิงค์แล้วก็ค่อยมาที่ดอยสุเทพ จริง ๆ ตอนนั้นม้งดอยปุยเริ่มมาหาซื้อจากบ้านวัวลายขึ้นไปขายกันแล้ว ตอนนั้นบ้านวัวลายมันดัง แล้วของก็ไม่แพงซื้อยกโหลใจแต่เอาไปขายปลีกอย่างแหวนวงหนึ่ง...บาท ขายไปก็ได้อ้อยหนึ่ง อะไรยังเงี้ยะ มีกำไร มีทุนติดตัวมา 300 ก็ไปหาของมาขายได้แล้ว ตอนนั้นแถวนี้ไม่มีใครสนใจ มันมีแต่โรงหนัง (เวียงพิงค์) ผมกับเพื่อนอีกคนลงมาซื้อของที่บ้านวัวลายแล้ววันนั้นซื้อเก็ยกกลับขึ้นไป ก็เลยเอาของที่ซื้อจากวัวลายแหละมาวางขายริมทาง ก็ขายได้ วันนั้นมีทุนติดตัวมา 300 ก็ขายได้... เพื่อนอีกคนเค้ามีร้อยเดียวก็ได้กำไรเพิ่มขึ้นวันรุ่งขึ้นกลับขึ้นไปบนดอย เค้าก็ถามกันว่าเมื่อคืนหายไปไหนทั้งคืนไม่เห็นกลับขึ้นมา ก็บอกว่าไม่ได้ไปไหนนั่งขายของอยู่แถว ๆ นั้น (ข้างคลาน) เค้าก็ถามว่าแล้วขายได้มัยเล้า ก็ว่าขายได้ ทีนี้คนอื่นเค้าก็เลยตามลงมา แต่ตอนมาช่วงแรก ๆ นั้นมีแต่ผู้ชายนะ ผู้หญิงนี่ยังไม่ลงมา พวกเค้าตามมาทีหลัง”

เมื่อถามต่อไปว่าตอนแรกที่มาขายของแถวนี้มีคนเมืองตั้งของขายอยู่ก่อนตามทางเดินไหม แกว่า “ไม่มี ๆ ผมนั่นแหละม้งนั่นแหละมาตั้งขายก่อนใคร” อาเอมีฟังอยู่ด้วยจึงถามขึ้นมาด้วยความสงสัยว่า “มาขายแรก ๆ แล้วทำไมไม่ได้ที่ตรงนั้นล่ะ (ชี้ไปทางตัวอาคารไนท์บาซาร์)” ลุงว่า “ก็เปลี่ยนมาเรื่อย ๆ ขยับไปทางอนุสารบ้าง อะไรบ้าง แล้วผมก็ไม่ได้ขายตลอด ขายได้สัก 4-5 ปี ก็ไปตระเวนอยู่ทางอีสานเพราะตอนนั้นมีพวกอเมริกาเข้ามา พอพวกอเมริกากลับไปก็มานี้อีกจริง ๆ แล้วตอนนั้นผมจองที่ตรงนั้น (ชี้ไปทางกลางไนท์บาซาร์) ได้ 2 ล็อค ลูกสาวเค้าดูมากไม่มีใครขายได้ ผมขายได้คนเดียว แต่ตอนนั้นผมคิดจะเลิกขายของที่นี่ ก็เลยเช่าร้านอะไรหมดเลยบนดอยปุยก็เช่าหมด ตั้งใจจะไปอยู่ร่วมกับเมียใหม่แล้วไม่กลับมาแล้ว แต่ก็กลับมาอีก จนตอนหลังก็มาได้ที่นี่ (ชี้ไปที่ร้านตน)” แกจำพ.ศ.ที่แน่นอนไม่ได้ “มันหลายปีแล้วอะ แต่ก่อน 18 (พ.ศ.2518)”

การลงมาซื้อของที่บ้านวัวลายซึ่งเป็นแหล่งผลิตเครื่องเงินที่สำคัญของเชียงใหม่มาแต่อดีตของม้งดอยปุยถือเป็นเรื่องปกติของผู้ค้าเช่นพวกเขา เพราะที่นี่คือแหล่งผลิตสำคัญแห่งหนึ่งของ

สินค้าชาวเขา ข้อความจากอนุสาร อ.ส.ท. ในยุคนั้นบรรยายไว้ว่า “เดี๋ยวนี้ร้านขายเครื่องเงินแถว ถนนวัวลายมีใช้มีแต่เพียงชั้น เครื่องใช้เครื่องประดับแบบเขียงใหม่เท่านั้นแต่ยังได้ผลิต เครื่องประดับแบบชาวเขาทุก ๆ เผ่าออกมาขายเพื่อเอาใจลูกค้าที่นิยมใส่เครื่องประดับแบบชาวเขา ด้วย” (จำไพพรรณ, 2518 : 37)

ย้อนกลับมาที่ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขากับชาวพื้นราบในการเข้าถึงและยึดครองพื้นที่ริมทางเท้าของถนนข้างคลานในยุคก่อนกำเนิด ทั้ง ๆ ที่มั่งมาก่อนแต่เหตุใดทำเลที่ดีจึงมักตกเป็นของชาวพื้นราบไป ลุงชาวม้งเล่าว่า “ตอนที่ผมมาตั้งขายมะมันขายได้ไม่กี่คนซื้อ คนเมืองเห็นก็เอาอย่างมั่ง แล้วตอนนั้นมั่งไม่ได้อยู่ขายตลอด ตั้งขายได้ 2-3 วัน ก็ต้องกลับขึ้นไปบนดอยแล้วเวลากลับดอยก็ไปอยู่ 2-3 วัน ช่วงที่เรากลับขึ้นไปคนเมืองก็มายึดที่ พอเรากลับลงมาจะมาที่เก่าเดาก็ว่าที่นี่ไม่ใช่ที่ของกู ก็เลยต้องขยับไปหาตั้งที่อื่น เป็นอย่างนี้ประจำ พวกเค้ามาที่หลังมั่ง ตรงนั้นก็เหมือนกัน (ขึ้นไปทางหน้าร้านแฮมเบอร์เกอร์ชื่อดัง) พอขายได้สักอาทิตย์หนึ่งมั่งก็กลับขึ้นดอยไป คนเมืองก็เข้ามายึดพอเราลงมาอีกก็ว่าไม่ใช่ที่ของเรา ความจริงตอนนั้นที่ตรงโน้นนี้เป็นของช่องฟ้า (ชินเชิง) ใจ เค้าจริง ๆ ตั้งใจจะทำเป็นโรงแรมแต่ไม่ได้ทำ” ความเป็นชาวเขาหรือความเป็น “แม้ว” ในการรับรู้ของคนไทยดูเหมือนจะเป็นภาพตายตัวของความเป็นคนอื่นที่ยากจะลบได้ ความเป็นคนอื่นหรือความเป็นชาวเขาในที่นี้มีลักษณะเป็นดาบสองคมอยู่ในตัว ในแง่หนึ่งมันทำให้ชาวเขาทุกเผ่าถูกจัดให้มาอยู่บนความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ด้อยกว่าชาวไทยพื้นราบทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรมโดยการถูกกระทำหรือเป็นผู้ถูกกระทำ “ยังงี้ ๆ ก็เป็นคนอื่น” ภายใต้อาณานิคมว่า “แม้ว” แต่ในอีกแง่หนึ่งความเป็นคนอื่นกลับอำนวยความสะดวกให้กับบรรดาชาวเขาโดยเฉพาะผู้ที่ได้มีโอกาสเข้ามาอยู่ในบริบทของการท่องเที่ยวที่มากไปด้วยการควานหาความโรแมนติกหรือความตื่นเต้น แปลกตา ไม่น่าเบื่อ ในทฤษฎีคือพื้นที่ของการท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่เอื้อให้ความเป็นคนอื่นถูกหยิบมาใช้ให้เป็นประโยชน์ แต่ประโยชน์นี้ย่อมไม่ได้ตกอยู่เฉพาะกับชาวเขาเท่านั้นกระทั่งนายทุนชาวพื้นราบก็พลอยได้ประโยชน์นี้ไปด้วยในรูปของกำไรทางการค้าเช่นเจ้าของร้านเครื่องประดับถนนวัวลาย ร้านเครื่องประดับที่ตลาดต้นลำไยในยุคนั้นรวมทั้งนายทุนนักธุรกิจที่บริหารจัดการเขียงใหม่ในทิวเขารอบๆ ในยุคปัจจุบัน

ลุงชาวม้งเล่าต่อว่า “ความจริงตอนนั้นของที่ขายบางอย่างก็ไปเอามาจากภาคต้นลำไย ทุกวันนี้ร้านนั้นก็ยังมีอยู่” เมื่อได้ถามว่าเขาเป็นชาวเขาหรือ ลุงตอบว่า “ไม่ใช่เป็นจีนแต่จิว แต่ตอนนี้ลูกเค้าทำอยู่ตัวเค้าทำไม่ไหวแล้ว เมื่อก่อนเนี่ยเค้าให้มั่งเอามาขายก่อนเลยไม่ต้องวางเงินอะไร แต่ถ้าจะเอาของเยอะ ๆ อย่างเป็นหมื่น มั่งก็จะไปเอาของ (เช่นพวกเครื่องเงินที่สูงค่าของมั่ง) มาวางไว้กับเค้า” กับข้อถามที่ว่าแต่เดิมของที่เอามาขายให้นักท่องเที่ยวไม่ใช่ของของมั่งหรือ ลุงว่า “ไม่ใช่ เป็นของวัวลายนี่แหละแล้วก็ภาคต้นลำไย” เมื่อถามต่อว่าแล้วสินค้าพวกผ้าม้งกระโปรงม้งเล่า ลุงตอบว่า “อันนี้ยังไม่มี ของที่ขายเป็นพวกนั้น (ชี้ไปยังลูกปัด สร้อย กำไล ฯลฯ ที่ร้านตน) ของ

พวกนั้นเอามาขายที่หลัง ก็มันมีฝรั่งขึ้นไปเที่ยวดอยปุยแล้วก็เห็นมั่งเค้าใส่ชุดของเขา ฝรั่งก็ไปซื้อเลยว่าจะเอาอันนี้ที่ใส่อยู่เนี่ย ถอดมาขายเลยแล้วฝรั่งเค้าก็ให้ราคาดี อย่างเสื้อปักมั่งนั้นก็ให้ 7-800 เกาก็เก่า ขายก็ได้ราคา ก็ดีสิหรืออย่างกางเกงผ้าใยก็ถูกซาก็ได้ตัวตั้ง 1,500 สมัยนั้นเงิน 1,500 นี่เยอะนะ ก็เลยเริ่มคิดกันว่าของพวกนี้ก็ขายได้ ก็เลยมีคนเอามาขาย" นี่คือจุดเปลี่ยนอันหนึ่งของการค้าสินค้าชาติพันธุ์ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงนี้เกี่ยวพันกับความต้องการในสิ่งสวยงามแปลกตาของนักท่องเที่ยวโดยตรง แน่นนอนว่ากระแสความเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมไหลบ่าเข้ามาสู่ในทิวทัศน์ซึ่งเป็นแหล่งรวมของ "นักท่องเที่ยวผู้มากไปด้วยความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงออกจากความจำเจในชีวิตประจำวันแม้เพียงชั่วคราวด้วยการวิ่งเข้าหาความเป็นคนอื่น (otherness)" (Craik, 1997:114) ด้วยเช่นกัน ในระยะต่อมาจึงเริ่มมีสินค้าชาวเขาประเภทเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มออกมาวางจำหน่ายในไนท์บาซาร์ ทั้งที่ผลิตโดยชาวเขาเองและโดยชาวพื้นราบ

ช่วงเริ่มต้นเหตุผลที่ทำให้มาขายของดูเรียบง่าย เมื่อถามว่าตอนนั้นเหตุใดมั่งดอยปุยถึงได้ลงมาขายของเล่า ลุงว่า "ก็ไม่มีอะไร แค่เห็นว่ามันดูแล้วน่าจะขายได้ก็ลองเอามาตั้งขายตอนนั้นยังไม่มีรถเป็นของตัวเองกันนะ แต่มันมีรถวิ่งขึ้นลงดอยไปกลับ 15 บาท ลง 5 บาท ขึ้น 10 บาท ก็เสียกันแต่ค่ารถนี่แหละแล้วก็มาขายของ" แต่จะด้วยความตั้งใจหรือไม่ก็ตามร่างกายของพวกเขาก็ถูกหล่อหลอมไว้ด้วยชุดชาติพันธุ์ จริตนิสัยตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติในชีวิตประจำวันของพวกเขาในตอนนั้นล้วนแฝงไว้ด้วยสัญญาณ (signs) ของความจริงแท้ ความดั้งเดิมซึ่งเกิดขึ้นภายในกระบวนการของการถูกนิยามว่าเป็นคนอื่น "สมัยนั้นผมแต่งตัวครึ่งท่อน ผู้ชายเริ่มแต่งครึ่งท่อนกันแล้ว เสื้อก็ใส่ยังเงียะ (เอามือจับเสื้อยืดคอกกลมที่ใส่อยู่) แต่กางเกงยังเป็นกางเกงม้ง มีแต่ผู้หญิงที่แต่งตัวเต็มยศ มาขายของที่นี่เค้าก็แต่งยังงั้น" ตอนไปซื้อของลุงแต่งตัวอย่างไรกัน "ก็แต่งครึ่งท่อนแหละ ไปซื้อของที่วัดลายก็แต่งยังงั้น มาขายของที่นี่ก็แต่งอย่างงั้น คือมันแต่งของมันยังงั้นอยู่แล้วไปไหนก็แต่งยังงั้นแหละ" การถูกนิยามหรือถูกมองว่าเป็นคนอื่นในพื้นที่ราบของบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ในแห่งหนึ่งทำให้พวกเขาถูกเบียดขับจากทำเลที่ตั้งทางการค้าที่ดีโดยเฉพาะช่วงแรก ๆ ที่ยังไม่ประสีประสาเกี่ยวกับการเข้าถึงพื้นที่การค้าในเมือง แต่อีกแห่งหนึ่งกลับนำประโยชน์มาสู่พวกเขาที่ประโยชน์ที่ว่านี้ออกจะแตกต่างจากประโยชน์ที่ชาวพื้นราบโดยเฉพาะนายทุนซึ่งหากินกับพวกเขาได้รับอยู่บ้าง เพราะอย่างน้อยประโยชน์นี้ไม่ได้จำกัดตัวเองให้อยู่เฉพาะในเรื่องของประโยชน์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวพันกับการเพิ่มลดหดยายของอำนาจและพื้นที่ของพวกเขาซึ่งสัมพันธ์อยู่กับความเป็นไปทางชาติพันธุ์ในพื้นที่การค้าของพวกเขาอีกด้วย

นักท่องเที่ยวทั้งไทยและเทศที่เพิ่มจำนวนขึ้นบนถนนช้างคลานเป็นตัวเหนี่ยวนำอันสำคัญที่ทำให้เกิดธุรกิจริมทางเท้าขึ้นบนถนนสายนี้ ลุงชาวม้งว่า "ตอนที่มาขายของใหม่ ๆ แถวนี่มีรถทัวร์เข้ามาจอดแล้ว ฝรั่งก็มีมาแล้ว ตรงนั้น (ชี้ไปทางโรงแรมเชียงใหม่) มันยังเป็นโรงหนังอยู่เลย" ความแปลกตาของตัวผู้ค้าและสินค้าที่ได้รับการสรรหามาวางจำหน่ายคืออีกปัจจัยหนึ่งที่มา

ขับเคลื่อนความเป็นไปและสานสายใยความซับซ้อนทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นบนอาณาบริเวณแห่งนี้ สินค้าชาติพันธุ์หรือสินค้าที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ที่มั่งหรือผู้ที่ป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ทางเหนือนำมาจำหน่ายตามทางเท้าในยุคนั้นได้มาช่วยเสริมแนวความคิดผลักดันพื้นที่นี้ให้เป็นศูนย์สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกในยุคต่อมาได้อย่างน่าทึ่ง

อำเภอก็นับเป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ดังกล่าว การเข้ามาของพวกเขาได้ช่วยเพิ่มแรงดันให้กับแนวความคิดการสร้างศูนย์สินค้าพื้นเมืองของฝ่ายนายทุนท้องถิ่นและรัฐอีกทางหนึ่ง ปีพ.ศ.2518 คือจุดเวลาที่อำเภอเริ่มปรากฏตัวขึ้นที่นั่นในฐานะผู้ค้าสินค้าชาติพันธุ์สตรีมีอำเภอคือสหพันธ์ที่มานุกเบิกการค้าบนถนนช้างคลาน (Toyota, 1998 : 205) ถัดจากนั้นอุโละอำเภอที่ถูกนำมาไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ ถนนวัวลายจำนวนหนึ่งจึงเดินตามรอยเธอและอำเภออื่น ๆ จึงค่อย ๆ ปรากฏตัวขึ้นที่นั่นสืบมาจนถึงทุกวันนี้

ที่น่าสังเกตคือปัจจุบันพ่อค้าแม่ค้าชาวมังโนในไนท์บาซาร์เกือบทั้งหมดพากันถอดวางชุดประจำเผ่าของตนไปแล้ว ซึ่งอาจเป็นเพราะส่วนใหญ่พวกเขาสามารถเสาะหาที่ทางวางของขายกันได้ แต่อำเภอจำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะพวกที่เดินเร่ขายกลับไม่อาจถอดวาง ในยุคเริ่มต้นมังเองก็เคยเป็นเช่นนี้ ป้าคนหนึ่งซึ่งย้ายเข้ามาอยู่เชียงใหม่แถวเชิงสะพานนวรัฐตั้งแต่พ.ศ.2501 เห็นถนนช้างคลานมาตั้งแต่ยุคนั้นเพราะต้องอุ้มน้องมาเดินเล่นแถวนั้นเล่าว่า “2516 หรือ17 มีรถทัวร์เข้ามาจอดแถวช้างคลานแล้วแต่ไม่ได้หยุดตรงตลาดอนุสารนะ มันจะอยู่ทางสี่แยกวัดอุปคุตนี่ไล่ไปถึงแถว ๆ ที่เป็นไนท์เป็นโรงแรมสุริวงค์ทุกวันเนี่ยะ แถว ๆ ธนาคารเมื่อก่อนมีโรงหนังเวียงพิงค์ ตอนนั้นแถวนั้นเป็นตึกแถวครึ่งปูนครึ่งไม้ข้างล่างเป็นปูนข้างบนเป็นไม้ จะมีร้านขายผ้าของคนจีนอยู่ทางฝั่งส.การค้า ชื่ออะไร อ้อ! คุ้มยี่สิบใคร ๆ ก็ไปซื้อผ้าแก แล้วตามห้องแถวนั้นก็จะมีบริษัททัวร์มาเปิดแทรก ๆ ไป ยังไม่เคยหรรอกซัก 4-5 บริษัท ก็มีสมบัติทัวร์แล้วอะไรจำไม่ได้ อ้อ! เศรษฐีทัวร์เพราะป้าเคยไปนั่งรอขึ้นรถเค้า ๆ จะแพงกว่าของบริษัทอื่น แต่ดี พวกกรรมันก็จะจอดอยู่ไปตามทางนั่นแหละ” เมื่อถามถึงร้านแบกะดินริมทาง ป้าก็ว่า “ตอนนั้นมีแล้ว แต่ก็ไม่ใช่ร้านใหญ่โตอะไรก็ตั้งกันง่าย ๆ ใครมีอะไรก็เอามาขาย เหมือนกาดก้อม (ตลาดเล็ก ๆ ไม่เป็นทางการที่ติดตลาดชั่วคราวพอสินค้าจำหน่ายหมดหรือได้เวลาใกล้สายตัว)นะ ขายกันอยู่ริมทางเดินนั่นแหละ” พวกมังเล่ามีมาขายของหรือยัง “มี แต่ช่วงนั้นยังมีไม่เคยแล้วบางคนเค้าก็เดินขาย พวกนี้จะมามีเคยเอาช่วงหลัง” คำบอกเล่าของป้าให้ภาพราง ๆ ว่า มังที่มาขายของถนนช้างคลานนั้นมีทั้งวางขายและเดินขาย แต่นัยของการแต่งชุดประจำเผ่าแล้วเดินขายของมังในยุคนั้นกับอำเภอในยุคนี้น่าจะต่างกัน เพราะมังในยุคนั้นน่าจะแต่งกายเช่นนั้นด้วยความเคยชินเนื่องจากทำเป็นกิจวัตรประจำวันอยู่แล้วเช่นผู้ชายก็แต่งครึ่งท่อนผู้หญิงก็แต่งเต็มตัว ฉะนั้นมีว่าจะนั่งขายหรือเดินขายมังก็แต่งเช่นนั้น

อำชานในทุกวันนี้เล่า สภาพการณ์ที่เป็นเงื่อนไขและการตีความการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าในไนท์บาซาร์ของพวกเขาจะแตกต่างไปจากของมั้งในอดีต เกี่ยวกับประเด็นนี้จะกล่าวถึงให้มากขึ้นในบทหลัง

หากมองว่าชุดประจำเผ่าของกลุ่มชาติพันธุ์คือ สัญลักษณ์หรือเครื่องหมายที่แสดงถึงความเป็นเมืองเหนือ ความเป็นเชียงใหม่ เราอาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันอำชานไนท์บาซาร์จำนวนหนึ่งได้ก้าวเข้ามาสืบทอดการทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นเชียงใหม่ต่อจากมั้งไปแล้ว

แน่นอนความเป็นเมืองเหนือหรือความเป็นเชียงใหม่ไม่ได้ผูกขาดอยู่ที่ความเป็นมั้งและความเป็นอำชานเท่านั้น น้ำพริกหนุ่ม แคหมู ไล่ฮั่ว ลำไยอบแห้ง สตรอเบอร์รี่ ผักผลไม้เมืองหนาว หัตถกรรมบ้านถวาย ฯลฯ ล้วนทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ได้ดีไม่แพ้กัน แต่หากขาดซึ่งมั้ง อำชารวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ สีสันของเชียงใหม่ สีสันของไนท์บาซาร์อาจจืดจางกว่าที่เป็นอยู่ อาเอฟเคยเล่าว่า “เมื่อก่อนตอนใหม่ ๆ เลยตรงบันไดหน้าไนท์บาซาร์นั้นเค้าให้ชาวเขาตั้งขายพริ้นะไม่เก็บเงิน ก็ชั้นสองนั้นมันไม่ค่อยมีคนอยากเดินขึ้นไปไง คนมาเดินซื้อข้างถนนกันหมด เค้าเลยให้ชาวเขาไปตั้งขายของ คนจะได้เดินขึ้นไปชั้นสอง” คำบอกเล่านี้ในแง่หนึ่งสื่อถึงความสำคัญของ “การมีอยู่” ของพวกเขาในพื้นที่แห่งนี้

ไม่ว่าจะเป็นเชียงใหม่ไนท์บาซาร์ในยุคนี้หรือยุคนี้อะไรหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลยคือการมีชาวเขาเข้ามาเกี่ยวข้อง สภาพเช่นนี้มีมาตั้งแต่ยุคก่อนกำเนิดแต่กลับกลายเป็นปมที่ถูกมองข้ามอยู่เนื่อง ๆ จริงอยู่ชาวพื้นราบเช่นคนเมืองย่อมมีบทบาทและความสำคัญต่อกำเนิดและความเป็นมาของไนท์บาซาร์เช่นกัน แต่เชียงใหม่ไนท์บาซาร์ก็มีใช้จะดำรงอยู่ได้แค่โดยคนเมือง พลั้งชีวิตของไนท์บาซาร์น่าจะอยู่ที่การขับเคลื่อนและพึ่งพาอาศัยกันของชาวไทยพื้นราบกับชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ถูกคนไทยเรียกขานแบบเหมารวมว่า “แม้ว” มากกว่า

### ความหมายของไนท์บาซาร์ในยุคโลกาภิวัตน์

แม้โลกาภิวัตน์จะเป็นคำที่มีความหมายไม่ชัดเจนและยากที่จะจับให้มันคั่นให้ตายได้ (Yamashita, 2003 : 4) แต่อย่างน้อยมันก็สื่อถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันของผู้คนทุกกลุ่มชั้นทั่วโลก หากมองว่าโลกาภิวัตน์คือยุคที่ผู้คน “นิยมการนิยามใหม่” เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตและสำนึกแบบใหม่ที่เกิดขึ้นมาด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมภายใต้ระบบทุนนิยมและความก้าวหน้าของการสื่อสารคมนาคม โลกาภิวัตน์จะเป็นมโนทัศน์ที่มีอาจมองข้ามได้ในการทำความเข้าใจนัยของการมีอยู่หรือดำรงอยู่ของผู้คนและสถานที่ที่ผูกพันอยู่กับการสร้างหรือการถูกสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ให้กับตนอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เข้ากับความเป็นไปในถิ่นที่นั้น ๆ ในเวลานั้นอันเกิดจากการปะทะประสานกันของความเป็นไปในระดับโลกกับความเป็นท้องถิ่น (globality and locality) ผู้คนเหล่านี้คือผู้ที่เคลื่อนที่โยกย้ายข้ามถิ่นซึ่งมีทั้งการเคลื่อนย้าย

ข้ามถิ่นทางกายภาพและการเคลื่อนย้ายข้ามแดนด้วยสำนึกหรือความรู้สึก แต่มีว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายแบบใดก็ล้วนทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่ ๆ ซึ่งท้ายที่สุดย่อมนำมาสู่การถามถึงค่านิยมหรือความหมายของการมีอยู่การดำรงอยู่ของตนในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ตรงนั้น ขณะนั้นทั้งสิ้น ส่วนสถานที่เหล่านี้ก็คือสถานที่รองรับหรือจุดเชื่อมต่อประสานการเคลื่อนย้ายข้ามถิ่นของผู้คน ความหมายของการมีอยู่หรือการดำรงอยู่ของมัน ซึ่งสะท้อนตัวออกมาในรูปของลักษณะเด่นของแต่ละที่นั้นเป็นสิ่งที่สัมพันธ์อยู่กับการมีอยู่หรือการดำรงอยู่ของสถานที่อื่น ๆ “ความรู้สึกเกี่ยวกับที่นั้น ๆ (a sense of place) หรือการรู้และเข้าใจในลักษณะเด่นของที่นั้น ๆ จะเกิดขึ้นมาได้ก็โดยการมองสถานที่แห่งนั้นให้เชื่อมโยงกับสถานที่อื่น ๆ เพราะที่แต่ละที่เป็นจุดรวมของส่วนผสมที่ต่างกันคือความสัมพันธ์ทางสังคมระดับท้องถิ่นกับความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับที่กว้างใหญ่กว่า” (Massey, 1993 : 240) เมื่อสถานที่ที่เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ได้โดยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งที่มีอยู่ภายในและภายนอกตัวมัน ความหมายในการดำรงอยู่หรือลักษณะเด่นที่แฝงด้วยนัยทางสังคมของมันจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจถูกควบคุมหรือกำกับได้อย่างเบ็ดเสร็จโดยตัวของมันเองแต่ยังต้องเกี่ยวพันกับพลังอำนาจจากภายนอกที่ไหลบ่าเข้ามาอย่างต่อเนื่องในรูปของปัจเจกบุคคลและองค์กรระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับข้ามชาติที่มีความอยาก ความต้องการเฉพาะตัวภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ความหมายในการดำรงอยู่ของสถานที่เช่นในทฤษฎีได้ถูกและกำลังถูกสร้างขึ้นมานั่นเอง

### 1. ในทฤษฎีในฐานะชุมชนที่เป็นผลผลิตของอำนาจ

จากร่างร่างตั้งโต๊ะ แบบกะดินริมทางเท้าถนนข้างคลองในยุคนักกำเนิด เชียงใหม่ในทฤษฎีได้ถูกปรับเปลี่ยนรูปโฉมมาเป็นลำดับ ปัจจัยหลักที่เข้ามาเกี่ยวข้องคืออำนาจทุนโดยเฉพาะทุนที่ไหลหลั่งเข้ามาภายใต้นโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งเป็นทุนที่มีความชำนาญในการดัดแปลงหลาย ๆ สิ่งในท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้า ความต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยวนานาชาติให้เดินทางมาสู่เชียงใหม่สม่ำเสมอตลอดทั้งปีทำให้ อ.ส.ท. ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐบาลเริ่มหันมาพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่อย่างจริงจังตั้งแต่ปีพ.ศ.2510 เป็นต้นมา บนความคิดที่ว่า

อ.ส.ท.เป็นเพียงเสมือนหนึ่งตัวกลางหรือตัวก่อปฏิริยาระหว่างรัฐบาลและเอกชนที่จะต้องร่วมมือกันในการพัฒนาเชียงใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวนานาชาติ เช่นรัฐบาลต้องสนับสนุนให้เกิดบริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ขึ้น ตำรวจมีหน้าที่รักษาความปลอดภัย กรมทางต้องสร้างถนนให้ดี เทศบาลนครเชียงใหม่ต้องรักษาบ้านเมืองให้สะอาด ส่วนทางภาคเอกชนนั้นเขาเป็นผู้ลงทุนในกิจการท่องเที่ยวเมื่อเห็นผลว่าแนวโน้มของนักท่องเที่ยว

ที่จะเดินทางไปสู่แหล่งนั้น ๆ จะต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นอย่างแน่นอนและไม่  
มีที่สิ้นสุดด้วย

เอกชนจะลงทุนในการสร้างโรงแรมที่พักที่ได้มาตรฐานสากลซึ่งมี  
สิทธิได้รับการส่งเสริมการลงทุนจากรัฐบาล สร้างภัตตาคารร้านอาหาร  
ร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง บริการรับส่งและนำเที่ยว จัดสร้างศูนย์วัฒนธรรม  
จัดแสดงประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับให้นักท่องเที่ยว (เสียเงิน)  
เข้าชม ฯลฯ (อายุธ, 2518 : 71)

ภายใต้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่พยายามผลักดันเชียงใหม่ให้กลายเป็นศูนย์กลางการ  
ท่องเที่ยวนานาชาติแห่งที่ 2 รองจากกรุงเทพมหานคร โครงการหลายโครงการได้เกิดขึ้นมาเพื่อ  
รองรับการท่องเที่ยวที่กำลังจะขยายตัวในยุคนั้น พ.ศ.2513 รัฐบาลได้ประกาศยกฐานะท่าอากาศยาน  
เชียงใหม่เป็นท่าอากาศยานนานาชาติซึ่งแม้รัฐบาลแทบจะไม่ได้ดำเนินการอะไรที่เป็นรูปธรรม  
แต่นับจากปีนั้นนักท่องเที่ยวนานาชาติจากโพ้นทะเลเริ่มเดินทางมาสู่เชียงใหม่อย่างสม่ำเสมอ  
(ณรงค์, 2518 : 40 ; อายุธ, 2518 : 71) พ.ศ.2514 ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ถนนวัวลายได้เปิด  
ดำเนินการ พ.ศ.2516 รถทัวร์ได้เริ่มนำพาผู้โดยสารรวมทั้งนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่เชียงใหม่โดยใน  
ระยะต่อมาบริษัทรถทัวร์จำนวนหนึ่งได้เลือกให้ถนนช้างคลานเป็นจุดรับส่งผู้โดยสารส่งผลให้ถนน  
ช้างคลานเริ่มกลายมาเป็นแหล่งรวมของนักท่องเที่ยว ตลาดชั่วคราวแบกะดินริมทางเท้าเริ่ม  
ปรากฏขึ้นมาเพื่อค้าขายกับผู้เดินทางเหล่านั้น ประมาณปีพ.ศ.2520 มูลนิธิของฟ้าชินเชิงได้  
ปรับปรุงที่ดินว่างเปล่าประมาณ 2 ไร่ของคนที่อยู่ระหว่างปีกขวาของโรงแรมเชียงใหม่อินทร์กับตอน  
หน้าของโรงแรมมีเลียสรวงศ์ให้เป็นศูนย์สินค้าพื้นเมืองอย่างง่าย ๆ โดยการทำเป็นราวคองกรีตยก  
พื้นพร้อมกับตีเส้นแบ่งเป็นช่อง ๆ โดยแต่ละช่องกินเนื้อที่ประมาณ 6 ตารางเมตร เพื่อให้พ่อค้าแม่  
ขายเข้าจับจองจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง นับแต่นั้นมาบริเวณถนนช้างคลานที่เดิมที่จอแจอยู่กับ  
ยวดยานและพ่อค้าวางแผงบนทางเท้ากลับดูหนาแน่นขึ้นกว่าแต่ก่อนอย่างผิดหูผิดตา ช่วงนั้นไนท์  
บาซาร์มีลักษณะเป็นตลาดนัดยามค่ำคืน (บริสุทธิ์, 2522 : 23-24) ที่ตั้งขายกันอยู่บนราวคองกรีต  
และริมทางเท้ายังไม่มีตัวอาคารหลักที่รู้จักกันในนาม “เชียงใหม่ไนท์บาซาร์” ปรากฏอยู่ เมื่อ  
นักท่องเที่ยวเข้ามาความสนใจของพวกเขาที่มีต่อความแปลกตาของตัวสินค้าโดยเฉพาะสินค้าชาติ  
พันธุ์ของบรรดาชาวเขาและสินค้าจากแดนร้อนลับเช่นเนปาล พม่า ได้ส่งผลให้นักธุรกิจกลุ่มหนึ่ง ซึ่ง  
มีทั้งนักธุรกิจต่างถิ่นและนักธุรกิจในท้องถิ่นที่เล็งเห็นผลประโยชน์ร่วมมือกันสร้างจุดศูนย์กลางแห่ง  
ย่านนี้ขึ้นมา นักธุรกิจกลุ่มนี้รวมตัวกันภายใต้ชื่อ “บริษัทนครพิงค์ไนท์บาซาร์จำกัด” ซึ่งมีผู้ถือหุ้น  
คือกลุ่มสหยูเนี่ยน สีนเอเซีย อรุณานนท์ชัย โอสธานุเคราะห์และตันตรานนท์ (ธุรกิจการเงิน, 2527

: 68) และเมื่อปีพ.ศ.2524 ตัวอาคารศูนย์การค้าแบบล้านนามเชียงใหม่ในท์บาซาร์ซึ่งเป็นผลงานของพวกเขาก็ได้เริ่มปรากฏขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของอาณาบริเวณที่เรียกว่าในท์บาซาร์ที่นักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยปรารถนาจะมาท่องเที่ยวชมและจับจ่ายยามมาเยือนเชียงใหม่

นอกจากอำนาจทุนทางเศรษฐกิจทั้งในและนอกท้องถิ่นแล้วอำนาจการเมืองก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกอันหนึ่งที่เข้ามากำหนดการเติบโตและความเป็นไปในในท์บาซาร์ อาณาบริเวณในท์บาซาร์อยู่ในความควบคุมของเทศบาลนครเชียงใหม่ หลายต่อหลายครั้งที่เทศบาลฯได้พยายามเข้ามาจัดระบบระเบียบการค้าขายซึ่งโดยทั่วไปคือการกำหนดการใช้พื้นที่ในการค้าขาย การกำหนดให้ในท์บาซาร์เป็นจุดผ่อนปรนที่อนุญาตให้วางของขายริมทางเท้าได้ในยามค้าคืนแต่ต้องอยู่ภายในเขตที่กำหนด เพื่อความเป็นระเบียบของย่านการค้า แต่ก็ใช่ว่าจะมีเพียงเทศบาลเท่านั้นที่เป็นผู้ใช้อำนาจกำหนดการใช้พื้นที่ในย่านการค้านี้ ผู้ค้าที่จะเข้ามาหรือได้เข้ามาทำการค้า ณ ที่นี้ล้วนต้องได้เห็นได้สัมผัสหรืออย่างน้อยก็ต้องได้รับรู้ว่าทำเลทองทางการค้าอย่างในท์บาซาร์ไม่ใช่ที่ที่ใครใคร่ค้าก็เข้ามาค้าได้ตามอำเภอใจ ต่อให้เล็ดลอดเข้ามาวางของขายได้ในบางทีก็ก็จะไม่มี ความมั่นคงเพราะมีข้ามนานเขาจะถูกจัดการทั้งอย่างเป็นทางการจากเจ้าหน้าที่เทศบาล ตำรวจ ตรวจคนเข้าเมือง สรรพากร ฯลฯ และอย่างไม่เป็นทางการจากบรรดาผู้ค้าที่มาก่อน เจ้าของที่ทั้งในทางนิตินัยและพฤตินัยหรือผู้คุมที่

หากความหมายของการเมืองคือการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจในการกำหนดหรือควบคุมความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ ในท์บาซาร์ก็คือพื้นที่ที่มากไปด้วยการเมือง เช่นในแง่ของที่ตั้งทางการค้ามีว่าจะอยู่ภายในตัวอาคารหรือริมทางเท้าล้วนได้มาโดยการต่อสู้หรือต่อรองด้วยกลวิธีต่าง ๆ ระหว่างผู้ค้ากับผู้คุมที่ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิหรืออำนาจอันชอบธรรมในการควบคุมความเป็นไปในพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งวางสินค้าของตน

ที่น่าสังเกตคือโครงข่ายอำนาจการเมืองที่แผ่คลุมในท์บาซาร์ซึ่งมีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการนั้นในความเป็นจริงไม่ได้เป็นสิ่งที่แยกขาดจากกันอย่างตายตัว แต่เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องและซ้อนทับกันอยู่ในที่ เมื่อครั้งที่ผู้ค้าจำนวนมากในในท์บาซาร์ต้องการไปเปิดร้านแบกะดินขายของที่ลานประตูท่าแพในทุกวันอาทิตย์ที่มีการปิดถนนให้คนเดินตามโครงการถนนคนเดินได้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในบรรดาผู้ค้าในในท์บาซาร์ ฝ่ายหนึ่งคือกลุ่มผู้ค้าที่จ่ายค่าสมาชิกให้กับสมาคมแห่งหนึ่งในลักษณะค่าบำรุงสมาคมเพื่อแลกกับความมั่นใจในการจะได้ที่วางของขายในวันอาทิตย์ อีกฝ่ายหนึ่งคือกลุ่มผู้ค้าที่ไม่ยอมเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมแห่งนั้นและไปดำเนินการยื่นขอที่วางของขายจากเทศบาลนครเชียงใหม่เองโดยใช้รูปถ่าย 2 ใบ สำเนาทะเบียนบ้านและสำเนาบัตรประชาชน “ความจริงเทศบาลไม่ได้เรียกเก็บเงิน เทศบาลจะเก็บค่าขยะอาทิตย์ละ 20 บาท แล้วค่าไฟใครใช้ก็เสียไม่ใช้ก็ไม่เสีย” คนขายของเล่นอธิบายให้ฟังพร้อมทั้งกล่าวต่อว่า “เวลาไปประชุมเรื่องขายของวันอาทิตย์ที่ไร พี่สองคนนั้นเค้าต้องเถียงกันทุกทีเลย แต่พี่คนที่ไม่เห็นด้วยกับ

เรื่องเก็บค่าสมาชิกเค้าก็พูดมีเหตุผลนะ จริง ๆ พวกเค้าเมื่อก่อนก็ทำงานอยู่เทศบาลนะแหละ” ควร  
รู้ว่าผู้ค้าบางคนในไนท์บาร์สสถาปนาตัวเองขึ้นมาเป็นแกนนำในกิจกรรมหลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้น  
ที่นี่ กิจกรรมเหล่านี้มักเกี่ยวพันกับการเข้าถึงหรือได้ครอบครองพื้นที่ที่จะใช้เป็นที่ตั้งวางสินค้าของ  
แต่ละเจ้า แน่แน่นอนว่าในทางกฎหมายเทศบาลคือผู้ที่ต้องเข้ามาจัดการหากเป็นที่ที่อยู่ในความดูแล  
ของเทศบาล เช่น ริมทางเท้า แต่ในความเป็นจริงผู้ที่ใช้อำนาจควบคุมจัดการการใช้ริมทางเท้า  
เหล่านี้หาได้มีแต่เจ้าหน้าที่เทศบาล การจัดสรรและครอบครองพื้นที่ภายใต้การจัดการที่ผสมผสาน  
ระหว่างรัฐและราษฎรที่ทรงอำนาจเช่นนี้มีให้เห็นทั่วไปในไนท์บาร์สรวมทั้งพื้นที่อื่นที่ชาวไนท์ผู้มี  
ธรรมเนียมปฏิบัติกันเช่นนี้ได้เข้าไปเกี่ยวข้องเช่นลานโล่งว่างของประตูท่าแพที่ถูกผลิตให้เป็นลาน  
ขายของในทุกวันอาทิตย์ การจัดสรรปันเฉลี่ยพื้นที่ว่างของขายให้กับผู้ค้าโดยเจ้าหน้าที่รัฐและโดย  
ผู้ค้าผู้มาก่อนในทางนิตินัยเป็นการจัดการโดยคนคนละกลุ่มที่ถูกจัดให้เป็นชั่วคราวข้ามกัน การ  
จัดการของกลุ่มแรกถูกมองว่าเป็นทางการการจัดการของกลุ่มหลังถูกนิยามว่าไม่เป็นทางการ แต่  
โดยเนื้อแท้คนทั้งสองกลุ่มหยึดยืนอยู่ด้วยกันในกระบวนการการจัดสรรพื้นที่เพื่อการค้า คนทั้งสอง  
กลุ่มล้วนสังเกตเห็นและเข้าใจในท่าทีของกันและกัน ผู้ค้ารายย่อยทั้งหลายก็ล้วนเข้าใจถึง  
ความหมายหรือความสำคัญของการมีอยู่ของคนทั้งสองกลุ่มและพร้อมที่จะยืนอยู่เคียงข้างคนทั้ง  
สองกลุ่มทว่าในสภาวะการณ์ที่ต่างกันไปตามเงื่อนไขในขณะนั้น ๆ ของพวกเขา

อำนาจที่แผ่คลุมไนท์บาร์สมีได้มีเพียงอำนาจทุนและอำนาจการเมือง วัฒนธรรมคืออีก  
รูปหนึ่งของอำนาจที่มีส่วนต่อการผลิตพื้นที่เช่นไนท์บาร์สมาตั้งแต่ต้น คุณลักษณะพิเศษที่เป็นได้  
ทั้งทุนประเภทหนึ่ง (โดยเฉพาะในยุคของการบริโภคนิยมที่เกือบทุกสิ่งถูกทำให้เป็นสินค้า) และ  
พื้นที่แห่งการเมืองของการกำหนดนิยาม (หรือพื้นที่ที่บุคคลผู้รู้จักหาโอกาสลุกขึ้นมาแย้งชิงกัน  
กำหนดนิยาม) ของวัฒนธรรมทำให้วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลุดพ้นไปจากวังวนของอำนาจได้  
อย่าว่าแต่ตัวมันเองก็คืออำนาจอันรุนแรงที่แฝงอยู่ในมายาของความงามความดีความมี  
เอกลักษณ์ที่โน้มนำไปสู่การยอมรับในตัวมันอย่างแยบยล

นับแต่ช่วงก่อกำเนิดวัฒนธรรมในความหมายว่าเป็นของแปลกของดีของมีเอกลักษณ์ก็ได้  
เข้ามาเกี่ยวข้องกับไนท์บาร์สมาโดยตลอด การปรากฏตัวของชาวเขาและชาวบ้านผู้สรรหา  
สินค้าพื้นเมืองอันแปลกตามาวางจำหน่ายในช่วงต้นบนริมทางเท้าทำให้ถนนข้างคลานช่วงที่  
บรรจบกับถนนท่าแพเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวว่าเป็นแหล่งหนึ่งที่สามารถจะหาซื้อสินค้า  
ดังกล่าวได้ ช่วงที่ที่โล่งว่างประมาณ 2 ไร่ ของมูลนิธิช่องฟ้าซินเชิงถูกเปลี่ยนเป็นลาดคอนกรีตตีเส้น  
เป็นลือค ๆ ให้พ่อค้าแม่ค้ามาวางของขาย สินค้าที่นำมาจำหน่ายก็คือสินค้าแปลกตา ความสนใจ  
ของนักท่องเที่ยวที่มีต่ออุปลักษณะอันแปลกตาของสินค้าได้มาจุดประกายความคิดให้นักธุรกิจต่าง  
ถิ่นและนักธุรกิจท้องถิ่นบางรายหันมาพัฒนาลาดคอนกรีตแห่งนั้นให้เป็นแหล่งระบายสินค้า  
พื้นเมืองแหล่งสำคัญอันหนึ่งของเชียงใหม่ แต่นอกจากสินค้าจะแปลกตาแล้วบรรยากาศของการ

นำเสนอสินค้าก็ควรมีความแปลกตาด้วยเช่นกัน ตัวอาคารศูนย์กลางของไนท์บาซาร์คือวัฒนธรรมตามความหมายข้างต้นที่ถูกอำนาจทุนแปลงให้เป็นรูปธรรมที่มีรูปลักษณะแปลกตาขึ้นมาหรือเป็นพื้นที่เชิงรูปธรรมแห่งหนึ่งที่ถูกแสดงออกมาในฐานะภาพแทนอุดมการณ์ (representational space) ความเป็นล้านนา ปัจจุบันนอกจากจะถูกนายทุนผู้ประกอบการใช้เป็นแหล่งระบายสินค้าพื้นเมือง ถูกภาครัฐใช้เป็นทีอวดโอ้ความเป็นล้านนาแล้วมันยังถูกนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยใช้เป็นสัญลักษณ์หรือตัวหมายอันหนึ่งของความเป็นเชียงใหม่ในทำนองว่าถ้ามาเชียงใหม่แล้วไม่ได้มาไนท์บาซาร์ก็เหมือนมาไม่ถึงเชียงใหม่ คำกล่าวของผู้จัดการฝ่ายการตลาดบริษัทนครพิงค์ไนท์บาซาร์จำกัดเมื่อปีพ.ศ.2527 สื่อให้เห็นถึงภาพแทนพื้นที่หรือพื้นที่ในความคิด (representation of space) ของฝ่ายผู้ลงทุนได้เป็นอย่างดี

ถ้ามองจากผู้ลงทุนจะเห็นได้ว่าแต่ละรายก็มีกิจการของตนมากมายอยู่แล้วในกรุงเทพฯ เขาต้องการทำให้ที่นี่เป็นเอกลักษณ์ของเชียงใหม่หรือเป็นอนุสรณ์ของตัวเองก็ได้ คุณจะเห็นจากรูปทรงของตึกณะสะ.... ที่นี้ราคาเช่าแพงมาก แต่การสร้างเขาส่งเป็นชั้นเดียว เป็นรูปทรงกระท่อม ไม่มีชั้นสูง ๆ มาแชร์ค่าที่ดินอันนี้ไปเลยและการสร้างก็สร้างแบบศิลปะล้านนา (ธุรกิจการเงิน, 2527 : 68-69)

และด้วยภาพที่อยู่ในความคิดของผู้ลงทุนเช่นนี้ อาคารศูนย์กลางของไนท์บาซาร์ จึงถูกสร้างขึ้นมาในรูปอาคารแบบล้านนา ประดับกาแลที่เราเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ แต่กีดังที่ได้เคยกล่าวไปแล้วว่าคำว่าเชียงใหม่ไนท์บาซาร์ไม่ได้มีความหมายแค่ตัวอาคารศูนย์กลาง แต่ยังได้รวมเอาสิ่งปลูกสร้างอื่น รวมทั้งร้านรวงริมทางเท้าทั้งสองฝั่งฟากของถนนช้างคลาน ตั้งแต่สี่แยกวัดอุปคุตจนจดสี่แยกแสงตะวันทั้งหมดเข้ามาไว้ในตัวด้วย หมายความว่านอกจากผู้ลงทุนรายใหญ่แล้วยังมีผู้คนอีกมากมายที่เข้ามาเกี่ยวพันกับความเป็นไปของไนท์บาซาร์ อาทิเช่น เจ้าหน้าที่รัฐผู้ค้าทั้งรายใหญ่รายย่อยทั้งหน้าเก่าหน้าใหม่ ผู้สนับสนุนผู้ค้าที่คอยจัดหาวัตถุดิบ สินค้า ข้าวสาร และสิ่งอื่น ๆ มาให้นักท่องเที่ยวจากทั้งในและนอกประเทศ ผู้คนแต่ละกลุ่มแต่ละคนเหล่านี้ล้วนมี "ภาพของไนท์ในแนวของตน" ภาพแทนของไนท์บาซาร์หรือภาพไนท์บาซาร์ในความคิดของผู้ที่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับมันจึงมีอยู่มากมายหลายภาพ ซึ่งคนแต่ละกลุ่มแต่ละคนล้วนทำกิจกรรมของตนไปในแนวทางที่สอดคล้องกับภาพของไนท์บาซาร์ในหัวของตน เช่น คนที่เป็นแกนนำของกลุ่มผู้ค้าบางคนที่มีภาพของไนท์บาซาร์ว่าเป็นสถานที่ที่สามารถจะเก็บเกี่ยวเม็ดเงินจากกิจกรรมอื่นที่นอกเหนือจากการค้าขายได้ เขาก็จะทำกิจกรรมเช่นนั้นควบคู่ไปกับการค้าขาย คนลากรถขายอาหารสำเร็จรูปบรรจุถุงพลาสติกที่มีภาพว่า "อิพวกที่เห็น ๆ ขายของอยู่ในไนท์เนี่ยละ มันมีแต่คนฉลาด ๆ ทั้งนั้นแหละ โง่ ๆ เข้ามาอยู่ที่นี่ไม่ได้อาหากินที่นี่ไม่ได้" ก็จะทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันของเธอ ซึ่งก็คือการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ พร้อม ๆ กับการเก็บและกระจายข่าว ที่เธอคิดว่า

น่าสนใจของเธอไปอย่างระมัดระวัง อาปีซึ่งได้ยินฝรั่งคนหนึ่งชักใช้ร้านข้าง ๆ ว่าสร้อยเส้นนี้เป็นของแท้หรือไม่อย่างเอาเป็นเอาตายจนอดไม่ได้และเปรยขึ้นว่า “มันจะบ้ารีเปล่าที่มาเดินหาของจริงที่ไนท์” ก็จะมีวิธีทำการค้ากับบรรดาฝรั่งตามแบบฉบับของเธอเอง ซึ่งสอดคล้องกับภาพของไนท์บาซาร์ที่เธอประมวลใส่ไว้ในหัวของเธอ นักท่องเที่ยวไทยและเทศแต่ละรายก็ล้วนมีภาพของไนท์บาซาร์ในความคิดของตน “ไม่ ยูไม่ได้ทำของพวกนี้เองหรอ” “250 เหยอกระเป๋านี้ 50 บาทได้มัยจะเอา 2 อัน” “ฮั้ว! ของที่ไนท์เหรอ แกต่อ ๆ มันไปเหอะ บอกแพงจะตาย พวกเนี้ยชอบโก่งราคา ฝรั่งมันถึงต่อเยอะนะ” “เลื้อแม้ว (มือชี้ไปที่เลื้ออ่าชา) นี่ตัวเท่าไร” และเวลามาท่องเที่ยวหรือจับจ่ายที่ไนท์บาซาร์ พวกเขาก็จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ค้าในเรื่องการเลือกซื้อและต่อรองราคาไปตามภาพของผู้ค้าและสินค้าตามที่เขาประเมินขึ้นมาในหัว

ภาพของไนท์บาซาร์ในความคิดของคนเหล่านี้ ไม่ใช่ภาพที่หลุดลอยขึ้นมาอย่างอิสระ แต่เป็นภาพที่เกิดขึ้นบนความสัมพันธ์ทางอำนาจกับผู้อื่นที่เขามาร่วมยืนอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ เพื่อผลประโยชน์อันพึงจะเกิดจากการซื้อ - ขาย และแลกเปลี่ยนพึงพาอาศัยกัน

ความแตกต่างทางอำนาจ ทำให้เกิดการสลายโยของโครงสร้างทางอำนาจที่ซับซ้อน ความแตกต่างทางอำนาจนี้เกิดขึ้นทั้งในระหว่างคนต่างกลุ่มและภายในคนกลุ่มเดียวกัน เช่น ผู้ค้ากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ค้ากับนักท่องเที่ยว ผู้ค้ากับผู้สนับสนุนการค้าหรือผู้จัดหาสินค้าวัตถุดิบมาส่งรวมทั้งเด็กเซินล้อ (รถเข็นที่ต่อเป็นร้านไสมาตั้งริมทางเท้าในแต่ละคืน) นายทุนใหญ่กับเจ้าหน้าที่รัฐ แกนนำผู้ค้ากับเจ้าหน้าที่รัฐ นายทุนต่างถิ่นกับนายทุนในท้องถิ่น แกนนำผู้ค้ากับผู้ค้ารายใหญ่ แกนนำผู้ค้ากับผู้ค้ารายย่อย ผู้ค้ารายใหญ่กับผู้ค้ารายย่อย ผู้ค้าหน้าใหม่กับผู้ค้าหน้าเก่า เจ้าของที่กับผู้ค้าที่มาเช่าที่ ฯลฯ การปฏิสัมพันธ์ที่อยู่บนฐานของอำนาจ ที่แตกต่างกันมีว่าจะเป็นอำนาจทุน อำนาจการเมืองและอำนาจทางวัฒนธรรม ทำให้คนแต่ละกลุ่มแต่ละบุคคลสร้างภาพแทนหรือภาพตัวตนของไนท์บาซาร์ขึ้นมาแตกต่างกันไป แล้วแต่สภาวะการณ์อันเป็นเงื่อนไขที่รายล้อมพวกเขาอยู่และพวกเขาก็มีปฏิบัติการทางการค้า (การเข้าถึง จับจองครอบครองและปกป้องพื้นที่เพื่อทำการค้า การเข้าถึง วัตถุดิบและสินค้า การเอาตัวให้รอดด้วยเทคนิคการค้าและเทคนิคการจัดวางตัวภายใต้ความสัมพันธ์กับผู้อื่น การประเมินค่าและการต่อรองราคา ฯลฯ) รวมทั้งปฏิบัติการอื่น ๆ ในชีวิตประจำวันที่สอดคล้องกับภาพที่พวกเขาสร้างขึ้นมา ผลรวมของปฏิบัติการ (ซึ่งในที่นี้หมายถึง การกระทำที่มีผลต่อการขึ้นลงของอำนาจของตน) ทั้งหลายของพวกเขาไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้ประกอบการ ผู้คุมที่ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือฝ่ายนักท่องเที่ยวล้วนนำมาสู่ภาพของไนท์บาซาร์ที่แม้จะสัมพันธ์อยู่กับอาณาบริเวณทางกายภาพที่เรียกว่าไนท์บาซาร์เหมือนกันแต่กลับถูกตีความและแต่งแต้มสีสันออกมาอย่างแตกต่างกันไป

ภาพของไนท์บาซาร์จึงมิได้มีความเป็นหนึ่งเดียว แปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของบุคคลที่เข้ามาสัมพันธ์กับมัน เงื่อนไขเหล่านี้แฝงไว้ด้วยนัยทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น การเข้ามาในฐานะนักท่องเที่ยวต่างชาติ การเข้ามาในฐานะเจ้าหน้าที่รัฐที่มีสิทธิสั่งการ การเข้ามาในฐานะผู้ค้าหน้าใหม่ที่ต้องพยายามหาที่วางของอย่างเจียมตัว ฯลฯ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นอำนาจทั้งมวลล้วนให้กำเนิดอาณาบริเวณทางกายภาพขึ้นมาแห่งหนึ่งที่มีทั้งอาคารร้านค้าถาวร ร้านแบบกะดินและรถเข็นริมทางเท้า รวมทั้งผู้ค้าที่ต้องใช้ร่างกายขนาดตนเป็นร้านค้าเร่ขายไปมา ในสายตานักท่องเที่ยวไนท์บาซาร์อาจเป็นเพียงสัญลักษณ์หรือตัวหมายหนึ่งของความเป็นเชียงใหม่ที่พวกเขาพยายามจะเก็บสะสมรวบรวมเข้ามาใส่ในแผนการท่องเที่ยวของตน เพื่อจะสามารถบอกกับใคร ๆ ได้ว่ามาถึงเชียงใหม่แล้วในทักไปมาแล้ว แต่กับคนกลุ่มอื่นโดยเฉพาะกับผู้ค้าไนท์บาซาร์ก็คืออาณาบริเวณที่เกิดขึ้นจากอำนาจระดับต่าง ๆ มากไปด้วยอำนาจ และการจะค้าขายอยู่ที่นี่ให้ได้ก็ต้องรู้จักใช้และบริหารจัดการอำนาจ อาทิ ความต่างทางอำนาจเศรษฐกิจระหว่างนักท่องเที่ยวต่างชาติกับผู้ค้าอาจถูกปรับสมดุลด้วยการแปลงความต่างทางวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าโดยเฉพาะสินค้าชาติพันธุ์

ไนท์บาซาร์ทั้งในระดับกายภาพและในระดับความคิดหรือจินตนาการของผู้คน จึงเป็นผลผลิตของอำนาจนานาชนิด อำนาจเหล่านี้ไม่เคยแยกขาดจากกันอย่างตายตัว แต่ผสมผสานและปรับเปลี่ยนตัวเองอยู่ตลอดเวลา ปรากฏการณ์หนึ่งที่ทำให้ไนท์บาซาร์ไม่เคยสร้างชาจากอำนาจเลยคือการเคลื่อนไหว (mobility) ของผู้คนและสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างไม่ว่างเว้นในยุคโลกาภิวัตน์ การเคลื่อนที่โยกย้ายที่สะดวกภายในยุคนี้ชักพาผู้คนที่มีความต่างทางอำนาจให้โคจรมาพบกันในพื้นที่บางแห่งของเมืองได้มากเป็นพิเศษ เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นได้ภายใต้บริบทของการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ในแง่หนึ่งไนท์บาซาร์ คือ จุดเชื่อมประสานการเคลื่อนไหวของผู้คนและสิ่งต่าง ๆ อย่างแท้จริง นับแต่จุดกำเนิดไนท์บาซาร์ก็เกิดขึ้นจากการไหลมาปะทะกันของคนต่างถิ่น ทั้งในรูปของนักท่องเที่ยวจากนานาสารทิศและผู้ค้าซึ่งมีตั้งแต่ชาวไทยพื้นราบที่ไม่จำเป็นต้องเป็นคนเมืองเสมอไป ไปจนถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ค่อย ๆ ไหลซึมมาสู่ที่นี่พร้อมกับวัฒนธรรมประจำกลุ่ม ซึ่งมาช่วยแต่งแต้มสีสันบรรยากาศแห่งความแปลกตาให้กับพื้นที่นี้อย่างต่อเนื่อง

การไหลเข้ามาของคนต่างถิ่นและคนพลัดถิ่น คือ ปัจจัยสำคัญที่สันดาปพลังชีวิตให้แก่ไนท์บาซาร์ คนต่างถิ่น เช่น นักท่องเที่ยวอาจไม่จำเป็นต้องใส่ใจกับสายใยของอำนาจที่แผ่คลุมไนท์บาซาร์ก็ได้ การเข้าออกพื้นที่นี้ในฐานะนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่กระทำได้ตามอำเภอใจ แต่สำหรับคนต่างถิ่นและผู้พลัดถิ่นที่ตั้งใจมาแสวงหาโอกาสและพื้นที่ “ทำกิน” ในที่นี้ เรื่องราวกลับตรงกันข้าม พวกเขาส่วนใหญ่แม้มีความรู้ที่ได้จากสถาบันการศึกษาในระบบที่อ่อนด้อย แต่กลับ

เจนจัดในการถอดรหัสอำนาจของพื้นที่โดยอ่านผ่านปฏิสัมพันธ์หรือปฏิบัติการด้านพื้นที่ของผู้คน  
ในบริเวณนั้น

มองในแง่อำนาจในทฤษฎี คือ พื้นที่ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของอำนาจทุน อำนาจ  
การเมือง (หมายถึงทั้งการเมืองที่เกิดขึ้นในรูปของนโยบาย กฎเกณฑ์ที่ได้รับการส่งเสริมหรือถูก  
บังคับใช้โดยองค์กร บุคลากรของรัฐ และการเมืองในระดับชีวิตประจำวันของผู้คน ซึ่งอิงอยู่กับการ  
แย่งชิงอำนาจที่ดูชอบธรรมมาให้กับตนเอง) และอำนาจวัฒนธรรมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับ  
ปัจเจกบุคคล ระดับท้องถิ่น ระดับชาติไปจนถึงระดับข้ามชาติ การไหลเข้ามาปะทะกันของผู้คนที่  
มีวัฒนธรรม ซึ่งแตกต่างกันติดตัวมาทำให้อำนาจของวัฒนธรรมที่เดิมเกี่ยวพันอยู่กับความหมาย  
ของมันที่มีต่อชีวิตประจำวัน ถูกไถ่ถามทบทวนโดยผู้ที่พหุภาคีพหุวัฒนธรรมเดิมมีมือออกจากบริบท  
เดิมของมัน โดยเฉพาะ กลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องมาเผชิญกับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่าง  
วัฒนธรรม วัฒนธรรมบางตัวที่เป็นที่ตอกตาของผู้บริโภคในตลาดการท่องเที่ยว อาจถูกแปลงมา  
เป็นทุนทำกินและยุทธวิธีเพื่อการดำรงอยู่ในอีกบริบทหนึ่ง ซึ่งต่างไปจากในชุมชนเดิมที่ให้กำเนิด  
มัน อำนาจของวัฒนธรรมจึงได้รับการผลิตใหม่อย่างต่อเนื่องในพื้นที่พิเศษของเมืองอย่างในท  
ฤษฎี

ปฏิสัมพันธ์ของอำนาจทั้งหลายที่กล่าวไปทำให้ในทฤษฎีกลายเป็น “ชุมชนของ  
อำนาจ” ที่มากไปด้วยการแย่งชิงกัน อันเกิดจากความพยายามอย่างเป็นทางการและไม่เป็น  
ทางการที่จะกดทับ บังคับ ควบคุมและการแข่งขัน หลบหลีก ต่อบรองและยอมตามในบางที แต่ที่  
น่าจับตามอง คือ ชุมชนของอำนาจแห่งนี้มิได้มีเพียงปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจเท่านั้นที่  
เป็นผู้กำกับหลัก ปัจจัยทางวัฒนธรรมก็เป็นผู้กำกับสำคัญอีกอันหนึ่งที่ส่งผลต่อความเป็นไปใน  
พื้นที่แห่งนี้อย่างเข้มข้นไม่แพ้กัน และนี่ก็คือสาเหตุที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีวัฒนธรรมอัน  
แปลกตาเป็นทุนติดตัวมาสบโอกาสที่จะใช้ชุมชนของอำนาจแห่งนี้เป็นที่ทำกินและที่ปรับสร้าง  
พรมแดนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของตนไปพร้อม ๆ กัน

## 2. ในทฤษฎีในฐานะจุดเชื่อมประสานกระแสข้ามพรมแดน

การข้ามพรมแดนมิว่าจะเป็นพรมแดนในความหมายของชาติหรือพรมแดนทาง  
วัฒนธรรม ไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ที่เพิ่งมีขึ้นในยุคสมัยใหม่ ซึ่งมากไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว  
ฉับไวของระบบการสื่อสารคมนาคม และการเชื่อมต่อกันของระบบเศรษฐกิจโลกแบบทุนนิยม การ  
เคลื่อนไหวของผู้คน สิ่งของ ความคิดและการถ่ายทอดวัฒนธรรมในระดับใหญ่ได้เกิดขึ้นมาก่อน  
รัฐชาติสมัยใหม่และการขยายตัวของทุนนิยมระดับโลก แต่ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 นี้ การ  
เคลื่อนไหวข้ามพรมแดนรัฐชาติของสิ่งเหล่านี้ได้ทวีความเข้มข้นมากขึ้น (ปฤษฎา, 2545 : 22 –  
32)

การเคลื่อนไหวเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทั้งในลักษณะของระยะทางและจุดหรืออาณาบริเวณที่จากมาและมุ่งไปสู่ การเคลื่อนไหวของบางสิ่งเช่น ความคิด จินตนาการอาจเกี่ยวพันกับกระทั่งพื้นที่ในจินตนาการ แต่มีว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวเชิงกายภาพหรือมโนภาพก็ตามจุดหรืออาณาบริเวณของการปฏิสัมพันธ์จะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ตามปกติการเคลื่อนไหวโดยเฉพาะทางกายภาพไม่ใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นอย่างสะเปะสะปะไร้จุดหมาย มีว่าจะโดยเงื่อนไขใดก็ตามการเคลื่อนไหวจะต้องมีช่วงเวลาใดคนหนึ่งหรือสิ่ง ๆ นั้นหยุดยังอยู่ ณ จุดหนึ่ง ซึ่งไม่จำเป็นว่าต้องเป็นการถาวรและ ณ จุดนั้นการปฏิสัมพันธ์กันก็จะเพิ่มทวีขึ้น ยิ่งเป็นจุดหรืออาณาบริเวณที่มีผู้คนหรือสิ่งต่าง ๆ ไหลเข้ามาติดปะทะกันมาก อาณาบริเวณแห่งนั้นก็ยิ่งมีความเปลี่ยนแปลงทางคุณลักษณะมากขึ้น จนบางกรณีถึงกับกลายมาเป็นอาณาบริเวณที่แปลกต่างจากอาณาบริเวณรายรอบไป อาณาบริเวณที่มีลักษณะดังกล่าวเด่นชัด ก็คือ เมือง

เมือง คือ จุดรองรับและเชื่อมต่อการเคลื่อนไหวอันเข้มข้นของผู้คนและสิ่งต่าง ๆ มาตั้งแต่เกิด การเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างทั้ง ๆ ที่ถูกควบคุมจัดการอย่างเป็นระบบของเมือง ทำให้เมืองมักกลายมาเป็นจุดหมายของการเคลื่อนไหว ผู้คนและสิ่งต่าง ๆ ไหลเข้ามาติดปะทะกันภายในเมืองอยู่ตลอดเวลา นอกจากการเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างแล้ว การเป็นพื้นที่ที่แตกต่างกับอาณาบริเวณเดิมของผู้คนที่เคลื่อนไหวมากก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เข้ามาเสริมแรงดึงดูดให้กับเมือง ตัวอักษรภาพไฮเรอกริฟิคยุคแรกที่มีความหมายว่าเมืองถูกจารึกขึ้นมาในรูปของ “วงกลมที่มีเส้นตัดกันเป็นกากบาทอยู่ภายใน” เนื่องจากเมืองคือจุดตัดของการค้าและวัฒนธรรม แต่มันก็ถูกปิดล้อมไว้ด้วยทั้งในด้านของความเป็นจริงและด้านของสัญลักษณ์ (Eck, 1987 : 1) ในอดีตผู้นำกำแพงเมืองที่โอบล้อมเมืองไว้ ทำหน้าที่กำหนดขอบเขตให้กับเมืองและแยกพื้นที่ที่ไม่ใช่เมืองให้อยู่ภายนอก ปัจจุบันแม้คันดินคูน้ำกำแพงเมืองจะสูญเสียนั่นไป เนื่องจากการขยายตัวของเมืองแต่ก็ยังคงมีความต่างระหว่างพื้นที่เมืองกับพื้นที่ที่ไม่ใช่เมืองดำรงอยู่

ความต่างที่ถูกขีดแยกไว้โดยกำแพงไร้วัดภาพนี้เดิมทีเกิดขึ้นมาโดยความต่างในวิถีชีวิตของชาวเมืองกับชาวชนบทที่โดดเด่นขึ้นมาโดยการกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมในยุคแรก ๆ แต่เมื่อการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมหรือการรับและถ่ายทอดวัฒนธรรมเกิดมากขึ้นและง่ายขึ้น โดยความช่วยเหลือของระบบการสื่อสารและคมนาคมในปัจจุบัน ความต่างในวิถีชีวิตของชาวเมืองกับชาวชนบทก็ค่อย ๆ ถูกลบให้เลือนไปจนถึงกับมีการกล่าวกันในวงวิชาการว่ามันไม่ได้แตกต่างกันอีกต่อไปแล้ว ซึ่งก็น่าขบคิดว่าเป็นเช่นนั้นจริงหรือ และถ้าจริงเป็นความจริงสำหรับใครจากมุมมองเช่นไร งานวิจัยนี้มีมุมมองว่ามิว่าจะอย่างไรก็ตามเมืองก็ยังคงเป็นพื้นที่ที่แตกต่างจากชนบทอยู่ดี ความต่างนี้เกิดขึ้นมาโดยระดับของ “ความเข้มข้น” ที่ไม่เท่าเทียมกัน ไม่มีที่ใดในพื้นที่พิภพนี้ที่การปฏิสัมพันธ์ของผู้คนจะมีความเข้มข้นเท่ากับในเมือง กระทั่งในระหว่างเมืองด้วยกันเอง ความเข้มข้นนี้ก็ยิ่งแตกต่างกันไปตามลำดับช่วงชั้น (hierarchy) ของเมืองนั้น ๆ ในเมือง

ๆ เดียวกันความเข้มข้นนี้ก็มี เกิดขึ้นอย่างไม่เท่ากันในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับว่าพื้นที่นั้น ๆ มีความเป็นจุดเชื่อมประสาน (nodality) ซึ่งหมายถึง คุณลักษณะของการเป็นที่ที่รองรับ รวบรวม และส่งผ่านผู้คนและสิ่งต่าง ๆ ที่ไหลเวียนแลกเปลี่ยนกันไปมาในสังคมและระหว่างสังคม อยู่ในตัวมากน้อยเพียงใด ร้านของชำเล็ก ๆ แห่งหนึ่งย่อมมีความเป็นจุดเชื่อมประสาน รวมทั้งความเข้มข้นของการปฏิสัมพันธ์น้อยกว่าตลาดวโรรส

ชูชุกิ เอทาโร่ กล่าวว่า เมือง คือ แหล่งรวมของตัวเชื่อมประสานการแลกเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรม (Suzuki, 1965 : 44, 512) ตัวเชื่อมประสาน หมายถึง ทั้งสถานที่และตัวบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้รับส่ง ผู้คน สิ่งของ เงินตรา ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิด ค่านิยม ฯลฯ และบางครั้งเมื่อรับเข้ามาแล้วก็จะผลิตซ้ำและผลิตใหม่ก่อนที่จะส่งต่อออกไป ตัวอย่างของตัวเชื่อมประสานก็เช่น ห้างร้าน ธนาคาร โบสถ์ สุเหร่า วิหาร สถานที่ราชการ สถานีโดยสาร โรงแรม โรงเรียน ตลาด สถานบันเทิง โรงงาน ช่างเทคนิค ช่างฝีมือ ฯลฯ ซึ่งหากพิจารณาตามนัยนี้ หมู่บ้านชนบทหลายแห่งในปัจจุบันที่มีการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับเมืองอยู่เสมอ ก็ควรได้รับการจัดหมวดหมู่ใหม่ให้เป็นเมืองเพราะเริ่มมีลักษณะเป็นแหล่งรวมของตัวเชื่อมประสานมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เมืองโดยเฉพาะเมืองใหญ่ก็ยังคงรักษาความเป็นเมืองอันโดดเด่นของตนที่ต่างไปจากความเป็นเมืองของเมืองที่ขยับสถานะภาพขึ้นมาจากหมู่บ้านชนบทไว้ได้ โดยการผลิตซ้ำและผลิตใหม่ตัวเชื่อมประสานของตนให้มีจำนวนที่มากกว่า มีประเภทชนิดที่หลากหลายกว่าและมีขนาด รวมทั้งระดับความสำคัญที่มากกว่า ซึ่งนี่ก็คือที่มาของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มข้นกว่า

แต่ก็ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ความเป็นจุดเชื่อมประสานมีปรากฏในแต่ละพื้นที่ของเมืองอย่างไม่เท่าเทียมกัน ที่ใดที่มีตัวเชื่อมประสานมากย่อมทำให้เกิดการไหลผ่านและปะทะกันของผู้คนและสิ่งต่าง ๆ มากกว่าที่อื่น ความแตกต่างทางพื้นที่ภายในเมืองเช่นนี้มีนัยสำคัญอันใดให้ขบคิด มันไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญแต่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของกระบวนการพัฒนาสังคม

เมื่อมองเมืองเชียงใหม่ ในทิวทัศน์คือพื้นที่หนึ่งซึ่งมีความเป็นจุดเชื่อมประสานอยู่ในตัวมากเป็นพิเศษ ความเป็นจุดเชื่อมประสานนี้ค่อย ๆ ถูกสร้างขึ้นมาจากเล็กเล็กละน้อย โดยการสร้างและสะสมตัวเชื่อมประสานการแลกเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นมาบนถนนช้างคลาน การสร้างและสะสมนี้ถูกเร่งเร้าให้มีมากขึ้นภายหลังจากที่ อ.ส.ท. ประกาศจะพัฒนาเชียงใหม่ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวนานาชาติแห่งที่สองรองจากกรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2510 ซึ่งตามมาด้วยการเริ่มทยอยเดินทางเข้ามาอย่างสม่ำเสมอของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 การที่บริษัทรถทัวร์บางบริษัทเริ่มเข้ามาใช้ถนนช้างคลานเป็นจุดรับส่งผู้โดยสารและการปรากฏตัวของร้านแบกะดินริมทางเท้า เพื่อเสนอขายสินค้าให้นักท่องเที่ยวของทั้งชาวคอยและชาวพื้นราบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย การปรับที่ว่างเปล่าข้างโรงแรมเชียงใหม่ให้เป็นที่

คอนกรีตยกพื้น ดีไซน์แบ่งเป็นล๊อค ๆ สำหรับขายของในฐานะศูนย์สินค้าพื้นเมืองเมื่อปี พ.ศ. 2520 การสร้างตัวอาคารศูนย์การค้าเชียงใหม่ในเทศบาลในปี พ.ศ. 2524 การไหลเวียนเปลี่ยนถ่ายของผู้ค้า ผู้ประกอบการทั้งที่เป็นชาวพื้นราบและกลุ่มชาติพันธุ์ สีน่านานาชนิต ความคิดและทักษะนานาประเภท ไปจนถึงบรรดานักท่องเที่ยวที่พุกพานานาจิตตัง ติดตัวมา ทั้งหมดนี้ช่วยให้ในเทศบาลสร้างและสะสมตัวเชื่อมประสานด้านการท่องเที่ยวขึ้นมาได้มากเป็นพิเศษจนเติบโตขึ้นมาเป็นจุดเชื่อมประสานกระแสการท่องเที่ยวที่สำคัญอันหนึ่ง ซึ่งมีนัยมากกว่าการเป็นแค่พื้นที่ที่มีไว้สำหรับการท่องเที่ยวและจับจ่ายเพื่อความเพลิดเพลินไปวัน ๆ ของนักท่องเที่ยว ผู้ไม่รู้อะไรอะไร ในยามราตรี และทั้งหมดนี้ก็ได้เริ่มขึ้นมาจากสภาพที่ว่า “ถนนสายนี้ค่อย ๆ เติบโตขึ้นมาเป็นระยะจากเดิมที่มีแต่ตึกแถวกับร้านค้า” (บริสุทธิ์, 2522 : 24)

การเป็นจุดเชื่อมประสานการท่องเที่ยวที่สำคัญของในเทศบาล ทำให้ในเทศบาลกลายมาเป็นจุดเชื่อมประสานกระแสข้ามพรมแดนที่น่าจับตามอง เพราะการข้ามพรมแดนนี้มีได้มีเพียงการข้ามพรมแดนทางการเมืองในความหมายของพรมแดนของชาติและเขตการปกครองทางกฎหมาย แต่ยังมี การข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำกับคนที่เข้ามาอยู่ที่นี้ จนถึงกับสามารถกล่าวได้ว่าหากปราศจากการข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรมหรือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมในเทศบาลก็ไม่สามารถสร้างและดำรงความเป็นในเทศบาลได้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ค้า จะเป็นตัวอย่างพื้นฐานของการไหลมาปะทะกันของผู้คนจากต่างถิ่น คนต่างถิ่นเหล่านี้แน่นอนว่าย่อมไม่ได้หมายถึงเฉพาะนักท่องเที่ยวกระทั่งผู้ค้าและผู้ประกอบการในในเทศบาล ส่วนใหญ่ก็เป็นคนต่างถิ่น ต่างถิ่นทั้งในความหมายที่ว่าเป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่คนเมือง ไม่ใช่คนไทยเหมือนข้อสังเกตของอาอีที่ว่า “ที่ในเทศบาลเนี่ย จริง ๆ ไม่ค่อยมีคนไทยหรอก มีสัก 30% ได้มั้ง นอกนั้นก็ปวช. เป็นพม่า เป็นแขกอะไรก็ไม่ว่า” และในความหมายที่ว่ากระทั้งคนไทยหรือคนเมืองที่เป็นผู้ประกอบการในที่นี้ส่วนใหญ่ก็เป็นคนต่างถิ่นสำหรับในเทศบาล หมายความว่า ในเทศบาลคือพื้นที่แห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ที่ถูกระบบทุนนิยมสร้างขึ้นในฐานะตลาดวัฒนธรรมที่พร้อมจะเปิดโอกาสให้กับการหาเงินทุกรูปแบบกับสิ่งที่การท่องเที่ยวระบุว่าเป็นวัฒนธรรม ลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้มันกลายมาเป็นพื้นที่ที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่น ๆ ของสังคมไทยและสังคมเชียงใหม่ที่วัฒนธรรมไม่ได้ถูกขับเน้นให้เป็นเครื่องมือหาเงินอย่างเข้มข้นถึงเพียงนี้ มันจึงเป็นพื้นที่ที่กระทั้งผู้ประกอบการที่เป็นคนไทยหรือคนเมืองไม่คุ้นเคย มีกฎเกณฑ์บรรทัดฐาน รวมทั้งโครงสร้างอันจำเพาะ คนไทยหรือคนเมืองจากพื้นที่อื่น ๆ ของสังคมผู้ต้องการเข้ามาหาเงินที่นี่ จึงต้องเข้ามาในฐานะของคนต่างถิ่นด้วยเช่นกัน

พรมแดนทางวัฒนธรรม คือ พรมแดนของความคุ้นเคย เมื่อนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการก้าวเข้ามาสู่ในเทศบาลเท่ากับว่าพวกเขากำลังก้าวมาสู่อาณาบริเวณที่ไม่คุ้นเคย

ผิดแผกแตกต่างไปจากอาณาบริเวณของชีวิตประจำวันที่ผ่านมา ในทฤษฎีจึงเป็นแหล่งรวมของผู้ที่เป็น “คนอื่น” ของกันและกัน เป็นแหล่งของการปฏิสัมพันธ์แบบข้ามพรมแดนอยู่ตลอดเวลาทั้งพรมแดนทางกายภาพ พรมแดนทางการเมืองและพรมแดนทางวัฒนธรรมที่ถูกขีดขอบเขตไว้ด้วยความคุ้นเคยของผู้คนในวัฒนธรรมนั้น ๆ มันจึงเป็นจุดเชื่อมประสานการข้ามพรมแดนของผู้คน เงินตรา สิ่งของ ข้อมูลข่าวสาร ความคิด ความปรารถนาโดยตลอด เป็นพื้นที่ที่ทุกขุมไปด้วยการปฏิสัมพันธ์ซึ่งนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง และเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความแปลกใหม่ในวัฒนธรรมซึ่งตรงข้ามกับความธรรมดาสามัญของวัฒนธรรมประจำวันของทั้งผู้ค้า ผู้ประกอบการและบรรดานักท่องเที่ยว

### 3. ในทฤษฎีในฐานะพื้นที่ทางสังคม

การเป็นผลผลิตของอำนาจและจุดเชื่อมประสานกระแสข้ามพรมแดนในยุคโลกาภิวัตน์อันนำมาซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคมที่หลากหลายส่งผลโดยตรงต่อการมีคุณลักษณะเป็นพื้นที่ทางสังคมของในทฤษฎี

หากมองว่าพื้นที่มิได้เป็นแค่เพียงอาณาบริเวณอันว่างเปล่าแต่เป็นสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยสังคม ทั้งยังเป็นสิ่งที่มีมิติของความคิดและจิตใจ (mental thing) ปะปนอยู่ในตัว (Lefebvre, 1991) เราอาจทำความเข้าใจในทฤษฎีได้มากกว่าการเป็นแค่เพียงแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอันหนึ่งของเชียงใหม่

พื้นที่ทางสังคม หมายถึง พื้นที่ของสังคม พื้นที่ของชีวิตทางสังคม ทุก ๆ สังคมล้วนผลิตสร้างพื้นที่ซึ่งก็คือพื้นที่ของตัวมันเอง (Lefebvre, 1991 : 31 – 36) หากทำความเข้าใจว่าสังคมคือเครือข่ายหรือกลุ่มก้อนของความสัมพันธ์ชุดหนึ่งซึ่งโยงใยอยู่กับเครือข่ายความสัมพันธ์ชุดอื่น ๆ อยู่ตลอดเวลาทั้งในมิติทางกายภาพและมโนภาพ เราก็จะเห็นได้ว่าเครือข่ายของความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ทำให้เกิดความเป็นพื้นที่ (spatiality) ขึ้นมาในแง่ที่ว่ามันต้องดำเนินไปบนพื้นที่

ในทฤษฎี คือสังคมแห่งหนึ่งที่ผลิตพื้นที่ของตนเองขึ้นมา ผู้ผลิตก็คือผู้คนและสิ่งต่าง ๆ ที่หลั่งไหลผ่านเข้ามาในพื้นที่นี้ ผู้คนที่มากไปด้วยความคุ้นเคย(กับวัฒนธรรมของตน) ความปรารถนาหลังไหลเข้ามายังพื้นที่ที่พวกเขาไม่คุ้นเคยนี้ พร้อม ๆ กับสิ่งต่าง ๆ ที่มากไปด้วยคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ อาทิเช่น กระดาษที่เป็นเงินตรา เสื้อผ้าเครื่องประดับที่ถูกทำให้เป็นหรือคล้ายของชาวเขา โลหะที่เป็นเศียรพระ หอนขลุ่ยเก่า ๆ ที่แกะสลักเป็นภาพชีวิตเมืองเหนือ คอนกรีตเหล็กเส้นและไม้ที่ก่อขึ้นมาเป็นอาคารมีหน้าจั่วประดับกาแล ฯลฯ ทั้งหมดนี้เริ่มต้นขึ้นบนถนนข้างคลองที่เดิมมีเพียงตึกแถวกับร้านค้าธรรมดาสามัญ ช่วงนั้นริมทางเท้าก็แทบจะยังไม่ได้ถูกใช้เพื่อการค้าขาย จวบจนรถทัวร์ได้นำพาความสัมพันธ์อันใหม่เข้ามาใส่พื้นที่นี้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่าง

ผู้คนจึงเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ผู้เดินทางและนักท่องเที่ยวไหลเข้ามาและออกไป โดยใช้พื้นที่นี้เป็นจุดเชื่อมต่อประสาน ความต้องการในสินค้าแปลกตาและของฝากของพวกเขา ทำให้ชาวเขาอย่างม้งดอยปุย และชาวบ้านจากบ่อสร้างสันกำแพงสบโอกาสเข้ามาทำการค้า สินค้าในลักษณะของของที่ระลึก หรือของฝากเริ่มถูกนำมาจำหน่ายโดย คนต่างถิ่นเหล่านี้มากขึ้น เครือข่ายการซื้อขายเริ่มขยายตัวเติบโต ทางเท้าริมถนนข้างตลาดเริ่มถูกใช้เป็นที่วางจำหน่ายสินค้า ชาวเขาและชาวพื้นราบที่เป็นผู้ค้าหน้าใหม่ทยอยไหลเข้ามารองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น ดึงแถวริมทางบางคูหาหันมาจำหน่ายหัตถกรรมพื้นเมืองเหนือและหัตถกรรมชาวเขา ร้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว รถเข็นและหาบเร่ที่ขายอาหารให้กับผู้ค้าเริ่มปรากฏ

เมื่อที่ว่างข้างโรงแรมเชียงใหม่ของมูลนิธิช่องฟ้าซินเจิง ถูกปรับเป็นลาดคอนกรีตดีเส้น เพื่อให้ผู้ค้าเข้ามาจับจองจำหน่ายสินค้า ทำรถทัวร์ถูกย้ายไปที่ตลาดอนุสร ริมทางเท้าถูกจับจองเป็นที่วางขายของยามค่ำคึกคักมากขึ้น ถนนข้างตลาดยามราตรีก็ยังมีสีสัน ยิ่งเมื่อนักธุรกิจต่างถิ่นมารวมหุ้นกับนักธุรกิจท้องถิ่น ทำสัญญาเช่าที่ดินของมูลนิธิช่องฟ้าเป็นเวลา 30 ปี เพื่อก่อสร้างอาคารศูนย์สินค้าพื้นเมืองในแบบสถาปัตยกรรมล้านนาในท์บาซาร์ก็ยังมีรูปลักษณะทางพื้นที่ที่ผุดผ่องไปจากจุดเริ่มต้นที่เป็นแค่เพียงตลาดของฝากแบบกะดินริมทาง ปฏิบัติการทางพื้นที่ (spatial practice) เหล่านี้ คือ กระบวนการของการทำให้ความเป็นพื้นที่ทางสังคม (ในที่นี้คือของไนท์บาซาร์) ปรากฏออกมาเป็นรูปเป็นร่างที่สามารถรับรู้หรือเห็นได้โดยตรง (Lefebvre, 1991 : 38 ; Soja, 1996 : 66) พื้นที่ทางสังคมของไนท์บาซาร์ในมิติทางกายภาพหรืออาณาบริเวณที่เรียกว่าไนท์บาซาร์ที่เราเห็น สัมผัสและท่องเที่ยวได้จริง จึงเป็นผลรวมของปฏิบัติการทางพื้นที่หรือการกระทำที่ทำให้เกิดพื้นที่ทางกายภาพขึ้นมา เพื่อวัตถุประสงค์ทางสังคมของบรรดาปัจเจกชนและผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับไนท์บาซาร์ คนเหล่านี้เป็นผู้ที่มีความคุ้นเคยและความปรารถนาเป็นของตนเอง การผลิตและผลิตซ้ำพื้นที่ไนท์บาซาร์ของพวกเขาเกี่ยวข้องกับภาพแทนพื้นที่ (representations of space) ของไนท์บาซาร์ที่มีอยู่ในความคิดของพวกเขา มันคือพื้นที่ในมิติของความคิดจิตใจอิงอาศัยอยู่กับภาษา ถ้อยคำและ สัญญา เป็นพื้นที่ที่ถูกทำให้กลายเป็นมโนทัศน์และแผ่ไปได้ด้วยอำนาจในการบังคับควบคุม (Lefebvre, 1991 : 38 – 39 ; Soja, 1996 : 66 – 67) ตัวอย่างเช่น บริษัท นครพิงค์ไนท์บาซาร์ จำกัด สร้างอาคารเชียงใหม่ไนท์บาซาร์ขึ้นมาโดยอยู่บนฐานของภาพในความคิดที่ว่า

สำหรับปัญหาอย่างหนึ่งของเราก็คือ ช่วงเวลาการขายค่อนข้าง

จำกัด เพราะจะเปิดขายหรือมีคนมาซื้อของเฉพาะเวลากลางคืนหรือระหว่าง

หกโมงเย็นถึงเที่ยงคืน ข้อจำกัดอันนี้เกิดจากตลาดของที่นี่ส่วนใหญ่เป็นตลาด

ของนักท่องเที่ยว เพราะฉะนั้นการตลาดของที่นี่ก็ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของ

นักท่องเที่ยว

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวก็คือว่า กลางวันก็ออกไปเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ เข้าป่า ขึ้นดอย พอดกเย็นมาพักที่โรงแรมและวิลล่าของนักท่องเที่ยวจะไม่นอนโรงแรมตั้งแต่ทุ่มหนึ่งหรือหก ก็ออกมาจับจ่ายซื้อของ ผักหรือเดินเล่นอะไรต่าง ๆ เพราะที่นี้ล้อมรอบด้วยโรงแรมเกือบทุกด้าน พรพิงค์ เพชรงาม สุวิวงศ์ เชียงใหม่พาเลซ เชียงอินทร์ล้อมรอบไปหมด จุดนี้ก็เลยทำให้ที่นี้เป็นตลาดของนักท่องเที่ยว พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวก็เลยบีบให้ที่นี้เป็นไนท์บาซาร์ (ธุรกิจการเงิน, 2527 : 68)

ลุงชาวม้งจากดอยปุยที่มาทดลองวางของขายเป็นรายแรก ๆ บนริมทางเท้าก็ทำเช่นนั้นไปบนเหตุผลที่ว่า “ก็ไม่มีอะไรแค่เห็นว่ามันดูแล้วน่าจะขายได้ ก็ลองเอามาตั้งขาย” การผลิตพื้นที่การค้าขนาดย่อมของลุงผู้นี้เกี่ยวพันกับภาพของไนท์บาซาร์ในยุคนั้นที่มีอยู่ในความคิดของการเป็นพื้นที่ที่ถูกสรุปออกมาเป็นภาพว่า “ดูแล้วน่าจะขายได้” ชักนำผู้คนและสิ่งต่าง ๆ ให้ไหลผ่านมายังที่นี้อย่าง ต่อเนื่องแม้แต่ในปัจจุบัน ผู้ค้า ผู้ประกอบการทั้งรายใหญ่รายย่อย ทั้งอยู่ในตัวอาคารร้านรวงที่เป็น สดส่วน ร้านค้าที่เป็นรถเข็นและนั่งขายแบกะดินริมทางก็ล้วนเข้ามาแสวงหา จัดแต่งพื้นที่การค้าของตนด้วยความปรารถนาอันเกิดจากภาพเช่นนั้นของไนท์บาซาร์

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวชมและจับจ่ายสินค้าก็ทำเช่นนั้นไปโดยอาศัยภาพของไนท์บาซาร์เป็นฐาน “ถามอีกและว่าไนท์บาซาร์อยู่ตรงไหน” อาเฮบ่นหลังจากปายมือชี้ไปทางตัวอาคารเชียงใหม่ไนท์บาซาร์ให้กับฝรั่งผู้หนึ่ง “บางทีก็อยากจะบอกเค้านะว่าไอ้ที่ยืนถามอยู่ตรงเนี่ยะก็ไนท์บาซาร์” กับนักท่องเที่ยวบางคนคำว่า ไนต์บาซาร์ หมายถึง เฉพาะตัวอาคารกลางที่มีป้ายอักษรว่าเชียงใหม่ไนท์บาซาร์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษติดอยู่ แต่กับนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ใส่ใจในป้ายนี้พื้นที่การค้าจับจ่ายของพวกเขาจะแผ่กว้างกว่าของพวกเขาแรก การเลือกชมซื้อหาต่อรองราคาของพวกเขาที่เกิดขึ้นอย่างไม่ว่างเว้นกับพ่อค้าแม่ค้าร้านรถเข็นริมทางและอาชาเร่ขายได้ผลิตพื้นที่ทางกายภาพของไนท์บาซาร์ที่กินอาณาบริเวณกว้างกว่าแค่ตัวอาคารศูนย์กลาง

ผู้คุมที่ทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่เทศบาลและผู้ค้าหน้าเก่าก็มีภาพของไนท์บาซาร์และปฏิบัติการด้านพื้นที่ที่ทั้งแตกต่างและคล้ายคลึงคาบเกี่ยวกัน เจ้าหน้าที่เทศบาลโดยสายงานย่อมมองว่า ไนต์บาซาร์ คือ พื้นที่ที่ต้องได้รับการจัดระเบียบเพื่อความเป็นระเบียบของเมืองตามกฎหมาย การเข้ามาตรวจตราเป็นระยะ ๆ พร้อมทั้งนำเอาข้อกำหนดเกี่ยวกับการถือครองพื้นที่ริมทางเท้าอันใหม่เข้ามาบังคับใช้ ส่งผลให้ร้านรวงริมทางเท้าของไนท์บาซาร์มีรูปแบบใหม่เกิดขึ้นอยู่เนื่อง ๆ แต่ข้อกำหนด ใหม่ ๆ ในการจัดระเบียบมักได้รับการต่อรอง เพราะไม่ค่อยสอดคล้องกับความต้องการของผู้คุมที่ เช่น ผู้ค้าหน้าเก่า ซึ่งพวกเขาก็มีภาพของไนท์บาซาร์ว่าเป็นพื้นที่ที่ต้องได้รับการจัดระเบียบเช่นกัน แต่โดยกฎเกณฑ์ที่ไม่จำเป็นต้องเหมือนกับของทางบ้านเมือง การ

เรื่องตัวของร้านรถเข็นริมทางเท้าที่เราเห็นอยู่ จึงไม่ใช่ผลผลิตของข้อกำหนดของทางเทศบาลเพียงอย่างเดียว สภาพนี้ไม่เคยรอดพ้นจากสายตาของเจ้าหน้าที่นำมาสู่การเข้ามาตรวจตราเป็นระยะ ๆ แต่การตรวจตราก็คือ การตรวจตราซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องมีการบังคับใช้กฎอย่างเข้มงวดเสมอไป ไม่ใช่เรื่องแปลกที่เราจะเห็นเจ้าหน้าที่พูดคุยกับผู้ค้าบางรายอย่างเป็นกันเอง แต่ก็มีใช้กับผู้ค้าทุกราย

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าสังคมและชีวิตทางสังคม ไม่ใช่สิ่งที่ดำรงอยู่เฉพาะในมิติทางกายภาพ มิติทางมโนภาพเช่นความคิด จินตนาการก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคม เมื่อแต่ละสังคมสร้างพื้นที่ของตนขึ้นมา พื้นที่นั้น ๆ จึงเกี่ยวพันอยู่กับทั้งมวลวัตถุอาณานิคมทางกายภาพและความคิดของผู้คน อาณานิคมในทึบาศารที่เราเห็นกันอยู่ในทุกวันนี้ คือ พื้นที่ทางวัตถุที่ใคร ๆ ก็เห็นหรือรับรู้ได้ (perceived space) มันเป็นทั้งผลผลิตของการกระทำของผู้คนที่สะสมมาแต่อดีตจนปัจจุบัน และเป็นทั้งตัวกลางหรืออาณานิคมที่เชื้อให้เกิดการกระทำ รวมทั้งประสบการณ์ใหม่ ๆ ภายในตัวมันเอง จึงมีความต่อเนื่องเป็นกระบวนการไม่ใช่ผลผลิตที่ตายตัว อีกแง่หนึ่งในทึบาศารถูกทำให้เป็นพื้นที่ที่เข้ามาอยู่ในหัวในความคิดจิตใจ (conceived space) ของคนแต่ละกลุ่ม แต่ละคน คนเหล่านี้ตีความ คัดคะแนนความเป็นไปในทึบาศารจากข้อมูลที่ได้รับรู้มาหรือประสบการณ์โดยตรงของตัวเอง ซึ่งได้นำไปสู่การกระทำต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับภาพของในทึบาศารที่มีในหัวดังตัวอย่างข้างต้น หรืออย่างในกรณีที่นักท่องเที่ยวยังมีภาพว่า “ในทึบาศาร คือ พื้นที่ของการโก่งราคา” ก็จะต่อราคาอย่างน่าตกใจ เช่น ชาวอิตาเลียน สามี่ ภรรยาคนหนึ่งต่อราคาแผ่นมูสลิไม่ให้ที่ใช่เป็นที่ รองจานของร้านอาอี จากแผ่นละ 35 บาท เหลือแผ่นละ 5 บาท อาบีได้ยินก็เปรยว่า “ฝรั่งพวกนี้ก็เกินไปต่อเหลือแผ่นละ 5 บาท คนขายจะเอาอะไรกินละเนี่ย ไม่ใช่ไม่พอกินนะขาดทุนด้วย ถ้าต่ออย่างนี้ก็ให้ฟรีไปเลยหมดเรื่อง ไม่ต้องขายมันหรอก ให้ไปเลย” แต่ภายหลังการเสนอราคาใหม่ การค้าขายนี้ก็ป็นอันตกลง อาบีเล่าต่อหลังจากฝรั่งนี้เดินลับไปแล้วว่า “บางร้านนะมันบอกราคาฝรั่งไป 500 แล้วฝรั่งก็ต่อเหลือร้อยนึงมันก็ให้ ทำอย่างนี้ได้ยังไงเสียราคา แล้วฝรั่งก็เสียนิสัย” สำหรับกับเธอในทึบาศารไม่ได้เป็นพื้นที่ของการโก่งราคาเพียงนั้น แต่โดยทั่วไปความสัมพันธ์ทางการค้าในลักษณะโก่งและไม่โก่งราคาล้วนมีให้เห็นอย่างเป็นปกติในในทึบาศาร ขึ้นอยู่กับสถานการณ์

ความเป็นพื้นที่ทางสังคมของในทึบาศารเป็นอะไรที่มากกว่าการเป็นแค่สิ่งที่จะต้องมาจบลงโดยการจำแนกเป็นชั่วคราวข้ามระหว่างพื้นที่ทางกายภาพและมโนภาพ หากมองว่าพื้นที่ทางสังคมเป็นพื้นที่ที่มีชีวิตเป็นพื้นที่ที่เราอยู่อาศัยใช้ชีวิตจริง ๆ (lived space) เราก็จะพบว่าภายในตัวมันบรรจุไว้ทั้งพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางมโนภาพและพื้นที่อื่น ๆ ที่เป็นมากกว่าแค่กายภาพหรือแค่มโนภาพ

พื้นที่ที่เราอยู่อาศัยใช้ชีวิตจริง คือ พื้นที่ของการสร้างภาพ (spaces of representation หรือ representational spaces) เมื่อเป็นพื้นที่ของการสร้างภาพมันย่อมไม่ยอมที่จะผูกมัดตัวเองให้อยู่เฉพาะกับความจริงที่มากไปด้วยข้อจำกัดและอำนาจที่บังคับควบคุม ขณะเดียวกันชีวิตทางสังคมก็ไม่อาจดำเนินไปได้แค่ภายในโลกของจินตนาการ พื้นที่ของการสร้างภาพจึงเป็นพื้นที่ที่ทั้งแตกต่างจากพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางมโนภาพ และขณะเดียวกันมันก็ได้ผนวกรวมพื้นที่ทั้งสองประเภทนี้ เข้ามาใส่ไว้ในตัวมันด้วย มันคือพื้นที่ที่ถูกควบคุมครอบงำเต็มได้ด้วยการเมืองและอุดมการณ์ เป็นพื้นที่ที่จินตนาการของมนุษย์พยายามจะเข้ามาปรับเปลี่ยน เป็นพื้นที่ที่ผสมผสานไว้ทั้งสิ่งที่เป็นจริงและสิ่งที่เป็นจินตนาการ และด้วยการที่มักถูกทำให้เป็นอื่น (othering) ที่ผิดแผกไปจากสภาพเดิมที่เป็นอยู่หรือถูกควบคุมอยู่ พื้นที่ของการสร้างภาพจึงเป็นพื้นที่ของการต่อต้านหรือต่อรองกับระบบระเบียบหรืออำนาจซึ่งครอบงำพื้นที่นั้นอยู่แต่เดิม นอกจากนี้พื้นที่ของการสร้างภาพยังไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงเชื่อมต่อกฎเกณฑ์ใด ๆ ที่มีไว้เพื่อทำให้เกิดความเหมือนเป็นหนึ่งเดียวและความยึดเหนี่ยวเป็นกลุ่มก้อน มันแฝงไว้ด้วยกลืนอายของจินตนาการและองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ พวกมันมีแหล่งที่มาอยู่ในประวัติศาสตร์ ซึ่งมีทั้งประวัติศาสตร์ของคนกลุ่มหนึ่ง ๆ และประวัติศาสตร์ของปัจเจกบุคคลแต่ละคนที่อยู่ในกลุ่มนั้น ๆ (Lefebvre, 1991 : 33 – 46 ; Soja, 1996 : 60 -70)

คนเรายกกับข้าวถุงเคยตั้งข้อสังเกตว่า “คนที่เข้ามาอยู่ที่นี่ทุกคนต้องเอาตัวให้รอดไว้ก่อน นี่แหละไนท์บาซาร์” แต่การจะเอาตัวให้รอดอย่างไรย่อมต้องขึ้นอยู่กับทักษะของแต่ละคนที่เจอะปนไว้ด้วยประวัติศาสตร์และประสบการณ์ชีวิตที่ต่างกัน ประวัติชีวิตและประสบการณ์ชีวิตเกิดขึ้นมาบน ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือมีเรื่องของอำนาจเข้ามาเกี่ยว อำนาจที่ครอบคลุมไนท์บาซาร์อยู่มิว่าจะจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ดี ล้วนเกิดขึ้นมาโดยคนทว่ามันก็ถูกทำลายและทำให้เปลี่ยนไปโดยคนเช่นกัน ขณะที่ผู้มีอำนาจพยายามจะใช้อำนาจควบคุมความเป็นไปในพื้นที่นั้น ผู้อยู่ใต้อำนาจก็พยายามจะทำให้ความเป็นอื่นเกิดขึ้นมาในพื้นที่ของสังคมนั้น ๆ เช่นกัน คนเรายกกับข้าวถุงกล่าวต่อว่า “ความดีเหรอ กฎหมายที่เขียนไว้เหรอ เอาไปเข้าเซเว่น (เพื่อใช้ซื้อของแทนเงิน) ได้ชะที่ไหนล่ะ คำว่าขอบคุณเหรอ เสียแรงพูดเปล่า ๆ เอามาทำไมกินก็ไม่ได้”

ความพยายามจะทำให้เป็นอื่นเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำในพื้นที่การค้าที่เรียกว่า ไนต์บาซาร์ พื้นที่ทางการค้า คือ พื้นที่ทางสังคมในความหมายที่ว่าตัวมันคือชีวิตทางสังคมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งต้องอิงอาศัยอยู่กับพื้นที่ ทั้งพื้นที่ทางกายภาพที่ใคร ๆ ก็เห็นได้สัมผัสได้จริง เช่น คูหา ร้านค้าแต่ละร้าน รวมทั้งอาณาบริเวณไนท์บาซาร์โดยรวม พื้นที่ที่ถูกทำให้เป็นภาพในความคิดของคนแต่ละกลุ่มแต่ละคนที่เกี่ยวข้องกับไนท์บาซาร์ ตลอดจนพื้นที่ของการสร้างภาพซึ่งมีความสำคัญต่อการค้าเป็นอย่างยิ่ง ไม่มีการค้าใดในไนท์บาซาร์ที่ดำเนินไปได้โดยปราศจากการ

สร้างภาพ และเมื่อมันเป็นพื้นที่ของการสร้างภาพ มันจึงรวมเอาองค์ประกอบทั้งที่เป็นจริงทางกายภาพและจินตนาการเข้ามาไว้ในตัว องค์ประกอบทางจินตนาการทำให้มันกลายมาเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้าง ยืดหยุ่นและพร้อมจะปรับเปลี่ยนให้เป็นอื่นตามสภาวะการณ์เฉพาะหน้า แต่ในทบทวนก็มีพื้นที่ที่ใครสักคนจะปรับสร้างมันอย่างไรก็ได้ตามใจปรารถนา ความเปิดกว้างของมันเป็นความเปิดกว้างเชิงสัมพัทธ์ ถูกกำกับและควบคุมไว้โดยสายใยของอำนาจ อันเป็นผลลัพธ์ของการปะทะกันของ “ความเป็นคนอื่น” ซึ่งกันและกันในพื้นที่ แห่งนี้ มันจึงเป็นพื้นที่ที่ทั้งมากไปด้วยความเสี่ยงและโอกาสที่จะเป็นไปได้

ลู่มึงจากดอยปู่ทำให้ริมทางเท้าของถนนข้างตลาด เริ่มกลายมาเป็นที่ย้ายสินค้าหัตถกรรมแบบชั่วคราวให้กับนักท่องเที่ยวที่มาขึ้นลงรถทัวร์ที่นี่ ผลจะออกมาเช่นไรตัวแเองก็ไม่แน่ใจ สินค้าหัตถกรรมชิ้นเล็ก ๆ จำพวกเครื่องประดับจากบ้านว้าลายถูกวางขายริมทางเท้า และแล้วก็กลายเป็นว่า “ตอนที่ผมมาตั้งขายนะมันขายได้ไง คนเค้าเห็นก็เอาอย่างมั่ง แล้วตอนนั้นมึงไม่ได้ขายตลอด ตั้งขายได้ 2 – 3 วัน ก็กลับดอยไป 2 – 3 วัน ช่วงที่เรากลับขึ้นไปคนเมืองก็มายืดที่ พอเรากลับลงมาเค้าก็ว่าที่นี่ไม่ใช่ที่ของกู ก็เลยต้องขยับไปหาที่อื่น เป็นอย่างงี้เรื่อย ๆ”

กรณีของอำเภอาก็เช่นกัน แม้อุโละอำเภอจากบ้านแสนใจ แสนสุขและประดู่จะถูกนำลงมาไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 แต่ก็ยังมีอำเภอคนใดออกมาวางสินค้าหัตถกรรมขายข้างนอกศูนย์ จนสตรีผามีอำเภอผู้หนึ่งลองมาเปิดร้านที่ไนท์บาซาร์เมื่อปี พ.ศ. 2518 อุโละอำเภอจากศูนย์วัฒนธรรมเหล่านั้น จึงค่อย ๆ ทอยตามมา (Toyota, 1998 : 204 – 206) สำหรับอำเภอที่ลงมา สู่อำเภอในช่วงนั้น ไนต์บาซาร์ยังเป็นพื้นที่ของคนอื่นที่มากไปด้วยส่วนที่ไม่อาจรู้ได้ การเข้ามาใช้ในไนท์บาซาร์เป็นพื้นที่การค้า จึงมีทั้งความหวังและความเสี่ยงผสมผสานอยู่ในตัว

สมัยที่อาเฮียงเช่าลือคเย็บและขายสินค้าอยู่ที่เวียงพิงค์พลาซาริมทางเท้าหน้าอาคารพาณิชย์หรือตึกแถวที่ค่อนมาทางวัดอุปคุต เป็นที่ที่ไม่ค่อยมีผู้คนสัญจรผ่านมากนักในช่วงกลางวัน เพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมุ่งมาที่ตัวอาคารไนท์บาซาร์และเวียงพิงค์พลาซ่าเป็นหลัก เมื่อประตูของอาคารพาณิชย์ปิดลง อาเฮียงโอกาสที่จะเปลี่ยนบานประตูหน้าอาคารพาณิชย์ให้กลายเป็นสิ่งอื่นที่เป็นประโยชน์กับตน ด้วยการเอาสินค้ามาแขวนขายตามประตูหน้าอาคารพาณิชย์บางร้าน “แต่ต้องรอให้เค้าปิดประตูก่อนนะ ถึงจะแขวนได้” และเมื่อทำเช่นนี้ไประยะหนึ่งพื้นที่บนถนนริมทางซึ่งกลางวันถูกใช้เป็นทางสัญจรและแน่นอนว่ากลางคืนก็ควรถูกใช้เป็นทางสัญจรเช่นกัน กลับถูกอาเฮียงใช้เป็นที่ตั้งร้านที่ถอดประกอบได้เพื่อขายสินค้าให้นักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา

อำเภอเร่ขายก็คือ ผู้ท้าทายต่อกฎเกณฑ์ทางพื้นที่ของไนท์บาซาร์กลุ่มหนึ่ง ขณะที่เทศบาลและสมาคมผู้ค้าในไนท์บาซาร์ร่วมกันจัดสรรพื้นที่ให้กับร้านต่าง ๆ ริมทางเท้า ผู้มาที่หลัง

เช่นอาชารัษฎาย่อมไม่ได้รับการจัดสรรสิทธินั้น แต่พวกเขาใช้ร่างกายของตนเป็นร้านค้าเคลื่อนที่เดินเสนอขายสินค้าไปมาในไนท์บาซาร์ ซึ่งบางครั้งยังเดินไปไกลกว่าขอบเขตของไนท์บาซาร์ การขายของให้นักท่องเที่ยวไม่ใช่เรื่องง่าย บ่อยครั้งที่พวกเขาต้องกลับบ้านไปด้วยรายได้เพียง 20 บาท หรือไม่มีรายได้เลย การหยุดยืนพักหน้าร้านริมทางหลาย ๆ ครั้ง ทำให้พวกเขาถูกตำรวจถามว่าเป็นตัวสกปรกเกะกะหน้าร้าน “ถูกตำรวจจำและพวกเนี่ย เค้าหาว่าสกปรกตัวเหม็นแล้วยังมายืนบังหน้าร้านเค้า” เอาเอ กล่าวขึ้นมา แต่เพื่อให้การทำให้เป็นอื่นนี้ราบรื่นขึ้น บ่อยครั้งที่ต้องทำเป็นฟังไม่รู้เรื่อง (แต่ผู้ที่ลงจากดอยใหม่ ๆ บางคนก็ไม่รู้เรื่องจริง ๆ แต่อาศัยการดูสีหน้าท่าทางของผู้ค้า) หรือหากจะยืนพักก็ไปพักตรงช่องเล็ก ๆ ระหว่างรถเข็นหรือไม่ก็ตามทางแยก แต่การทำให้เป็นอื่นก็มีใช้จะกระทำได้ในทุกที่ เช่น ตัวอาคารกลางของไนท์บาซาร์ พวกเขาจะไม่สามารถอนุญาตให้ขึ้นมาเดินขาย แต่ถึงกระนั้นพวกเขาก็ไม่ถึงกับถูกห้ามเร่ขายตามริมทางเท่า เคยมีความคิดของสมาคมผู้ค้าในไนท์บาซาร์ว่าจะห้ามอาชารัษฎายอมไม่ให้มาเดินเร่ขายแต่ความคิดนี้ก็เงียบหายไปราวกับเป็นเพียงข่าวลืออันหนึ่ง

การทำให้เป็นอื่นให้เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ถูกจัดระเบียบไว้บางครั้งก็ก่อให้เกิดประโยชน์กับนายทุนผู้คุมที่ อาชารัษฎายบางคนที่ไม่ได้แต่งชุดอาชารัษฎายเต็มยศ เช่น ใส่กางเกงผ้ายัดกับเสื้อแขนยาว สีเข้มแล้วสวมหมวกอาชารัษฎายที่ทำไว้ขายกลับถูกเจ้าของร้านหัตถกรรมบางแห่งในไนท์บาซาร์ขอร้องให้ แต่งชุดเต็มยศมาขายของอยู่หน้าร้านตน อาชารัษฎารุ่นสาวผู้หนึ่ง ซึ่งปกติแต่งชุดลาลองเดินขายของอยู่ได้แวะมาหาอาดีเพื่อพูดคุยตามประสาคนรู้จัก เธอเล่าให้อาดีฟังว่า “นะ ร้านนั้นเค้าจะจ้างให้แต่งตัวมาขายของอยู่หน้าร้านเค้า” อาดียังเย้าว่า “แล้วเค้าจะขายได้รี ให้หน้าอย่างนี้มาขาย” การทำให้เป็นอื่นเป็นสิ่งที่พอจะทำได้อย่างราบรื่น หากมันไปเชื้อประโยชน์ให้กับระบบอำนาจเดิมที่ควบคุมพื้นที่นั้นอยู่ก่อน แต่หากทำไปเพื่อประโยชน์ของตัวผู้กระทำเป็นหลักมันย่อมถูกตีความว่าเป็นการทำลายที่ต้องได้รับการจัดการ แต่แม้จะจัดการอย่างไรก็ตาม พื้นที่ที่มีคนอื่นหลังไหลเข้ามาอยู่ตลอดเวลาอย่างไนท์บาซาร์ ก็มักจะมี ความพยายามจะทำให้เป็นอื่นเกิดขึ้นอยู่เสมอ

กฎเกณฑ์มีควบคุมพื้นที่ของไนท์บาซาร์อยู่ แต่กฎเกณฑ์เหล่านั้นมักจะถูกทำลายและทำให้เป็นอื่นอยู่ตลอดเวลา นี่คือการเป็นไปในเชิงพื้นที่ของพื้นที่ทางสังคมเช่นไนท์บาซาร์

คำว่าพื้นที่ทางสังคมที่ใช้ในที่นี้ไม่ได้มีความหมายแค่ว่าเป็นพื้นที่ชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นชั่วคราวข้ามของพื้นที่ทางกายภาพหรือเป็นแค่พื้นที่ในจินตนาการ มันถูกใช้ในความหมายตามที่เลอแพวรีกล่าวไว้

พื้นที่ทางสังคมไม่ใช่สิ่ง ๆ หนึ่งในบรรดาสิ่งต่าง ๆ ไม่ใช่ผลผลิตหนึ่งในบรรดาผลผลิตทั้งหลายทั้งมวล แต่มันคือสิ่งที่รวมเอาสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกผลิตและความสัมพันธ์

ซึ่งกันและกันของสิ่งเหล่านั้นที่เกิดขึ้นในการมาดำรงอยู่ในที่เดียวกันในช่วงเวลาเดียวกันในความเป็นระเบียบและไม่เป็นระเบียบเชิงสัมพัทธ์ของพวกมัน มันคือผลลัพธ์ของการดำเนินการที่ต่อเนื่องเป็นชุด จึงไม่สามารถถูกลดทอนลงไปให้เป็นแค่เพียงวัตถุธรรมดาสามัญ ขณะเดียวกันก็ไม่มีสิ่งใดที่เป็นแค่จินตนาการ การไม่มีจริงหรือการเป็นแค่สิ่งที่มีอยู่ในเฉพาะในอุดมคติ ... มันคือผลลัพธ์ของการกระทำทั้งหลายในอดีต พื้นที่ทางสังคมคือสิ่งที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการกระทำใหม่ ๆ ขณะที่มันชี้นำให้เกิดการกระทำหนึ่ง ๆ มันก็จะไปสกัดห้ามการกระทำอื่น ๆ ... (Lefebvre, 1991 : 73)

ไนท์บาซาร์ คือ พื้นที่ทางสังคมที่เป็นผลผลิตของการค้าและถูกใช้เพื่อการค้า โดยเฉพาะการค้าสินค้าชาติพันธุ์ หรือสินค้าที่ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ที่มักจะมีมิติของความเป็นศิลปะอยู่ในตัว ความคิดเกี่ยวกับความเป็นศิลปะเป็นเรื่องนานาจิตตัง แต่เพราะเป็นเรื่องของนานา จิตตัง ศิลปะจึงเป็นพื้นที่ที่อำนวยความสะดวกให้แตกต่าง อัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมได้ถูกผลิตและประชันขันแข่งกันมาอย่างต่อเนื่อง (Marcus and Myers, 1995 : 11) การค้าที่ผูกพันอยู่กับสินค้าที่มีความเป็นศิลปะ โดยเฉพาะความเป็นศิลปะอันแปลกตา จึงเป็นพื้นที่หรือเวทีที่เปิดโอกาสให้กับทั้งการสร้างภาพและการทำให้เป็นอื่น

#### 4. ไนต์บาซาร์ในฐานะพื้นที่แห่งความจริงแท้และความไม่จริงแท้

นักท่องเที่ยวนำแสวงหาสิ่งใดจากไนท์บาซาร์และไนท์บาซาร์เสนอขายสิ่งใดให้กับลูกค้า ตั้งคำถามนี้กับคน 10 คน คำตอบที่ได้มาอาจมีถึง 10 อย่าง

การหยิบประเด็นความจริงแท้ (authenticity) ขึ้นมาพิจารณาร่วมกับการค้าของอาชาไนท์บาซาร์ จะทำให้เราเข้าใจประเด็นนี้ได้ในลักษณะใด

เราทราบกันเป็นอย่างดีว่าการกล่าวถึงความจริงแท้ในประสบการณ์การท่องเที่ยวสามารถจำแนกอย่างหยาบ ๆ ได้เป็น 3 ลักษณะด้วยกัน ลักษณะแรก คือ ความจริงแท้เชิงวัตถุวิสัย (objective authenticity) ซึ่งเป็นความจริงแท้ที่เกิดจากการที่สิ่งนั้นมาจากถิ่นกำเนิดเดิมของมันจริง ๆ หรือถูกผลิต ถูกแสดงโดยผู้คนในท้องถิ่นตามธรรมเนียมปฏิบัติของพวกเขา เป็นความจริงแท้ที่ชัดได้ด้วยเกณฑ์เชิงวัตถุวิสัย ลักษณะที่สอง คือ ความจริงแท้ในฐานะสิ่งที่ถูกสร้างให้เป็นจริง (constructive authenticity) โดยสังคม ไม่ใช่ความแท้หรือความเป็นของจริงที่เกิดขึ้นโดยคุณลักษณะภายในตัวมันเอง ความจริงแท้ในแง่นี้เป็นผลของการตีความและการสร้างให้ดูเป็นจริง เป็นสิ่งที่ยืดหยุ่นและสัมพัทธ์ ความจริงแท้ทั้งสองลักษณะนี้เป็นความจริงแท้ที่สัมพันธ์อยู่กับวัตถุซึ่งต่างจาก ความจริงแท้ลักษณะที่สาม หรือความจริงแท้ที่รู้สึกได้โดยการได้เข้าไปดำรงอยู่

ในที่นั้น หรือร่วมทำกิจกรรมในที่นั้นจริง (existential authenticity) ซึ่งเป็นความจริงแท้ที่สัมพันธ์อยู่กับการทำกิจกรรมในช่วงเวลาของการท่องเที่ยว เป็นความจริงแท้ทางประสบการณ์เช่นการท่องเที่ยวธรรมชาติไม่ใช่ความจริงแท้ของตัววัตถุที่ถูกท่องเที่ยว (toured objects) (Wang, 1999)

แล้วพื้นที่ท่องเที่ยวเช่นไนท์บาซาร์มีความจริงแท้แบบใดให้เราได้เห็น

บางครั้งแม่ของอาเอะจะลงมาเยี่ยมहालук ๆ ในเมือง ด้วยความเป็นสตรีที่ขยันและไม่ชอบ อยู่ว่าง ทุกเย็นเธอจะตามลูก ๆ ออกมาร้านที่ไนท์บาซาร์ช่วยहालукขายของ และหากปูชนโก่ที่คู่คล้ายปูก้ามะหิสีแดงสดมีไม่พอ นางก็จะนำเอาขนโก่ย้อมสีแดงออกมานั่งพัน ๆ ไปกับด้ายคู่ที่ซึ่งหว่านอยู่อยู่กับปลายไม้ไผ่โค้งคล้ายคันธนู อุปกรณ์วัตถุที่นางใช้ก็คืออุปกรณ์และวัตถุที่อาช่าบนดอยใช้ วิธีการทำก็เป็นเฉกเช่นเดียวกันและแน่นอนว่าตัวของนางเองก็คืออาช่า สตรีอาช่าแต่ไหนแต่ไรมาให้ความสำคัญกับหมวกใบเก่งของพวกเธอเป็นอย่างมาก อาเอะเคยบอกว่า "พวกเค้าไม่ค่อยถอดหมวก ดำข้าว ทำกับข้าว ไปไรก็ใส่หมวกก่อน ต้องมีหมวกอยู่บนหัวถึงจะไปทำงานได้" อาบีเสริมว่า "คล้าย ๆ มันดูไม่เรียบร้อยนะ" แม่ของพวกเธอก็มักจะใส่หมวกใบสวยออกมาที่ร้าน แม้เสื้อที่ใส่บางครั้งเป็นเพียงเสื้อยืดยืดสีเข้ม เช่น ดำ น้ำเงินแก่ แต่ความโดดเด่นของหมวกทำให้เธอดูสะดุดตา ยิ่งเป็นช่วงที่เธอนั่งบรรจงพันขนโก่ลงไปบนด้ายที่ละเส้น ๆ ย่อมเป็นภาพที่ชวนมอง สำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะต่างชาติ ซึ่งมักหยุดยืนดูหรือบ้างก็ถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก การทำปูชนโก่ของนางเป็นเช่นเดียวกับการทำปูชนโก่บนดอยจะผิดกันก็เพียงสถานที่ ขณะที่หนึ่งเป็นหมู่บ้านอาช่าบนดอย อีกที่หนึ่งกลับเป็นไนท์บาซาร์ ปูชนโก่ที่ได้มานี้เป็นของจริงหรือของปลอม

นางทำปูชนโก่เพื่อเตรียมไว้ให้ลูกเอาไปเย็บประดับหมวกอาช่าที่พวกเธอเย็บขาย วัสดุคือผ้าดำหนา ๆ ที่หาซื้อมาจากตลาดวโรรส เม็ดเดียวที่ลาฮูหรือมุเซอเก็บมาขาย ลูกบิดหลากหลายสี แผ่นโลหะสลักลวดลาย เหรียญโลหะ กระพรวนที่พ่อค้าซึ่งเป็นผามีอาช่านำมาส่ง แต่ที่ขาดไม่ได้เลย คือ ปูชนโก่สีแดงจากแรงงานของแม่เธอ คนตัดผ้าตามแบบและเย็บพร้อมทั้งคิดไปเย็บไปว่าหมวกใบนี้จะเย็บตกแต่งเป็นลายใดถึงจะดูงามก็คือตัวพวกเธอซึ่งเป็นอาช่า แล้วหมวกอาช่าที่เย็บขายหรือบางทีก็ ใสใส่แต่งตัวขายของนี้เป็นของจริงหรือของปลอม ถ้าจริง ๆ สำหรับใคร ถ้าปลอม ๆ สำหรับใคร

คำวันหนึ่งอาเอฟ ภรรยาอาอินำขายเสื้อเก่าของมั่งที่เย็บต่อกันเป็นเส้นยาว สำหรับทำเข็มขัดขายนักท่องเที่ยวขึ้นมาเย็บตกแต่งด้วยหอยเบี้ย เม็ดเดียว ลูกบิด กระดุมโลหะ เหรียญโลหะ ลวดลายประดับมักเป็นลายดอกไม้หรือวงกลมเล็ก ๆ มีแฉกรัศมีแผ่ออกจากศูนย์กลาง บางครั้งก็แต่งเป็นลายเส้นคล้ายกิ่งไม้มีใบออกมาทั้งสองด้าน เมื่อถามเธอว่าตอนอยู่บนดอยเย็บเป็นลายแบบนี้ไหม เธอลากเสียงยาวตอบว่า "ไม่เย็บ เพิ่งมาเย็บที่นี้แหละ อยู่บนดอยเค้าไม่เย็บกันยังงี้ ถ้าจะเย็บก็เย็บใช้เอง เย็บเองใช้เอง แล้วเค้าจะใช้ของดี ๆ ใช้เงินจริง ๆ ลูกบิดก็ใช้

อย่างดี ๆ แต่มันสวายนะเย็บมาแล้วมันจะเสมอกัน ไม่เหมือนลูกบัดอันนี้ (ชี้ไปที่กำลังใช้อยู่) บางทีมันก็เบี้ยว ๆ เย็บออกมาแล้วไม่สวย ไม่เสมอกัน ก็อันนั้นโละสามสี่ร้อย อันนี้มันถูกกว่า" เธอกล่าวต่อว่า "เวลาเย็บใช้บนดอย ถ้าจะใช้หอยก็ไปซื้อมาทีละน้อยสองสามบาท เป็นกำ ๆ ก็ใช้ไม่เยอะ แต่ถ้าจะทำเข็มขัด (ที่มีหอยประดับเกือบเต็มเส้น) ก็จะใช้มากหน่อย แต่มันจะสวายนะ สีขาวไปหมด" เธอบรรยายถึงเข็มขัดที่อ่าชาทำใช้เองและว่า "เย็บเป็นดอกแบบนี้ไม่มีหрок อันนี้เย็บให้มันดูสวย ๆ เย็บขายฝรั่ง" เข็มขัดผ้าม้งที่เย็บขายนักท่องเที่ยวนี้ตามความเป็นจริงคิดค้นขึ้นมาโดยอ่าชา ซึ่งก็คืออาเอแต่อ่าชาก็ไม่ได้มองว่ามันเป็นของอ่าชา

ย้อนกลับมาที่หมวก หมวกที่อ่าชาทำขายแม้จะเย็บขึ้นมาด้วยมืออ่าชาและตกแต่งด้วยฟู่ขนไก่ที่อ่าชาทำเอง แต่อ่าชาในทัศนาซาร์ก็ไม่ได้มองว่ามันเป็นของจริง สำหรับอ่าชาในทัศนาซาร์ของจริงของแท้ดูจะมีความหมายเท่ากับ "ของที่อ่าชาทำขึ้นมาเพื่อใช้กันเอง ไม่ว่าจะทำโดยตัวอ่าชาผู้นั้นเองหรือทำมาให้โดยอ่าชาอื่น" ส่วนของปลอมคือ "ของที่ทำขึ้นมาเพื่อขาย" ซึ่งจะใช้ทักษะ ฝีมือและเวลาที่น้อยกว่าของที่ทำใช้กันเอง อาเอฟ หากมีเวลามากพอจะเอาชิ้นผ้าดำขึ้นมาปักเป็นลวดลายอ่าชาหลากสีเส้นเพื่อเตรียมทำย้อมอ่าชาใช้เอง เธอค่อย ๆ นับค่อย ๆ ปักลงไปอย่างตั้งใจ "ทำมาเป็นปีแล้วเนี่ย มันไม่ค่อยมีเวลา" ผ้าดำที่เธอปักละเอียดงดงามเอาไว้ใช้เป็นแผ่นด้านหลังของตัวย้อม อาเอซึ่งอยากได้ย้อมอ่าชาใบใหม่มาเป็นของตนเอง แต่ด้วยความที่ไม่มีเวลาเพราะต้องนั่งเย็บของขายในแต่ละวันกลับใช้วิธีว่าจ้างอ่าชาเร่ขายที่รู้จักกันซึ่งเป็นผู้มีฝีมือในการเย็บปักดีเย็บย้อมให้กับตน "เค้าต้องค่อย ๆ ทำ มันทำยากนะ ถ้าเค้าไม่ต้องมาเดินขายของมีเวลาทำก็จะเสร็จเร็ว แต่ก็เป็นเดือนนะ ไม่ใช่สองสามวันเสร็จ มันไม่เหมือนเย็บพวกนี้ (ชี้ไปของที่วางขายอยู่)" ส่วนอาบียอมรับโดยตรงว่า "หนูเย็บของพวกนี้ (ของทำขาย) เย็บได้นะ แต่ให้หนูไปทำเป็นลายอ่าชายังงี้ หนูเย็บไม่ได้หрок มันยากจะตาย" ตลาดการท่องเที่ยวอาจไม่สามารถจ่ายเงินให้กับเวลาและทักษะที่ต้องหมดเปลืองไปกับการทำหัตถกรรมแบบเดิมได้ สินค้าตัวใหม่จึงต้องเกิดขึ้นมาด้วยเทคนิคและมาตรฐานการผลิตที่ ถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อขายได้ในราคาที่ต่ำกว่า (Parnwell, 1993 : 254)

วันหนึ่งอ่าชาเร่ขายจำนวนหนึ่ง ซึ่งปกติจะเดินขายอยู่แถบหน้าตัวอาคารกลางไปจนถึงสี่แยกโรงแรมมีเลียสสุริวงค์เดินผ่านมาที่ร้านอาเอด้วยสีหน้าแหม่นขึ้น อาเอส่งภาษาใต้ถามได้ความว่า "วันนี้เค้าจะกลับบ้านแล้ว ขายดี มีคนมากว่านซื้อหมวกอ่าชาที่ทำขาย มีก็ไปเอาหมดเลย" ถามว่ากว่านซื้อทำไม เธอว่า "เค้าจะเอาไปให้พวกที่เดิน ๆ (หางเครื่อง แดนเซอร์) ใส่ ให้พวกนั้นแต่งตัวเป็นอ่าชาปลอมใจ" พูดพร้อมกับหัวเราะอย่างเอ็นดู หมวกที่อ่าชาทำขายถูกอ่าชามองว่าเป็นหมวกปลอม ยิ่งตัวคนที่เอาไปใส่ไม่ใช่อ่าชาก็ยิ่งเป็นอ่าชาปลอม กรณีของเด็กสาวอ่าชาที่มาบอกอาติว่า เจ้าของร้านจ้างให้แต่งตัวเป็นอ่าชาไปยืนหน้าร้านค้านั้นอาเอขยายความให้ฟังภายหลังว่า "จริง ๆ เค้าก็ไม่ได้แต่งชุดอ่าชาเต็มยศอะไรหрок เจ้าของร้านผ้าใหม่นั้นเค้าก็ไปหา

ซื้อชุดชาวเขาที่เย็บขายนักท่องเที่ยวในไนท์บาซาร์มาให้ใส่ เอาหมวกยั้งจี้ (ชี้ไปที่หมวกทำขาย) ให้ใส่แล้วก็ไปยืนหน้าร้าน" เมื่อตัวคนใส่เป็นอำช่าจริงเพียงแต่ถูกจ้างให้ใส่ชุดชาวเขาปลอมใส่หมวก อำช่าปลอม เพราะทั้งสองอย่างทำให้ขายนักท่องเที่ยวแล้วเธอจะถูกมองว่าเป็นอำช่าจริงหรืออำช่าปลอม

หมวกอำช่าที่เห็นวางขายในไนท์บาซาร์มีหลายชนิด แต่ที่พบเห็นเป็นประจำจะเป็นหมวกแบบอุโละกับโละมิโดยเฉพาะหมวกแบบโละมิจะมีการทำขายมากที่สุด อาจเป็นเพราะสวมใส่ง่ายคือหยิบสวมได้ทันทีเหมือนหมวกทั่วไป หมวกนี้จะมีสีดำเป็นพื้นมีกระบังสีเหลี่ยมด้านไม่เท่าอยู่ด้านหลังเย็บประดับด้วยลูกปัด เม็ดเดียว กระดุมโลหะ เหยี่ยว กระพรวน ฯลฯ ส่วนหมวกแบบอุโละ จะมีรูปทรงกรวยคว่ำยอดตัดสี่เหลี่ยมสลับจุดตาด้วยพู่ขนไก่ เม็ดเดียวร้อยเป็นสายประดับปลายด้วยตุ้มไหมพรมหลากสี แต่ถึงแม้จะประยุกต์เพื่อทำเป็นของขาย แล้วก็ตามด้วยความที่ไม่ค่อยอยู่ตัวเป็นทรง หมวกแบบอุโละจึงสวมใส่ยากกว่าแบบโละมิ ปัญหาอยู่ที่ว่าเมื่อหมวกแบบโละมิขายดีอุโละอำช่าหลาย ๆ เจ้าก็ได้พากันหันมาเย็บหมวกแบบโละมิอำช่าขาย วันหนึ่งหนุ่มญี่ปุ่นซึ่งลาออกจากงานมาทำธุรกิจสินค้าชาวเขาในเมืองไทยแวะมาที่ร้านอาเอ ซึ่งเธอกำลังเย็บหมวกแบบโละมิอยู่ ญี่ปุ่นผู้นี้เห็นเข้าก็ทักว่า "อันนี้โละมิ (ชี้ไปที่หมวกที่อาเอกำลังเย็บอยู่) อันนี้อุโละ (ชี้มาที่ตัวอาเอ)" อาเอได้ยินก็หัวเราะชอบใจแล้วกล่าวว่า "ของโละมิขายดีคะก็อปปี๋มากก็อปปี๋หมดแหละ" หากมองความจริงแท้ว่าเป็นเรื่องเชิงวัตถุวิสัย หรือจริงแท้โดยกำเนิดจริงแท้เพราะถูกเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ ทำ หมวกโละมิอำช่าบางใบที่เย็บขายในไนท์บาซาร์โดยอุโละ อำช่าย่อมต้องเป็นของปลอม แล้วหมวกแบบโละมิที่โละมิอำช่าเย็บขายด้วยมือตนเองเป็นของจริงหรือของปลอม อาบีเคยกล่าวถึงหมวกแบบอุโละว่า "ความจริงหมวกของอุโละมันก็สวยงามนะ" อาเอเสริมว่า "แต่มันใส่ยาก มันจับใส่ลงไปเลยแบบของโละมิไม่ได้ไง คนซื้อเลยชอบแบบโละมิ" ทั้งหมวกแบบอุโละและโละมิที่ทำขายล้วนถูกปรับให้ง่ายต่อการใช้ของผู้ซื้อ หมวกแบบอุโละที่อุโละอำช่าทำให้เองจะประกอบไปด้วยส่วนของหมวกที่สำคัญ 2 ชิ้น คือ ชิ้นที่เป็นฐานกับยอดกรวย ส่วนหมวกแบบโละมิที่ว่าใส่ง่ายเพียงแค่นหยิบสวมนั้นของที่โละมิอำช่าทำให้เองจะประกอบไปด้วยชิ้นส่วนหลัก ๆ ประมาณ 10 ชิ้น ชิ้นส่วนเหล่านี้แยกขาดจากกัน ต้องมีลำดับและเทคนิคการใส่ที่ซับซ้อน ของทำขายนอกจากจะถูกปรับให้ใช้ง่ายแล้วยังต้องถูกลดต้นทุนการผลิตลงด้วย อาบีบอกว่า "อย่างหมวกนั้นก็เหมือนกัน ถ้าคนซื้ออยากได้ของจริง ๆ เลยก็พอหาให้ได้ แต่ของยังงั้นใครจะมาซื้อ เป็นหมิ่นนะ"

กลับมาที่หนุ่มญี่ปุ่นรายเดิม ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในจีน ไทย ลาว ค่อนข้างดี หลังจากที่เขาได้ยื่นคำตอบของอาเอก็หัวเราะแล้วหันมาพูดกับผู้วิจัยว่า "ถ้าคนซื้อรู้ว่า เป็นของก็อปปี๋คงไม่ซื้อ นี่พวกนั้นไม่รู้" นี่คือการเห็นของผู้ค่อนข้างเชี่ยวชาญในสินค้าชาติพันธุ์รายหนึ่ง แต่ความจริงแท้ไม่ใช่เรื่องที่สามารจจำแนกออกได้เป็นขาวกับดำ มันเป็นเหมือนเจดสี

ของลำแสงที่มากด้วยความกำกวมพราเลือนในสีสัน บางสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงภูมิรู้หรือชนชั้น  
ยอดตัดสินว่าเป็นของปลอมหรือของที่ดูจริง เพราะการจัดฉาก (staged authenticity) อาจถูก  
มองว่าเป็นของจริงจากมุมมองของคนในหรือผู้ที่อยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ (emic perspective)  
และนี่ก็คือวิถีทางที่นักท่องเที่ยวยุคใหม่มาเที่ยวกันเป็นจำนวนมาก เลือกใช้ในการสัมผัสกับความจริง  
แท้ (Wang, 1999) ว่าแต่ของปลอมจะขายไม่ได้ในไนท์บาซาร์เขียวหรือ

ช่วงนักท่องเที่ยวบางวันก็ขายไม่ได้แม้แต่บาทเดียว คำคืนหนึ่งอาบิเปรยว่า “ขาย  
อะไรก็ขายไม่ดี เดี่ยวหนูจะขายสร้อยเงินดีกว่า” พอถามว่าของจริงรีเปล่า เธอหันมาตอบขัดถ้อย  
ขัดคำว่า “ของปลอมสิ ในไนท์บาซาร์นะเค้าไม่ขายของจริงกันหรอก” นี่คือภาพของไนท์บาซาร์ใน  
ความคิดของ อาบิ และมันก็มีผลต่อการทำการค้าของเธอที่นี้มาโดยตลอด อาบิกล่าวต่อว่า  
“ของจริงไม่มีขายที่ไนท์บาซาร์ ถ้าอยากได้ของจริงต้องไปซื้อที่อื่น แล้วต้องเป็นที่ยื่นแบบไกล ๆ  
ด้วยนะ” กล่าวไปก็หัวเราะไป เมื่อหันมาดูหมวกอ่าซ่าที่ทำขาย พระเครื่องพระพุทธรูปที่มีได้ผ่าน  
พิธีพุทธาภิเษก ไม่สลักเครื่องจักสานแบบบ้านถวายเป็นนิยมนำมาขายให้ดูเก่า เครื่องประดับโลหะอัญ  
มณีราคาย่อมเยา ชุดชาวเขาที่ตัดเย็บโดยคนเมือง นาฬิกา แว่นตา เสื้อผ้ายี่ห้อดังแต่ถูกมาก  
 ฯลฯ ในไนท์บาซาร์ คือ พื้นที่การค้าที่ดำรงอยู่ได้โดยการขายของเลียนแบบจริง แต่เสื้ออ่าซ่า ยาม  
อ่าซ่าเก่า ๆ กำไลโลหะ แผ่นโลหะประดับอก ห่วงคอโลหะเก่า ๆ ที่มีอ่าซ่าบางรายข้ามไปหามา  
จากฝั่งพม่าแล้วนำมาส่งให้พวกเธอ กระโปรงม้ง เสื้อม้ง ผ้าประดับกระโปรงม้ง ผ้าห่อประคอง  
ทารกม้งเก่า ๆ ที่ม้ง จากทางน่านนำมาส่งให้ผู้ค้าในไนท์บาซาร์เล่าหรือก็คือของปลอมเฉกเช่นกัน

การที่อาบิกล่าวว่า “ไนท์บาซาร์นะเค้าไม่ขายของจริงกันหรอก” ไม่ได้หมายความว่า  
สินค้าทุกอย่างในไนท์บาซาร์ต้องเป็นของปลอมของเลียนแบบ เธอเองก็ตระหนักถึงประเด็นนี้เป็น  
อย่างดี ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า สำหรับอ่าซ่าไนท์บาซาร์เช่นพวกเธอเกณฑ์จำแนกว่าอันใดจริงอัน  
ใดปลอมอยู่ที่ว่าของนั้นทำขึ้นมาเพื่อใช้กันเองหรือเพื่อทำขาย ในที่นี้ความจริงแท้ควรถูกมองว่า  
เป็นผลของการตีความหรือเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากพวกเธอ ดังนั้นมันจึงเป็นสิ่งที่มีความ  
หลากหลายหรือยืดหยุ่นได้ ความจริงแท้หรือความไม่จริงไม่แท้เป็นผลจากการที่ส่วนบุคคลนั้นมอง  
สิ่งนั้น ๆ อย่างไรหรือเป็นผลของมุมมองและการตีความของพวกเขา ดังนั้นประสบการณ์ความจริง  
แท้จึงเป็นเรื่องที่หลากหลายสัมพันธ์อยู่กับลักษณะของนักท่องเที่ยวแต่ละประเภท ซึ่งจะมีวิธีการ  
ให้คำจำกัดความ การสัมผัสรวมทั้งการตีความความจริงแท้ตามแบบฉบับของตนเอง ฉะนั้นหาก  
นักท่องเที่ยวเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นของจริงมันก็เป็นของจริงตามความคิดเขา (เรื่องเดียวกัน)  
เช่นเดียวกันหากเขาเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นของปลอมมันก็ย่อมเป็นของปลอมตามความคิดของเขา

คำวันหนึ่งมีฝรั่งผู้หนึ่งเดินมาดูเสื้ออ่าซ่าเก่าที่แขวนขายอยู่อย่างสนใจ เสื้ออ่าซ่าพวกนี้  
เป็นเสื้อเก่าของอ่าซ่าฝั่งพม่า พวกเขาใส่มันจนเก่าชืด บางตัวเม็ดเดือยและลวดลายประดับเริ่ม  
หลุดร่อน มีผู้ไปรวบรวมเอามาขาย โดยเสื้อที่ข้ามมาฝั่งไทยจำนวนไม่น้อยจะถูกนำเข้ามาให้ผู้ค้าใน

ในทบทาซาร์ ฝรั่งเศสผู้นี้เมื่อวานก็แวะมาดูเสื้อเก่าพวกนี้ไปครั้งหนึ่งแล้ว วันนี้ช่วงที่ฝรั่งเศสเดินมาหน้าร้านอาเอไม่เห็นเพราะนั่งหันหลังให้ เมื่อบอกว่ามีลูกค้ามาดูของอาเอหันไปเห็นเข้าก็กล่าวอุทานว่า “แหะ! ฝรั่งเศสเหี้ยม” แล้วก็ไม่ได้ใจที่จะลงไปพูดจาค้าขายปล่อยให้ฝรั่งเศสยืนพิจารณาสินค้าไปเอง อาเอหันหน้ากลับมาแล้วกล่าวว่า “เมื่อวานนี้เค้าก็มาดู แล้วเค้าก็บอกว่าอันนี้ไม่ใช่ของเก่าจริง ๆ มันจะไม่ใช่ได้ยังไง (อาซ่า) เค้าใส่กันมาจนเก่าขนาดนั้น” อาบีซึ่งนั่งอยู่ด้วยเสริมว่า “เก่าจนไม่รู้จะเก่ายังไงแล้ว” หากพิจารณาตามเกณฑ์ของอาซ่าว่า ของจริงคือของที่ตัวเองใช้กันเอง เสื้อที่แขวนขายพวกนี้ รวมทั้งย่ามอาซ่าเก่า ๆ ที่เรียงขายอยู่ล้วนเป็นของจริงสำหรับอาซ่า อาเอกล่าวต่อว่า “เลยไม่อยากขายให้เรื่องมาก” อาบีว่า “สงสัยเค้าได้ยินมาบ้างว่าของที่ในทบทาซาร์นี้เป็นของที่ทำให้ดูเก่า” อาเอก็ว่า “แต่เราไม่ได้ทำนะ มันเก่าของมันเองจริง ๆ เก่าจะตาย เก่าจนไม่รู้จะเก่ายังไง มาหาว่าเราหลอกขาย ก็ซื้อมาเก่าจริง ๆ ไม่ซื้อก็อย่าซื้อ ไม่อยากขายให้หรอก เดียวเจ้าของมัน คนที่เค้าชอบมันจริง ๆ ก็มาซื้อเองแหละ” และก็จริงอย่างที่เธอกล่าวประมาณ 1 เดือนต่อมา ลามีภรรยาญี่ปุ่นคนหนึ่งซึ่งชอบใจเนื้อผ้าและสีสันลวดลายของเสื้ออาซ่าเก่าก็มาซื้อไปถึง 3 ตัว ด้วยสีหน้าอันพึงพอใจทั้ง ๆ ที่ราคา ค่อนข้างแพง

ฝรั่งเศสแวะเวียนมาถึง 2 ครั้ง ทั้ง ๆ ที่ต่อว่าอาเอว่าเธอของไม่จริงมาหลอกขาย ความจริงคำตำหนิว่าเป็นของเก่าไม่จริง อาจเป็นกลยุทธ์การต่อรองราคาแต่มันยอมใช้ไม่ได้ผลกับอาซ่า ซึ่งมีเกณฑ์เป็นของตนเองว่าอันใดจริงอันใดไม่จริง หรืออาจบางทีฝรั่งเศสก็เชื่อเช่นนั้นจริง ๆ ว่ามันเป็นของที่ทำให้ ดูเก่าแต่ที่แวะมาอีกรอบเพราะชอบใจลวดลายและสีสันของเสื้ออาซ่า ความจริงแท้จริงเป็นเรื่องของการขายสองความเชื่อ ความคาดหวัง ความชอบ ภาพตายตัวและอารมณ์ ความคิดของนักท่องเที่ยวลงไปยังวัตถุที่ถูกท่องเที่ยวและผู้อื่นที่เป็นผู้ถูกท่องเที่ยว (Adams, 1984 ; Bruner, 1991 ; Dunean, 1978 ; Laxson, 1991 ; Silver, 1993 อ้างใน Wang, 1999) ความจริงแท้ไม่จริงแท้ในในทบทาซาร์ดูจะเป็น สิ่งที่ถูกคนแต่ละกลุ่มในสังคมผลิตสร้างขึ้นมา สิ่งที่ถูกมองว่าเป็นของจริงโดยเจ้าของวัฒนธรรมอาจถูกคนอื่นมองว่าไม่จริงก็ได้ และมุมมองเหล่านี้ก็มีผลต่อคุณค่าและราคาของตัวสินค้า

ไม่นานมานี้มีสตรีเบียดอาซ่านางหนึ่งลงมาจากบ้านพญาไพรเก่า เพื่อขายสินค้าหัตถกรรมในในทบทาซาร์ รวมทั้งลานประตูท่าแพในคืนวันอาทิตย์ นางจะลงมาเมื่อว่างงานบนดอยเช่นช่วงทำงานไร้เสร็จแล้ว อาบีเล่าว่า “บ้านเค้าอยู่ไกลมากเลย เลยบ้านหนูขึ้นไปบนดอยอีกตั้งไกล เกือบติดพม่าละ เค้ายังเคยบอกว่าถ้าหนูไปบ้านเค้าต้องร้องไห้ หาทางกลับบ้านไม่ได้ นี่ตอนลงมาข้างล่างเค้าเดินลงมานะ หมู่บ้านค้านี้คงมีเค้าคนเดียวที่ลงมา” นางเป็นคนมีฝีมือด้านการเย็บปัก ไม่ว่าจะเป็นเสื้อ กระโปรง ผ้าสวมขา หมวก เข็มขัด ย่ามนางล้วนทำด้วยมือตนเอง อาเอยังคิดจะจ้างให้นางทำเสื้ออาซ่าตัวใหม่ให้สักตัว “เค้าฝีมือดี ให้ทำเก็บไว้ดีกว่า อีกหน่อยจะหาคนทำยาก” เบียดอาซ่าเป็นกลุ่มย่อยของอุโละอาซ่า แต่นางก็ยืนยิ้มอย่างเต็มปากเต็ม

คำว่าตนคือเบี้ยอำชาไม่พูดว่าเป็นอุโละอำชา หมวกของเบี้ยอำชาเป็นหมวกทรงกรวยคว่ำปลายบนตัดป้านคล้ายหมวกอุโละ แต่จะมีรูปทรงเล็กกะทัดรัดกว่า หากมองผิวเผินแทบไม่เห็นความแตกต่างแต่การประดับในรายละเอียดดูต่างกันบ้าง การเข้ามาในท์บาซาร์ในฐานะผู้ค้าหน้าใหม่นางจึงต้องเร่ขาย นางเป็น อำชาเร่ขายที่แต่งชุดอำชาเต็มยศด้วยความเคยชินเพราะลงมาได้ระยะหนึ่ง นางก็ต้องกลับขึ้นไปทำไร่บนดอย ชีวิตของนางผูกพันอยู่กับชุดอำชาที่ทำขึ้นใช้เอง แต่แน่นอนว่าของในกระຈาดพลาสติกที่สะพายขายคือของที่ทำเพื่อขาย และบางอย่างก็รับมาเหมือนอำชาเร่ขายรายอื่น ยามที่นางเดินเร่ขายของอยู่ในในท์บาซาร์ ชุดของนางโดยเฉพาะหมวกที่ประดับเงินแท้ พู่ขนไก่ ดุมไหมพรม เหรียญรูปเก๋า ฯลฯ จะงามเด่นสะดุดตา หลายครั้งนักท่องเที่ยวต่างชาติขอถ่ายรูป ซึ่งนางก็เต็มใจและไม่แบมือขอเงินหลังจากถ่ายรูปเสร็จ นางมีความสามารถทางภาษาไทยไม่ดึก วันหนึ่งประมาณสามทุ่มกว่า ๆ นางเดินมาที่ร้านอาเอสงภาษาบอกเล่าเรื่องราวที่เพิ่งประสบไปด้วยน้ำเสียงพลุ่งพล่าน อาเอหันมาแปลให้ฟังว่า “มีฝรั่งคนหนึ่งมาถึงเค้าจะขอซื้อหมวกใบที่เค้าใส่อยู่นะ ฝรั่งให้ราคาหมื่นบาท แต่คนไทยที่ขายของอยู่ตรงรถเข็น (ริมทาง) ข้างในนั้นดันบอกกับฝรั่งว่า นี่ไม่ใช่ของจริง ไม่ใช่เงินจริง ๆ จริง ๆ แล้วเค้าฟังไม่รู้เรื่องหมดหรอก แต่ดูท่าทางที่คนไทยคนนั้นบอกฝรั่ง ฝรั่งคนนั้นก็เชื่อคนไทยแล้วไม่ซื้อ เค้าเลยโมโหคนไทยคนนั้น แต่ที่ว่าอะไรเค้าไม่เป็น เลยเดินมาเล่าให้ที่นี่ฟัง” อาเอกล่าวต่อว่า “จริง ๆ แล้วไม่น่าไปทำ กับเค้ายังงั้น พวกนี้ไม่รู้จริงแล้วชอบพูดไปเรื่อย”

พื้นที่เช่นในท์บาซาร์ของจริงหรือของที่อุตสาหกรรมสร้างขึ้นมาก็มีโอกาสถูกมองว่าเป็นของปลอมได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางการค้าในสภาวะการณ์นั้น ๆ ของปลอมของเลียนแบบหลายชิ้นก็ได้ถูกจำหน่ายไปในสถานะของของจริง แต่ของจริงและของปลอมอีกหลาย ๆ ชิ้นก็ได้ถูกจำหน่ายไปอย่างเป็นปกติโดยไม่ได้ถูกไต่ถามแม้แต่น้อยเลยว่านี้ของจริงหรือของปลอมกัน

ในท์บาซาร์คือพื้นที่ที่อะไร ๆ ในที่นี้มักถูกทำให้เป็นอื่นอยู่ตลอดเวลา เมื่อสิ่งนั้น ๆ หลุดออกจากบริบทเดิมที่ให้กำเนิดและคอยกำกับควบคุมมันมาสู่บริบทใหม่ที่มากมายไปด้วยคนอื่น คุณค่าและความหมายของมันก็ได้เริ่มถูกทำให้กำกวมพรวมวุ่น สภาพเช่นนี้โน้มนำมาทั้งปัญหาและโอกาสใหม่ ๆ ที่จะเป็นไปได้ ในท์บาซาร์จึงเป็นพื้นที่ที่ของจริงอาจถูกทำให้เป็นของปลอมของปลอมอาจถูกทำให้เป็นของจริง และทั้งของจริงและของปลอมอาจถูกทำให้เป็นอะไรก็ได้ที่ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นสิ่งที่ถูกจัดจำแนกออกได้เฉพาะในลักษณะของของจริงและของปลอมเท่านั้น

ในท์บาซาร์เป็นพื้นที่ของนักท่องเที่ยวนานาประเภท บ้างก็แสวงหาความจริงแท้ บ้างก็ไม่ได้ใส่ใจกับความจริงแต่แต่นั่นแสวงหาความแปลกใหม่หรือความพึงพอใจเฉพาะตัว ด้วยรสนิยมและค่านิยมที่หลากหลายเช่นนี้การดำรงอยู่ของในท์บาซาร์ จึงต้องพึ่งพาทั้งความจริงและความลวง ไม่ว่าของจริงหรือของปลอมล้วนมีความสำคัญต่อสรรพชีวิตที่ดำเนินไปในในท์บาซาร์

ประเด็นหนึ่งที่ควรค่าแก่การสังเกต คือ ยิ่งกว่าความจริงแท้และความจอมปลอม ความแปลกตาดูน่าจะมีค่าสำคัญต่อการค้าในไนท์บาซาร์มากกว่า

วันหนึ่งมีสตรีมั่ง 5 นางเดินแบกถุงเสื้อมั่งเก่าและผ้าลายปักมั่งที่เลาะออกมาเป็นชิ้น ผ่านมาร้านอาเอ พร้อมทั้งเชิญชวนให้เลือกซื้อ อาเอเลือกซื้อเสื้อเด็กมั่งไว้ตัวหนึ่ง โดยให้เหตุผลว่า “ลายนี้มันแปลกดี ไม่ค่อยเห็น ต้องขายได้” เธอเชื่อว่าน่าจะมีนักท่องเที่ยวบางคนที่จะเห็นพ้องกับเธอและกลายมาเป็นผู้ซื้อมันไปในวันหนึ่ง

อ่าชาไนท์บาซาร์รวมทั้งผู้ค้าส่วนใหญ่ในไนท์บาซาร์จะตระหนักรู้ถึงประโยชน์ของ “ความแปลกตา” กันเป็นอย่างดี แต่ความแปลกก็มักจะถูกผู้ค้าในไนท์บาซาร์ทำให้เป็นอื่นอยู่เป็นประจำ เท่าที่สังเกตเห็นได้อย่างน้อยก็มี 2 ลักษณะ คือ ทำให้ดูแปลกยิ่ง ๆ ขึ้น กับทำให้สิ่งที่เคยดูแปลกกลายมาเป็นสิ่งที่ไม่แปลกอีกต่อไปด้วยการเลียนแบบหรือก๊อปปี้กันไป ๆ มา ๆ สินค้าที่เป็นตัวอย่างของปรากฏการณ์นี้มีมากมายจนจรรยาจะไม่ลื

สังเกตดูว่ายามที่อาเอต้องใช้เหรียญโลหะเย็บประดับเข็มขัดหรือหมวกที่ทำขาย เธอนิยมเลือกใช้เหรียญของพม่าที่พ่อค้าผามีอ่าชาเอามาขายให้ทั้ง ๆ ที่เหรียญของไทยหาได้ง่ายกว่า และ ถูกกว่า ถามเธอว่าทำไมไม่ใช้เหรียญไทย เธอว่า “มันดูไม่แปลกนะ ที่ไหน ๆ ก็มีเยอะไปหมด ใคร ๆ ก็มี อันนี้ (ชี้ไปที่เหรียญพม่า) เค้ายามไปเอามาเองจากฝั่งนั้น”

อาบีก็เช่นกันวันหนึ่งหลังจากเธอเลือกซื้อผ้าเก่าปักลายของมั่งไว้ได้จำนวนหนึ่ง พอหมั่งมั่งเดินจากไปเธอก็หยิบผ้าที่ซื้อไว้ขึ้นมาพินิจดู “อันนี้สวยดีเนาะ แต่ถ้าเอาไปทำเข็มขัดก็ยาวไป หนูว่าเอาไปทำผ้าพันขา (ผ้าเส้นเรียวยาวใช้พันประดับข้อเท้า) ต้องทำอะไรแปลก ๆ ถึงจะขายได้” ผ้าพันข้อเท้านี้ไม่มีให้เห็นในการแต่งกายของทั้งมั่งทั้งอ่าชาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ของอ่าชาที่มีใช้กันอยู่เป็นผ้าสวมพันปลายขาที่คล้ายถุงเท้าที่มีแต่ช่วงบน เธอคงได้ความคิดมาจากอะไรบางอย่างแล้วคิดทำขึ้น

ความแปลกตาช่วยให้สินค้าจำนวนไม่น้อยขายได้ในไนท์บาซาร์ โดยเฉพาะกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ช่วงขายไม่ดีทั้ง ๆ ที่มีคนไทยเดินมาก ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตกับอาบีว่า คนไทยดูเหมือนไม่ซื้อของพวกนี้ อาบีว่า “ไม่ค่อยซื้อหรอก ก็เห็นกันอยู่บ่อย ๆ มีให้เห็นเยอะจนเบื่อ ไปที่ไหนก็เจอ ถ้าจะซื้อก็เป็นคนที่มาจากภาคอื่นอย่างยะลา” พอเสริมว่า กรุงเทพฯด้วย อาบีก็ว่า “คนกรุงเทพก็ไม่ซื้อหรอก ที่กรุงเทพอย่างสวนจตุจักรก็มีเยอะ มีแต่ฝรั่งนี่แหละที่ซื้อ เค้ายชอบความแปลกใหม่”

คำวันหนึ่งสามีภรรยาญี่ปุ่นคู่หนึ่งเดินผ่านหน้าร้านอาเอด้วยสีหน้าเบิกบาน ฝ่ายภรรยาหยุดยืนดูหมวกอ่าชาทำขายที่วางเรียงไว้ 3 – 4 ใบ หลังเลือกดูจนพอใจ เธอตัดสินใจซื้อใบหนึ่ง แล้วสวมใส่ทันที สามียิ้มแล้วกล่าวกับภรรยาสาวว่า “กลมกลืนกับหน้าเอ็งมากเลย” จ่ายเงินแล้วทั้งคู่ก็เดินลับหายไป ประมาณหนึ่งชั่วโมงให้หลัง สตรีญี่ปุ่นรายนี้เดินโอบกอดกลับมา